کوردستان

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بڵاوی دەکاتەوە

www.kurdistanmedia.com

ژمارە ٨٨٣ | چوارشەممە، ٣٠ی خەزەڵوەری ١٤٠٣ _ ٢٠ی نۆڤامبری ٢٠٢٤

دابینکردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فێدراڵدا

شەپۆلی نوێی سەپاندنی سزای ئێعدام بەسەر چالاکانی سیاسیدا

تەنیا لە ماوەی یەک حەوتووی ڕابردوودا لانیکەم ٨ زیندانیی سیاسی سزای ئێعدامیان بەسەردا سەپاوە، هەروەها حوکمی ئێعدامی چوار زیندانیی سیاسیی بەلووچ بۆ جێبەجێکردنی نێردراوەتە بەشی پێوەندیدار.

ڕێکخراوەکان و چالاکانی مافی مرۆڤ دەڵێن تێچووی سیاسیی زۆر کەمی ئێعدامکردنەکان بۆ کۆماری ئیسلامی هۆکاری سەرەکیی هەڵکشانی لەسێدارەدان لە ئێرانە و کۆماری ئیسلامی هەرکات کەوتووەتە تەنگانەوە بۆ چاوترسێنکردنی خەڵک و چالاکانی سیاسی لەپێناو مانەوەی زیاتری خۆی لە دەسەڵاتدا پەرەی بە توندوتیژیی زیاتر و ئێعدامەکان داوە.

کۆماری ئیسلامی لە ماوەی مانگی ڕابردووی زایینی (ئۆکتۆبر)دا لانیکەم ١٦١ بەندکراوی لە بەندیخانەکاندا لەدار دا کە دوو هێندەی مانگی پێشووتر (سێپتامبر) بوو، و ژمارەی ئێعدامەکان لەم مانگەشدا لەچاو مانگی ڕابردوو دووقات زیادی کردووە.

چارەنووسی کۆماری ئیسلامی لە چەندڕێیانی چارەنووسسازدا:

هەر هەڵبژاردنێکی بەردەم ڕێژیم ئاکامەکەی دۆڕان و هەرەسهێنانە

مستەفا هیجری:

تەنیا بە دیاریکردنی کوردێک بە جێگری سەرکۆمار ویفاقی میللی پێکنایە

مستەفا هیجری، بەرپرسی ناوەندی بەڕێوەبەریی گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە وتووێژێکدا لەگەڵ "کوردستان" ڕایگەیاند "سەرەڕای توندوتیژتربوونی ڕێژیم بەدژی خەڵک و پەرەگرتنی ئێعدامەکان بۆ چاوترسێن کردنی خەڵک، نارەزایەتییەکان دژ بە دەسەڵات هەروا بەردەوامە. خەڵک وازی لە ماف و داخوازییەکانی خۆی نەهێناوە و لەگەڵ ئەوەیکە خوازیاری شەڕ نین، بەڵام لە لاواز دەرکەوتنی ڕێژیم و تێکشکاندنی هێزە نیابەتییەکان خۆشحاڵن."

بەڕێزیان لە هەڵسەنگاندنی کارنامەی نیزیک بە چوار مانگی سەرکۆماریی مەسعوود پزشکیان و مانۆڕی تەبلیغیی دەوڵەتەکەی لەسەر بەناو «ویفاقی میللی» ڕایگەیاند «دیاریکردنی کوردێک وەکوو جێگری سەرکۆمار لە ئاستی خۆیدا بە کارێکی باش دادەنێم، بەڵام ئەمە وەکوو کرانەوەیەک بەڕووی ئازادی و گەشەکردن لە ئێراندا نابینم. چوونکە لە کۆماری ئیسلامیی ئێراندا ماهییەتی نیزامەکە کە لە حکومەتی وەلایەتی فەقیهدا شکڵی گرتووە، هێژموونیی بەسەر سەرجەم جومگەکانی ڕێژیمەکەدا سەپاندوە و بەکردەوە دەوڵەت و یاسا و ئەوانی دیکە خاوەنی ئۆتوریتەیەکی ئەوتۆ نین کە تەنانەت ئەگەر بشیانهەوێ، بتوانن ئاوڕدانەوە و کرانەوەیەک بکەن.»

بەرپرسی ناوەندی بەڕێوەبەری حیزبی دێموکرات لە پێوەندی لەگەڵ دەرەنجامەکانی هاتنەوەسەرکاری دۆناڵد ترامپ و کاریگەریی لەسەر پێوەندییەکانی ئەمریکا لەگەڵ کۆماری ئیسلامی و ئەگەرەکانی داهاتوو پێی لەسەر ئەوە داگرتەوە :خەڵکی ئێران بەدەر لەو ئەگەر و نەگەرانە دەبێ بۆخۆیان بە یەکگرتوویی و خۆڕاگری و پشتبەستن بە هێزی خۆیان، خۆیان بەهێز بکەن و لە خەبات نەوەستن و بەهیوای هیچ لایەنێکی دەرەکی نەبن کە ئەوان ڕزگار بکەن».

(هەموو ئەو وتووێژە لە لاپەڕەی ٢دا بخوێنەوە)

چیدی «دیپلۆماسی» دادی «مەیدان» نادا

سیاسەتی ناوچەیی کۆماری ئیسلامیی ئێران بە پشتبەستن بە هێزە نیابەتییەکانی و پێداگری لەسەر ستراتیژیی هەناردەکردنی شۆڕشی ئیسلامی و جێخستنی واقعی هیلالی شیعی بەتەواوی هەرەسی هێناوە. ستراتیژیی «مەیدان» و ئامانج لە دروستکردنی میلیشیا و هێزە نیابەتییەکان ئەوە بوو ئەو هێزانە لەبری ئێران هێرش بکەنە سەر ئیسرائیل، بەڵام لە ئاکامی تێکشکانی ئەو هێزانە و شکستی ئەو ئەو ستراتیژییە ئەوە کۆماری ئیسلامی خۆی ناچار بووە بۆ پشتیوانی لە هێزە نیابەتییەکانی ڕاستەوخۆ هێرش بکاتە سەر ئیسرائیل و؛ لە هێرشی پێچەوانەی ئیسرائیلیشدا زۆر بنکەی نیزامی و مووشەکیی تێدا بچن.

خامنەیی، ڕێبەری کۆماری ئیسلامی بە هەڵگیرساندنی شەڕ دژی ئیسرائیل هەڵەیەکی ستراتیژیی گەورەی کرد و بە دەستی خۆی خێرایی بە پرۆسەی تێداچوونی کۆماری ئیسلامی دا و خۆی خستە دۆخێکەوە کە پێشتر خومەینی لە ئاکامی پێداگریی لەسەر درێژەپێدان بە شەڕ لەگەڵ عێراق تێیکەوتبوو. خومەینی بە ملدان بۆ بڕیارنامەی ٥٩٨ جامی ژارەکەی فڕ کرد و ئێستاش ئەوە خامنەییە کە یان دەبێ جامی ژاری بەچۆکداهاتن لەهەمبەر ئیرادەی دەسەڵاتە ناوچەیی و نێودەوڵەتییەکان بچێژێ؛ یان خۆی بۆ ڕووخان و هەرەسهێنان لە ئاکامی ڕاپەڕینی خەڵکی ئێران ئامادە بکات.

هەژاری و برسێتی زۆربەی خەڵکی ئێرانی هاڕیوە

ناوەندی توێژینەوەکانی ژووری ئێران لە تازەترین ڕاپۆرتی خۆیدا بە ئاماژە بەوەی بەپێی دوایین ئامارە بەردەستەکان هەتا کۆتایی ساڵی ١٤٠٠ نیزیک بە ٣٢ میلیۆن کەس لە ژێر هێڵی هەژاری (هەژاریی خۆراک)دا بوون، ڕایگەیاندوە بە سەرنجدان بە قەیران و ئاوسانی ئابووری لە سێ ساڵی ڕابردووشدا هەژاری و برسێتی لە وڵاتدا زۆرتر و خێراتر پەرەی سەندوە. لەم ڕاپۆرتەدا هاتوە بە سەرنجدان بەوەی ئاستی ئاوسانی ئابووری لە ماوەی ٤٤ ساڵی ڕابردووی ئێراندا مامناوەند سەتا ٢٠ بووە، ئاساییە لە ئابوورییەک بە ئاوسانی سەتا ٢٠ باسکردن لە بەرهەمهێنان، وەبەرهێنان، هەڵدانی ئابووری و بردنەسەرێی ئاستی ژیانی خەڵک باسێکی پووچ و لەخۆڕایە. هاوکات ناوەندی توێژینەوەکانی مەجلیس لە خەزەڵوەری ئەمساڵدا ڕایگەیاندوە کە نرخی هەژاری لە ساڵی ١٤٠٢ بۆ سەروو سەتا ٣٠ بەرز بووەتەوە و لەمساڵیشدا ڕەوتی هەڵکشانی خۆی پێواوە. بەو پێیە لانیکەم یەک لە سێی خەڵکی ئێران توانای دابینکردنی پێداویستییە سەرەتاییەکانی ژیانیان نەبووە و کەوتوونەتە ژێر هێڵی هەژاریی موتڵەقەق. ڕۆژنامەی «میهن» چاپی تاران لە ژمارەی ڕۆژی ٢٧ی خەزەڵوەری خۆیدا لە ڕاپۆرتێکدا لەژێر ناوی «ژیانی قیستی» باسی لەوە کردوە کە زۆر لە بنەماڵەکان لە ئێستادا بۆ کڕینی گۆشت، مریشک و شیرەمەنی کە بەردەوام گران دەبن، داماون و ناچارن جار جارە بە قیست بیانکڕن.

ژنان لە کوردستان پێشەنگی خەبات و بەرخۆدان
ڕەزا دانشجوو
٤

تاکە چارەسەر ڕووخاندنی دیکتاتۆریی کۆماری ئیسلامییە
عەبدولڕەحمان گەورکی
٥

"هەگبەی شاخ و شۆڕش" (شەهید باباشێخ حیسامی)
برایم چووکەڵی
٨

تیئۆرییەکانی پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان
ئەلبورز ڕووپین‌تەن
٩

ئێمە ناژین هەوڵ دەدەین نەمرین!
شەماڵ تەرغیبی
١٠

تاکە چارەسەر ڕووخاندنی دیکتاتۆریی کۆماری ئیسلامییە

عەبدولڕەحمان گەورکی

ماوەیەکە هەواڵەکانی پەیوەست بە چالاکییەکانی ڕێژیمی ئێران سەبارەت بە بۆمبی ئەتۆمی و وتووێژەکانی لەگەڵ ئاژانسی نێودەوڵەتی وزەی ئەتۆمی و کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی چوونەتە پەراوێزەوە. ئایا ڕژێمی ویلایەتی فەقیە پاشەکشەی کردوە لە هەوڵدان بۆ بەدەستهێنانی بۆمبی ئەتۆمی یان گۆڕانکاری لەم پرسەدا ڕووی داوە؟

بیرۆکەی "پاشەکشەکردنی ڕێژمی ئایینی ئێران لە چەکی ئەتۆمی" لە تراویلکە بەدەر نییە. چونکە ئەم دەسەڵاتە، هەر لە سەرەتاوە هەوڵی داوە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی و چارەنووسی گەلانی جیهان بەم شێوەیە بە بارمتە بگرێت و لە دەسەڵاتدا بمێنێتەوە! دوای ئاشکرابوونی پڕۆژە ئەتۆمییەکانی ڕێژیم کۆمەڵگەی نێودەوڵەتیی هەوڵی دا بەرەنگاری پڕۆژە ترسناکەی ڕێژیم ببنەوە، بەڵام ڕێگایەکی هەڵەیان گرتەبەر. کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی پێی وابوو بە وەستانەوە لە دژی پڕۆژە ئەتۆمییەکانی ڕێژیمی ئێران و بە تایبەتی بە پێدانی باج بەم ڕێژیمە، دەتوانێت پێش بە بەرهەمهێنانی بۆمبی ئەتۆمی ڕێژیمی ئێران بگرێت. بەڵام ئەم ستراتێژەیش بە "تراویلکە" دەرچوو.

ئەوەی ئێستا لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا دەگوزەرێت، بەرهەمی ڕاستەوخۆی سیاسەت و ستراتیژی شەڕخوازانەی ڕژێمی ویلایەتی فەقیهی ئاخوندییە کە نەک هەر ناوچەکەی ئاگر تێبەرداوە، بەڵکو هەڕەشەی لەنێوبردنیشی دەکات. ئەوانەی تا ڕادەیەک واقیعبینن دەزانن سەری ڕەشەماری شەڕەنگێزی و ئاژاوەگێڕی و بناژۆخوازی ئیسلامی لە تارانە و چارەسەری سەرەکییش هەر ڕووخاندنی دیکتاتۆریی کۆماری ئیسلامییە. دۆخی ناوچەکە لە چەند ساڵی ڕابردوودا لە سووریە، عێراق، یەمەن، ئێستاش ئەوەی لە لوبنان ڕوو دەدات، بەرهەمی ڕاستەوخۆی بیرۆکەی "ویلایەتی فەقیهی"یە کە لە ساڵی ١٩٧٩وە حوکمی ئێران دەکات و هەوڵی داوە بۆ فراوانکردنی تا لانیکەم دەست بەو بەشە جیهاندا بگرێت!

ڕێژیمی دیکتاتۆریی مەزهەبی ئێران، ئەوەی ڕوو لە دەرەوەی سنوورەکانی ئێرانی کردبێت یان ئەوەی دەیکات، بۆ لەسەر پێ مانەوەیەتی لە ئێراندا. خەڵکی ئێران هەر لە سەرەتاوە دەسەڵاتێکی لەمجۆرەیان نەویستووە و نایانەوێت. ئەوان دیکتاتۆریی پاشایەتییان ڕووخاند، بەو هیوایەی ماف و ئازادی و دیموکراسی بێتە دی لەم خاکە دێرینەدا! بەڵام نەک هەر ئەوە ڕووی نەدا، بەڵکو دیکتاتۆرییەتێکی دزێوتر و خوێنڕێژتر هاتە سەر کار، کە بەهەندوەرگرتنی هەستی ئایینی خەڵک و دەستوەردان لە کاروباری وڵاتان و فرەخوازی، لە تایبەتمەندییە دیارەکانیەتی. ئەم ڕژێمە بە هۆی سیاسەت و ستراتیجی هەڵەی دەوڵەتانی ڕۆژئاوا و کۆمەڵگەی نێودەوڵەتیەوە، هێشتاش حوکمی ئێران دەکات.

لە ماوەی ساڵانی ڕابردوودا خەڵکی ئێران زۆر جار ڕژاونەتە سەر شەقامەکان بۆ ئەوەی "سەری ئەم ڕەشمارە پان بکەنەوە" و لە پێناویدا دەیان هەزار ڕۆڵەی بەجەرگی خۆیان کردۆتە قوربانی! ئەوەی پێویستە گەلانی ناوچەکە سەرنجی بدەنێ، ئەو ڕاستییەیە کە "شەڕی سەرەکی، بەرەنگاربوونەوەی خەڵکی ئێرانە بەرانبەر بە دیکتاتۆرییەتی ویلایەتی فەقیهی". لەم ڕوانگەیەوە، هەم پێویستە بە فەرمی دان بە مافی ڕەوای خەبات و تێکۆشان بۆ خەڵکی ئێران بۆ تێپەڕین لە کۆماری ئیسلامی بنرێت و هاوکارییان بکرێت، هەمیش خۆیان پارێزراو بن لە دەستدرێژیکردن و هێرشی ئەهریمەنێکی لەو شێوەیە. جگە لەمەش هیچ چارەسەرێک نییە و هەرچییەک بێت، هارتربوونی ئەم ئەهریمەنەیە، کە بەبێ ترس بەردەوامە لە تاوانەکانی. تا ئەم شەڕە سەرەکییە یەکلایی نەبێتەوە، مەودای شەڕەکە لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست ڕۆژانە ڕەهەندی فراوانتر بە خۆیەوە دەگرێت. ئەوەی ئێستا لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا دەگوزەرێت دەرکەوتەیەکی ئەم شەڕە سەرەکییەیە.

با بگەڕێینەوە سەر ئەو پرسیارەی لە سەرەتادا کرا. ڕێژیمی ویلایەتی فەقیهی، وەک دیاردەیەکی شێرپەنجەیی وایە دزەی کردۆتە نێو جەستەی کۆمەڵگەی جیهانییەوە و نابێ ڕێگە بدرێت بژیت و بمێنێتەوە. تێپەڕبوونی ٤٥ ساڵ بەسەر دەسەڵاتی شووم و تاوان و تاڵان لە ئێران و دەستێوەردانەکانی ئەم ڕێژیمە لە کاروباری وڵاتان بەسە، بۆ ئەوەی ئەم دیاردەیە "بنەبڕ" بکرێت و دان بە مافی ڕەوای خەڵکی ئێراندا بنرێت بۆ لەنێوبردنی ئەم ڕێژیمە.

خەڵکی ئێران بەتایبەت لە کوردستان هەر لە سەرەتای هاتنەسەرکاری ئەم ڕێژیمەوە خۆڕاگرییان کردوە و هەرگیز لە بەرانبەر دیکتاتۆرییەتدا سەریان دانەنواندوە و ئێستاشی لەگەڵ دابێت، لەسەر ئەم باوەڕەیە کە "ئێران شوێنێک نییە بۆ دیکتاتۆرییەت. شوێنی دیکتاتۆرییەت زبڵدانی مێژووە". خەبات و خۆڕاگرییەک کە ڕەگ و ڕیشەی لە قوڵایی کۆمەڵگەی ئێراندا هەیە و نرخێکی زۆریشی بۆ داوە.

جموجۆڵەکانی ئەم ڕێژیمە لە بواری ئەتۆمیدا، وەک چالاکییەکانی تری، بۆ درێژکردنەوەی تەمەن و مانەوەیەتی لە دەسەڵاتدا. بەڵام بە هۆی خەباتی بەربڵاو و هەمەلایەنەی کۆمەڵانی خەڵکی ئێران ئەم ڕێژیمە لە هەموو بوارەکانی نێوخۆ و دەرەوەی ئێراندا تووشی قەیران بووە و جگە لە "نەمان" هیچ ڕێگایەکیتری لەبەردەمدا نەماوە. بۆیە تاکە چارەسەر بۆ کێشەی ئێران "ڕووخاندنی دیکتاتۆرییەت"ی کۆماری ئیسلامی بە پشتیوانیکردن لە خەباتی ڕەوای خەڵکی ئێرانە.

مستەفا هیجری:

خەڵکی ئێران پێویستە خۆیان بەهێز بکەن و بە هیوای هیچ لایەنێکی دەرەکی نەبن ڕزگاریان بکات

هەڤپەیڤین: عەلی بداغی

ئاماژە: ڕەوتی خێرای ڕووداوەکان لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست دەرگای زۆر ئەگەر و هەلومەرج و گۆڕانکاریی نوێی بەڕووی ناوچەکەدا ئاوەڵا کردوە. کاریگەریی قووڵبوونەوەی قەیرانەکانی نێوان ئێران و کۆمەڵگەی جیهانی، ئەویش لە سێبەری ئەگەری پەرەسەندنی شەڕی ڕاستەوخۆی نێوان کۆماری ئیسلامی و ئیسرائیل دەکرێ هەم بە هەڕەشە و هەم بە دەرفەت بۆ جووڵانەوەی نارەزایەتیی خەڵکی ئێران بەدژی کۆماری ئیسلامی دابندرێ. "کوردستان" لە وتووێژێکدا لەگەڵ بەڕێز کاک مستەفا هیجری، بەرپرسی ناوەندی بەڕێوەبەریی گشتیی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران باسی لەو گۆڕانکارییانە و شوێنداریی ڕووداوەکان لەسەر خەباتی مافخوازانەی گەلانی ئێران کردوە.

کاک مستەفا ئەگەر بە لێکدانەوەیەکی گشتیی جەنابتان لەسەر بارودۆخی سیاسیی ئێستای ئێران، ئەویش بە سەرنجدان بە قەیرانی سیاسی و پێوەندییەکانی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ کۆمەڵگەی جیهانی بچینە نێو باسەکەمانەوە؛ خوێندنەوەتان بۆ دۆخی سیاسیی ئێستای ئێران چییە؟

دۆخی ئێستای ئێران لە بواری سیاسی، ئابووری و کۆمەڵایەتی و بەرینتربوونەوەی درزی نێوان حکوومەت و خەڵک درێژەی ئەو دۆخەیە کە هەر لە ساڵەکانی سەرەتای کۆماری ئیسلامییەوە دەستی پێ کردوە و ڕۆژبەڕۆژ زیاتر بەرەو خراپتر چووە، تا گەیشتۆتە دۆخی ئێستا. پێشبینیی ئەو دۆخەش بە درێژەدانی ئەو سیاسەت و بەرنامانەی ڕێژیم لە نێوخۆی وڵات، هەرێم و دونیا بەڕێوەی بردوە، شتێکی چاوەڕوانکراو بووە و بێجگە لەو ئاکامەی ئێستا شتێکی دیکەی لێ شین نەدەبوو. ڕووداوێک کە قووڵایی ئەم داماوی و کارەساتخوڵقێنییەی کۆماری ئیسلامی خێراتر و ڕوونتر دەرخست، ڕەهەندەکانی هێرشەکەی حەماس بۆ سەر ئیسرائیل بوو کە لە حەوتی ئۆکتۆبری ٢٠٢٣ دەستی پێ کرد. ئەمن لەو باوەڕەدام پێش دەسپێکی ئەو شەڕە ئیسرائیل زانیاری لەسەر ئەو ڕاستییە هەبوو کە لەباری توانایی هێزی ئاسمانییەوە لە ئێران بەهێزترە، بەڵام درێژەی ئەو شەڕە، بەتایبەت دوای هێرشی ئاسمانیی ئیسرائیل بۆ سەر ئێران لە ڕۆژی ٢٦ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٤، بۆ ئیسرائیل دەرکەوت کە کۆماری ئیسلامی لەو بوارەدا زۆر لەوە زیاتر لاوازترە کە ئیسرائیل بیری لێ دەکردەوە

لەلایەکی دیکەوە کۆماری ئیسلامی بە دڵگەرمی و هیوای زۆر بە توانای خۆڕاگریی حەماس و بەتایبەت حیزبوڵڵا لەو بڕوایەدا بوو ئەو دوو هێزە قەڵایەکی بەرگری بێئەملاوئەولای حکوومەتن، بەڵام ئەو شەڕە و بەتایبەت کوژرانی ئیسماعیل هەنیە لە تاران و حەسەن نەسروڵڵا لە لوبنان و دەیان ئەندامی سەرکردایەتی و فەرماندەری نیزانیی دیکەی ئەو گرووپانە، باڵادەستیی ئیسرائیلی لەباری شەڕی هەوایی و سایبرییەوە چەندقات زیاتر لە پێشوو بۆ بەرچاوی دنیا و بەتایبەت کۆماری ئیسلامی دەرخست. هەڵبەت نابێ هەڵوێستی جیاوازی ئەمجارەی وڵاتانی عەرەبی و ئیسلامیی ناوچەکە بەرانبەر بە جۆرێک لە خەمساردی بەرانبەر بە حەماس و حیزبوڵڵا لەبیر بکەین کە دەکرێ بە نیشانەی ئەگەر نەڵێین دژایەتی لەگەڵ کۆماری ئیسلامی ئێران، بەڵکوو لاوازیی پێگەی ئەم ڕێژیمە لە ناوچەکەدا سەیری بکەین. لە ئاستی نێونەتەوەییشدا دیارە کە کۆماری ئیسلامی لە گۆشەگیرییەکی سەختی سیاسی و ئابوورییەدا گیری کردوە. بەڵام ئەوەی لە هەمووان گرینگترە، لاوازی و بێزراوبوونی زیاتری ڕێژیم لە نێوخۆی وڵاتە و بەهەر پێوانەیەکی لێکی بدەینەوە، دەگەینە ئەو ئاکامەی کە زۆرینەی کۆمەڵانی خەڵکی وڵات کۆماری ئیسلامییان ناوێ.

بە سەرنجدان بە قسەکانی خامنەیی و فەرماندەرانی نیزامیی کۆماری ئیسلامی، ئەگەری شەپۆلێکی دیکەی هێرشی ڕاستەوخۆی کۆماری ئیسلامی بۆ سەر ئیسرائیل هەیە. لە ئەگەری ئەو هێرشەدا و لە بەردەوامیی ئەو دۆخەدا پێتان وایە ڕەوتی ڕووداوەکان بەرەو چ ئاقارێک دەڕوات؟

بێتوو کۆماری ئیسلامی هێرشێکی ڕاستەوخۆی دیکە ئەویش لە خاکی ئێران ڕا بکاتەوە سەر ئیسرائیل، مەجالێکی باشتر دەڕەخسێ بۆ ئەوە ئەم وڵاتە هێرشێکی دیکە بکاتە سەر کۆماری ئیسلامی کە ئاستی وێرانکارییەکەی زۆر زیاتر بێ لە هێرشەکەی پێشوو، و شوێنە هەستیارەکان ئەو جارە بکاتە ئامانج، چوونکە بەدوای هەڵبژاردنی ترامپ دەستی ئیسرائیل بۆ هێرشێکی ئەوتۆ ئاواڵەترە. درێژە پێدانی ئەو کێبرکێیەش زیاتر بە زەرەری ئێران تەواو دەبێ و، لە دۆخێکی ئەوتۆدا، مەترسییەکانی پەرەگرتنی زیاتری شەڕیش چاوەڕوان دەکرێ و پێناچێ کاربەدەستانی ڕێژیم ئەم دۆخە نەبینن و بێلێکدانەوە بیانهەوێ هێرشێکی دیکە بکەنە سەر ئیسرائیل. بۆیە من پێشبینی ڕووبەڕووبوونەوەیەکی توند و هەمەلایەنەی نیزامی ناکەم.

ئەم دۆخە سیاسی و ئەمنیەتی و نیزامییەی ئێستا چ کاریگەرییەکی بە لایەنی ئەرێنی و نەرێنی لەسەر بزووتنەوەی نارەزایەتیی خەڵک لە ئێران داناوە؟

لەو دۆخە سیاسی ئەمنییەتی یەی ئێستادا کە شەڕەکە بەگشتی بە زیانی کۆماری ئیسلامی شکاوەتەوە، سەرەڕای توندوتیژتربوونی ڕێژیم بەدژی خەڵک و پەرەگرتنی ئێعدامەکان بۆ چاوترسێن کردنی خەڵک، نارەزایەتییەکان دژ بە دەسەڵات هەروا بەردەوامە. خەڵک وازی لە ماف و داخوازییەکانی خۆی نەهێناوە و لەگەڵ ئەوەیکە خوازیاری شەڕ نین، بەڵام لە لاواز دەرکەوتنی ڕێژیم و تێکشکاندنی هێزە نیابەتییەکان خۆشحاڵن. خەڵک لە چووکەترین دەرفەت بۆ گەیاندنی پەیامی نارەزایەتی و بێزاربوونی لە ڕێژیم کەڵک وەردەگرن و هەست بە یەکڕیزی و یەکگرتوویی زیاتر لە نێو گەلانی ئێران زیاتر دەکرێ. بەگشتی پێداگرتر بوون لە داخوازەکانی خۆیان، بەتایبەتی کە خەڵک لە تێکشکانەکانی ڕێژیم چ لە شەڕەکانی ڕاستەوخۆی ئەو دوو لایەنە و چ شکانی هێزە نیابەتیەکان خۆشی دەردەبڕن، و هەر ئەمە ڕێژیمی زیاتر لە پێشوو لە نێوخۆ و دەرەوەی ئێران خستۆتە پەراوێزەوە. بەم شێوەیە دەتوانین بڵێین سەرەڕای نیگەرانی خەڵک لە داهاتووی ژیان و مەعیشەتیان بەڵام هیوادارترن و لە خەبات کۆڵیان نەداوە.

زیاتر لە ١٠٠ ڕۆژ لە دەوڵەتی مەسعوود پزشکیان تێپەڕی و دەکرێ ئەم ١٠٠ ڕۆژی یەکەمە بە پێوەر بۆ هەنگاوەکانی دەوڵەت وەربگیردرێ. لەم بارەیەوە چۆن باس لە کارنامەی دەوڵەتی پزشکیان دەکەن؟ هەروەها لێکدانەوەتان بۆ هەندێ جووڵەی سیاسیی پزشکیان چییە، بۆ نموونە ئەوە کە بۆ یەکەمجار کوردێکی کردووەتە یەکێک لە جێگرەکانی خۆی، ئایا ئەمە دەکرێ بە کرانەوەی سیاسی لە کۆماری ئیسلامیدا تەعبیر بکرێت؟

بەشێوەی گشتی سەت ڕۆژی سەرەتای دەست بەکار بوونی سەرۆککۆمارەکان بە پێوەر دادەنرێ بۆ چۆنیەتیی تێپەڕبوونی باقی سەردەمی دەسەڵاتیان. بەڵام من بۆخۆم لەمێژساڵە بەو قەناعەتە گەیشتووم لە ئێراندا سیستەمێکی ڕەقی نەگۆڕ و چەقبەستوو دینامیزمی جووڵە و کردارە لە بەڕێوەبردنی سیاسەتی نێوخۆ و دەرەوەی وڵات، ئەویش ڕێبەری گشتی (وەلی فەقیه)ە، سەرۆککۆماریش وەکوو باقی بەشەکان لە چوارچێوەی ئەو سیاسەت و بڕیارانە کە لە بەیتی ڕێبەری دەدرێن ئەرک بەڕێوەبەرن، لە ئێستادا ئەم شارەزایی و هەڵسەنگاندنە لە ڕادەی دەسەڵاتی سەرۆککۆمارەکانی کۆماری ئیسلامی، بۆ وڵاتانی ئەمریکا و ئورووپا و بگرە هەموو وڵاتانی ناوچەکەش هەروایە. بۆ نموونە لەو ساڵانەی دواییدا زۆرجار لە بەرپرسانی پلەبەرزی ئەو وڵاتانەشمان بیستوە کە وتوویانە ئێمە لەسەر کردەوەکانی کۆماری ئیسلامی حیساب دەکەین نەک درووشمەکانیان.

پێوەندیدار بە بەشی دووهەمی پرسیارەکەتان دیارە دیاریکردنی کوردێک وەکوو جێگری سەرکۆمار لە ئاستی خۆیدا بە کارێکی باش دادەنێم، بەڵام نەک وەکوو کرانەوەیەک بەڕووی ئازادی و گەشەکردن لە ئێراندا. چوونکە کرانەوەی سیاسی پێناسەیەکی دیکەی هەیە کە بۆخۆی پێویستی بە شیکردنەوە و باسێکی زۆرترە. لە کۆماری ئیسلامیی ئێراندا ماهییەتی نیزامەکە کە لە حکومەتی وەلایەتی فەقیهدا شکڵی گرتووە، هێژموونیی بەسەر سەرجەم جومگەکانی ڕێژیمەکەدا سەپاندوە و بەکردەوە دەوڵەت و یاسا و ئەوانی دیکە خاوەنی ئۆتوریتەیەکی ئەوتۆ نین کە تەنانەت ئەگەر بشیانهەوێ، بتوانن ئاوڕدانەوە و کرانەوەیەک بکەن.

هەر لە چوارچێوەی ئەو باسەدا و بۆ ئاکامگیرییەک لەسەر ئەو بابەتە؛ پزشکیان ناوی دەوڵەتەکەی ناوە "وفاق ملی"، واتە یەکگری و هاوپێوەندیی هەمەلایەنەی هەموو ئێرانییەکان. هەڵسەنگاندنی ئێوە بۆ ئەم بابەتە چییە؟

ئەوەش کە پزشکیان دەوڵەتی خۆی بە ناوی "دەوڵەتی وێفاق " دەناسێنێ هەر ناوێکی بێنێوەرۆکە. لە ئێراندا باوە هەر دەوڵەتێک ناوێکی بۆ دانراوە وەکوو "دەوڵەتی سازەندەگی" یان "دەوڵەتی وێفاق" و تەنیا لەبەر ئەوەی یەکێک لە جێگرەکانی سەرکۆمار کورد و یەکیان بەلووچ و ... بێ دەوڵەت نابێتە دەوڵەتی وێفاق. لە کاتێکدا لە یاسای بنچینەیی (قانون اساسی)دا دەوڵەت لەسەر شەریعەتی ئیسلامی وێلایەتی فەقیە، تەنیا یەک زمان بە فەرمی ناسراوە، قسەکردن لەسەر دەوڵەتی وێفاق میللی زۆرتر وەکوو سەهۆڵی برژاو دەچێ! ئەو وێفاق و تەباییەش کە پزیشکیان باسی لێوە دەکات، ئەوەندەی نیشانی داوە هیچ پێوەندییەکی بە کۆمەڵگە و خەڵکەوە نییە. ئەو باسی تەبایی نێوان جەناح و لایەنەکانی بەشدار لە ڕێژیمدا دەکات کە وک وتمان هیچ پێوەندییەکی بە خەڵکەوە نییە. هەرچەند بەو درز و کەلێنە فکری و ئیدئۆلۆژی و بەرژەوەندییانەی کەوتۆتە نێو بەرەجۆراوجۆرەکانی ڕێژیمیشەوە، هیچ وێناچێ دەوڵەتی پزیشکیان تەنانەت لە پێکهێنانی ئەو وێفاقەشدا کارێکی پێ بکرێ.

بابەتێکی ڕۆژەڤی دیکە گەڕانەوەی دۆناڵد ترامپ بۆ کۆشکی سپییە. لەو بارەیەوە شرۆڤە و لێکدانەوەی جۆراوجۆر دەکرێ. پێتان وایە بەڕێوەبەرایەتیی نوێی ئەمریکا دۆخێکیتر لە پێوەندی لەگەڵ ئێراندا دروست دەکات کە کاریگەریی لەسەر خەباتی سەرانسەریی خەڵکی ئێران دژ بە کۆماری ئیسلامی دابنێت؟

دۆناڵد ترامپ کەسایەتییەکی پێشبینی نەکراو و پراگماتیکە، بۆیە زۆر بەزەحمەتە لە ئێستاوە بڵێین بەڕوونی چۆن لەسەر ئێران بەرنامەڕێژی دەکا؛ بەڵام بەپێی هەڵسوکەوتی لە ماوەی سەرۆککۆماریی دەورەی ڕابردووی و هێندێک کەسایەتی گرنگی حکوومەتەکەی کە تا ئێستا دیاری کردوون. لەلایەکی دیکەوە شێوەی هەڵسوکەوتی لەگەڵ کۆماری ئیسلامی لە دەورەی پێشوودا، حەول دەدا کۆماری ئیسلامی بخاتە ژێر زەختێکی فرە ڕەهەند بە مەبەستی ئەوەی مەرجەکانی خۆی بەسەریدا بسەپێنێ، ئاکامی ئەو زەختە دەتوانێ لە ڕاستای بێهێزترکردنی کۆماری ئیسلامیدا بچێتە پێش و بواری زیاتر بۆ پەرەگرتنی نارەزایەتییە جەماوەرییەکان لە نێوخۆی وڵات و کار و چالاکی زیاتری ئازادیخوازان برەخسێنێ. بەڵام خەڵکی ئێران بەدەر لەو ئەگەر و نەگەرانە دەبێ بۆخۆیان بە یەکگرتوویی و خۆڕاگری و پشتبەستن بە هێزی خۆیان، خۆیان بەهێز بکەن و لە خەبات نەوەستن و بەهیوای هیچ لایەنێکی دەرەکی نەبن کە ئەوان ڕزگار بکەن.

وەک دواپرسیار ئەم ئەگەرانەی لە بەردەم کورد و ئۆپۆزیسیۆنی کۆماری ئیسلامیدان و ئەو ئەرک و زەروورەتانەی کە دەبێ بە هەند وەربگیرێن کامانەن؟

ئەوەی کە تا ئێستا لە دەرەوەی وڵات بە ناوی ئۆپۆزیسیۆنی کۆماری ئیسلامی ناسراوە، زۆر لەوە لاوازتر و بەربڵاوترە کە بتوانێ هەلومەرجەکان بە قازانجی خەڵک بقۆزێتەوە. بۆیە کە باسی ئۆپۆزیسیۆن دەکەین مەبەست ئۆپۆزیسیۆنی نێوخۆیە کە دەبێ خۆی سازمان بدا. بۆ ئەم کارە پێش هەموو شتێک پێویستە خەڵک لە نێوخۆی وڵات بە هەموو پێکهاتەکانەوە زیاتر حیساب لە سەر هێز و بتانسیلەکانی خۆی بکات. لایەنە سیاسییەکانیش پێویستە بۆ مەسەلەی ئالترناتیڤسازی ڕوانگە و وەزەمان زیاتر ڕووی لە نێوخۆی وڵات بێ. ڕاستە ئەم کارە ئاسان نییە بەڵام پێویستە کاری لەسەر بکرێ.

زۆر سپاس کە کاتتان بۆ ئەو دیمانەیە دانا

ئێوەش ماندوو نەبن

دوورەدیمەنی گرژی و ئاڵۆزییەکانی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ ئیسرائیل

عومەر باڵەکی

بەدەر لە مێژووی دروستبوونی وڵاتێک بە ناوی ئیسرائیل لەنێو دڵی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و سەرهەڵدانی کێشەی نێوان فەڵەستینیەکان و دەوڵەتانی عەرەبی لەگەڵ ئێسرائیل، ئەوەی لە ئێستادا سەرنجی دەوڵەتان و بیروڕای گشتیی خەڵکی ناوچەکەی بە خۆیەوە خەریک کردوە هەڵگیرسانی شەڕ لە نێوان دوو دەوڵەتی ئێران و ئیسرائیلە. پرسیار ئەوەیە دوژمنایەتیی دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ ئیسرائیل لەسەر چییە؟ ئەو دژایەتیکردنە لەپێناو چ ئامانج و ستراتیژییەکی کۆماری ئیسلامی‌دایە؟ دەسکەوتی ئیسرائیل لەو شەڕە چ دەبێ؟ بۆ وڵامی ئەو پرسیارانە پێشەکی پێویستە بگەڕێینەوە بۆ هەلومەرجی سەرەتای بە دەسەڵات گەیشتنی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی.

ساڵی ١٣٥٧ی هەتاوی کاتێک گەلانی ئێران بۆ وەدەستهێنانی ژیانێکی باشتر و سەردمیانە، پاراستنی بایەخە ئینسانییەکان و، وەدستخستنی ئازادییەکانی تاک و گشتی حکوومەتی پاشایەتیی پەهلەوییان ڕووخاند، قەت بە بیریاندا نەدەهات بەرهەمی ئەو هەموو خەبات و قوربانیدانەی چەندین ساڵەیان بەدژی ڕێژیمی پاشایەتی تەنیا ئەو چەند مانگ ئازادییەی سەرەتای سەرکەوتنی شۆڕش بێت. کاتێک حکوومەتی نوێ لەلایەن ئایەتوڵڵا خومەینییەوە بە دوو چەمکی دژ بە یەک لەژێر ناوی کۆماری و ئیسلامی ڕاگەیەندرا، هەر زۆر زوو بۆ هەموو لایەک چ لە نێوخۆ و چ لە دەرەوەی ئێران دەرکەوت ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی پینەیەکی ناجۆرە بە سیستمی حوکمرانی جیهانییەوە. لەگەڵ ئەوەشدا هەموو لایەک هەوڵیان دەدا بە پارێزەوە هەڵسوکەوتی لەگەڵ بکەن. چونکە لە لایەک دەسەڵاتدارانی ئەو سیستمە نوێیە باسیان لە دەسەڵاتی خەڵک لە حوکمڕانیدا دەکرد و لە لایەکی دیکەوە بە قانوونەکانی یەک دین و یەک مەزهەب هەڵسوکەوتیان لەگەڵ کۆمەڵگەی ئێراندا دەکرد.

زۆری نەخایاند لەنێو کۆمەڵگەی ئێران بە تایبەتی ڕێکخراوە سیاسییەکاندا دەنگی ناڕەزایەتی لەو شێوە حوکمڕانییە بەرز بۆوە. لە هەمان کاتدا دامەزرێنەرانی کۆماری ئیسلامییش باش دەیانزانی خەڵکی ئێران لە نێوخۆ و بیروڕای گشتیی جیهانیش بە تێگەیشتن لە ماهییەتی ڕێژیم زوو لێی وەدەنگ دێن و لەدژی دەوستنەوە. دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی بۆ ئەوەی پێش بەو ڕووداوە بگرن هەر لە سەرەتاوە لە نێوخۆی ئێران دەستیان کرد بە سەرکوتی بێڕەحمانەی دژبەر و جیابیران و ماشێنی گرتن و بەندکردن و کوشتار و ئێعدامیان لە سەراسەری ئێران وەڕێ خست. مەبەست لەوەش چاوترسێنکردنی کۆمەڵانی خەڵک و لەپێخستنی جووڵە و ناڕەزایەتییەکان بوو.

دامەزرێنەرانی ئەو ڕێژیمە نوێیە ڕوو بە دنیای دەرەوەش بێکار دانەنیشتن و بە داگیرکردنی باڵوێزخانە ئەمریکا (١٣ی خەزڵوەری ١٣٥٨) و هەڕەشەی کوشتنی بارمەتەکان ڕوخساری شەڕئەنگێزیی خۆیان زیاتر بە دنیای دەرەوە نیشان دا. ئەوە لە حاڵێکدا بوو پاراستن باڵوێزخانەی هەر وڵاتێک لە ئەستۆی خانەخوێیە و بەپێی قانوون و عورفە نێودەوڵەتییەکان هێرشکردن بۆ سەر باڵوێزخانەی هەر وڵاتێک بارتەقای هێرشکردنە سەر خاکی ئەو وڵاتەیە. بەداخەوە کۆمەڵگەی جیهانی بە تایبەتی وڵاتانی ڕۆژئاوایی هەوڵیان نەدا بە ڕێگای جۆراوجۆرەوە دژی ئەمجۆرە ڕەفتار و سیاسەتی دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی بوەستەوە. هەر بۆیە دوای ٤٤٤ ڕۆژ لەو یارییەدا دەسەڵاتدارانی تاران سەرکەوتنیان بەدەست هێنا و ئەوە بوو بە سەرەتای ڕێگاخۆشکەری هەموو ئەو کردەوە تێرۆریستیانەی ئەو ڕێژیمە و پەرەپێدانی تێرۆریزمی دەوڵەتی لە نێوخۆ و دەرەوەی سنوورەکانی ئێران.

بە دوای ئەو ڕووداوەدا شەڕی بێ‌ئاکامی هەشت ساڵەی نێوان ئێران و عێراق بە هۆی سیاسەتی هەناردەکردنی شۆڕشی ئیسلامیی ئێران و ملهوری سەدام حوسێن لە نێوان ئەو دوو دەوڵەتە هەڵگیرسا. بەپێی ئایدۆلۆژیای ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی "شەڕ نیعمەتی خوا"یە. چونکە ئەو شەڕە ڕاستەوخۆ کاریگەریی هەبوو لەسەر درێژبوونەوەی تەمەنی کۆماری ئیسلامی و لە هەمان کاتدا شوعاری "هەموو شتێک بۆ بەرەکانی شەڕ" هەلی بۆ دەسەڵاتدارانی تاران خوڵقاند لە نێوخۆی وڵات زیاتر لە پێشوو دەستیان ئاوەڵە بێ بۆ سەرکوتی هەر ناڕەزایەتییەکی گەلانی ئێران. لە دەرەوەی سنوورەکانی ئێرانیش ئەو شەڕە یارمەتیی دا بە ستراتیژیی هەناردەکردنی شۆڕشی ئیسلامیی ئێران و دەستئاوەڵایی زیاتری دا بە دەزگای پروپاگەندەی ڕێژیم کە لە هەستی مەزهەبیی خەڵکی شیعە مەزهەب بە قازانجی پرۆژەکانی ڕێژیم کەڵک وەربگرێ. بەتایبەتی لە گەرماوگەرمی ئەو شەڕەدا بەرزکردنەوەی شوعاری "ڕێگای گەیشتن بە قودس بە کربەلادا تێ‌دەپەڕێ" دەرخستنی کێشەی "فەلەستین و ئیسرائیل" بوو کە دەسەڵاتدارانی تاران لەو ڕێگایەوە هەوڵیان دەدا سۆز و پشتیوانیی نەتەوەی عەرەب بە تایبەتی فەلەستینیەکان بۆ لای خۆیان ڕابکێشن. لە حاڵێکدا ئەو وڵاتە –واتە عیراق کە لەگەڵ ئێران لەشەردا بوون– بەپێی شوعار و کردەوەکانیشی هەڵگری ناسیۆنالیزمی عەرەبی و پشتیوانی سەرەکیی پرسی فەلەستینییەکان بوو.

دوای شەڕی ئێران – عێراق و ڕووخانی ڕێژیمی سەدام حوسین و دیسانەکە نەرمینواندنی دەوڵەتانی ڕۆژئاوایی ئەو هەلە بۆ دەسەڵاتدارانی ئێران ڕەخسا لە ڕێگای دروستکردنی گرووپی جۆراوجۆر لە عیراق و یەمەنەوە بگرە هەتا لوبنان و فەلەستین هێزێکی بەهێز لە دەرەوەی سنوورەکانی خۆیان دروست بکەن. مەبەست لەوەش پاراستنی بەرژەوەندییە ژێئۆپۆلۆتیکییەکانیان لە ڕێگای ئەم هێزانە و دوورخستنەوەی شەڕ لە سنوورەکانی خۆیان بوو کە لە ساڵانی ڕابردوودا لە ڕێگای ئەو گرووپە نیابەتییانەوە توانییان هەم زیان بە ئازادیخوازان و ئۆپۆزیسیونی ئێرانی بە تایبەتی جووڵانەوەی مافخوازانەی کوردستان بگەیەنن و هەم ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ دەستیان لە کاروباری وڵاتانی دراوسیی خۆیان وەردا. بەڵام بە هێرشی بەرنامە بۆداریێژراوی حەماس لە ٧ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٣ بۆ سەر ئیسرائیل و دژکردەوەی خێرا و توندی ئیسرائیل هەموو ڕیسەکەی حکوومەتی تارانی کە لە ماوەی ٤٥ساڵی ڕابردوودا بە تێچووی زۆری ماددی و ئینسانی لە سامانی گەلانی ئێران ڕستبووی، لێ بووە بە خوری.

هێرشی ڕێکخراوی حماس بۆ سەر ئیسرائیل بە پاڵپشتیی کۆماری ئیسلامیی ئێران نەک دەسکەوتی سیاسی وئەمنییەتیی بۆ فەلەستینییەکان بەدواوە نەبوو، بەڵکوو ستراتیژی پەلهاویشتن و خۆقایمکردنی دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی لە ناوچەکە لەژێر ناوی پشتیوانی لە پرسی فەلەستین و لەنێوبردنی ئیسرائیلی تووشی شکانێکی چاوەڕواننەکراو کرد. لە هەمان کاتدا بیانووی ئەوەی بە دەوڵەتی ئیسرائیل دا لەپێناو پاراستنی ئەمنییەتی خاک و خەڵکی خۆیاندا و لە ماوەی یەک ساڵی ڕابردوودا زیانێکی گەورەی ماددی و ئینسانی بە خەڵکی بێ‌دیفاعی فەلەستین لە کەرەتی غەزە بگەیەنن؛ لە هەمان کاتدا بە بیانووی بوونی ڕێکخراوی حیزبوڵڵا زیانێکی زۆریش لە وڵات و خەڵکی لوبنان بدەن.

لە دوای هێرشە یەک لەدوای یەکەکانی ئیسرائیل بۆ سەر کەرتی غەزە و لوبنان لە لایەک فەلەستینییەکان چاوەڕوان بوون کۆماری ئیسلامی پشتیوانییان لێ بکا و لە لایەکی دیکەوە بیروڕای گشتیی دنیا بەتایبەتی گەلانی ناوچەکە بە نیگەرانییەوە دەیانڕوانییە دژکردەوەی کۆماری کە نەکا ببێتە هۆکار بۆ دەستپێکی شەڕێکی گەورە لە ناوچەکەدا. بەڵام هەموو لایەک بۆیان دەرکەوت ڕێژیمی تاران نە ئەو توانا نیزامی و ئابوورییەی هەیە و نە وەک سەردەمی شەڕی ئێران–عێراق خەڵکی ئێران پشتی دەسەڵاتی وڵاتەکەیان دەگرن. بۆیە دەسەڵاتدارانی تاران بە هەستکردن بەو ڕاستییانە لە خۆیان ڕانابینن بینە مەیدانی ئەو شەڕە و دەبێ تەنیا شاهیدی ئەوە بن ڕۆژانە هێزی نیزامیی دەوڵەتی ئیسرائیل لقوپۆپی هێزە نیابەتییەکانی کۆماری ئیسلامی داپاچی و بڕستیان لێ ببڕێت.

ئەو شەرە کە لە ٧ی ئۆکتۆبری ساڵی ٢٠٢٣ بە هاندان و پشتیوانی سیاسی و چەکوچۆڵی کۆماری ئیسلامی لە ڕێگای ڕێکخراوی حماسەوە دژی دەوڵەتی ئیسرائیل ڕاگەیەندرا و ماوەی زیاتر لە ساڵێکە بۆتە هۆکاری نائارامی ناوچەکە، لە ئێستادا ئاسۆیەکی ڕوونی بۆ بەدی ناکرێ، مەگەر ئەوەی لایەنەکانی شەڕ لەسەر کۆمەڵێک پرس بگەنە ئەنجامێک کە سازان و ڕاگرتنی شەڕی لێ بکەوێتەوە؛ بە چەشنێک کە ئەمنییەتی هەر دوولایەنی شەرەکە دەستەبەر بێ. بەڵام ئەوەی لە ئاسۆی ئەو شەرەوە دیارە چ لایەنەکانی شەڕ بگەنە ئاوربەس و سازان و چ شەڕەکە بەردەوام بێ، ئەوەی دۆڕاوە هەر کۆماری ئیسلامیی ئێرانە. چونکە هەم گرووپە نیابەتیەکانی ئێران لە بواری سەربازی و تەنانەت پێگەی سیاسی و خەڵکییەوە لاواز کراون، هەم خەڵک و دەوڵەتەکانی وەک سورییە، لوبنان و عیراق لە قسە و پەیامەکانیاندا بەڕوونی دەردەکەوی دژی ئەوەن کۆماری ئیسلامی دەست لە کاروباریان وەر بدات و ئەمە سەرەتایەک بۆ کۆتایی‌هاتنی هێژمونیی کۆماری ئیسلامی بە سەر ناوچە و گەڕاندنەوەی بۆ نێو سنوورەکانی ئێرانە. ئەوەش دەستپێکی قۆناخێکی نوێ دەبێت بۆ تەریککەوتنەوەی زیاتری ئێران لە هاوکێشە نێودەوڵەتییەکاندا.

بەپێی ئەو باردۆخە لە ئێستادا کۆماری ئیسلامیی ئێران لەگەڵ دوو سناریۆ بەرەوڕوویە. یا هەوڵ بدا بە جۆرێک لە جۆرەکان قەبوولی شکستی ستراتیژی هەناردەکردنی شۆڕشی ئیسلامی بۆ دەرەوەی سنوورەکان بکا و لەو ڕێگایەوە پێوەندییەکانی لەگەڵ وڵاتانی ناوچەکە و بە تایبەتی وڵاتانی ڕۆژئاوایی لەسەر بنەماکانی یاساوڕیسای نێودەوڵەتی ڕێک بخاتەوە؛ یان هەوڵی بدا هەر بە پێودانگی ٤٥ ساڵی ڕابرووی بەرەوڕووی ڕووداوەکان بێتەوە. لە هەردوو ئەو سناریۆیەدا بە ڕوونی ئاسۆی سەرکەوتنی دەنگی ئازدیخوازی گەلانی ئێران دەبیندرێ، بەو مانایە ئەگەر دەسەڵاتدارانی تاران بۆ ڕزگاریی ڕێژیمەکەیان دەستی تەبایی بۆ کۆمەڵگەی جیهانی درێژ بکەن، زۆر سروشتییە بەو هەڵسوکەوتەی ئێستایان ناتوانن لەگەڵ پرسەکانی کۆمەڵگەی ئێران بجوڵێنەوە و ئەگەر تیکەڵ بە نەزمی جیهانییش نەبن، دەرنگ یا زوو گەلانی ناڕازیی ئێران دێنەوە سەر شەقامی شارەکان و ناڕەزایەتییەکان دەبێتە لافاوێکی بەربەرین و تۆماری کۆماری ئیسلامی تێکەوە دەپێچێ و ئەو ڕێژیمەش دەبێتە بەشێک لە مێژوو.

کاریگەرییەکانی هاتنەوەی ترامپ لەسەر ئابووریی ئێران

شاروخ حەسەنزادە

ئەمریکا وەک وڵاتێکی زەبەلاحی سیاسی هەروەها بەهێزترین ئابووریی جیهان، بەردەوام کاریگەری بەرچاوی لەسەر ئابووریی نێودەوڵەتی هەبووە و وەک بڕیاردەری زۆرێک لە پێوەندییە ئابوورییەکان پێناسە کراوە. دوو ڕەوتی جیاواز لە سیاسەتی ئەمریکادا کە خۆیان لە کۆماریخواز و دێموکراتەکاندا دەبینەوە، هەرکام بەپێی تێڕوانین و ستراتێژیی تایبەتی هەوڵیان داوە دەگەڵ دژبەر و نەیارانی خۆیان بە شێوازی جۆراوجۆر لە ڕاستای بەرژەوەندی وڵاتەکەیاندا بجووڵێنەوە.

کۆماری ئیسلامیی ئێران لەسەرەتای دامەزرانیەوە بەردەوام سیاسەتی دژە ئەمریکایی پەیڕەو کردوە و هەوڵی داوە لە بەرەی بەرامبەر ئەمریکادا خۆی ببینێتەوە و ئەگەر دەستەکەوتێکیشی بەپێی ئایدۆلۆژی تایبەتی خۆی لەم جۆرە سیاستە پێ بڕابێ، ئەوا چووەتە هەمبانەی بەرەی ڕۆژهەڵات بە سەرکردایەتی ڕوسیە و چین.

ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران دوای ڕووخانی ڕێژیمی بەعس لە عێراق توانی بە کەڵکاژۆوەرگرتن لە هێژمۆنیی ئایینی، سیاسەتەکانی خۆی بەسەر ناوچەکەدا بسەپێنێت، بزووتنەوەی بەهاری عەرەبییش ئەم دەرفەتەی لەبارتر دەکرد و لە دەیەی ڕابردوودا بە شانازییەوە باسیان لەوە دەکرد، دەستەڵاتیان بەسەر لانیکەم چوار وڵات زاڵە کە مەبەست سوریە، لوبنان، یەمەن و عێراق بوو. ئەم سەرکەوتنە کورتماوەیە بە گەمارۆی ساڵەکانی ٢٠١١ و ٢٠١٢ کە لەلایەن دێموکراتەکانەوە لە ئەمریکا بەسەریاندا سەپا، هەموو هیواکانی دەستەڵاتی ئێرانی کردە بڵقی سەر ئاو و لە گێژاوێکی ئابووریی بێ‌بنی هاویشتن. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئەمریکا بە سەرکردایەتیی باراک ئۆباما لەگەڵ ئەوەدا چەندین بزووتنەوە و بەربزووتنەوەی وەک بزووتنەوەی سەوز و مامۆستایان و کرێکاران تەنگیان بە کۆماری ئیسلامی هەڵچنیبوو، ئەوان بە شێوەی کردەیی نەک هەر پشتیوانییان لە بزاڤی ڕزگاریخوازی لە ئێران نەکرد، بەڵکوو چاویان لە حاند پێشێلکارییەکانی مافی مرۆڤی لەو وڵاتە نوقاند و بە ئاڵۆزکردن و لاوازیی ئابووری ڕێژیم، ئەو ئەرکە مێژووییەیان لە کۆڵ خۆیان کردەوە. لەوڵاش ڕێژیم توانی سەقامگیری ئابووریی خۆی پاڵپشت بەو هەمووە نەوت و گاز و باجەی سەر خەڵک ڕابگرێت و سەرجەم هێزە نیابەتەکانیشی تێر و پۆشتە بکات.

هاتنەسەرکاری دۆناڵد ترامپ لە جاری یەکەم (لە ساڵی ٢٠١٧) و دڕاندنی ڕێککەوتنی ناسراو بە "بەرجام" و گەڕاندنەوەی گەمارۆکان و هاوکات سەپاندنی گەمارۆی نوێی سەخت و بەرفرە، خێرا ئابووریی ئێرانی هەژاند و نرخی دراوە جیهانییەکانیش بەردەوام ئاژیریان دەداوە و سەریان لە چڵەپۆپەی داری ئابووری ئێران وەدەردەنا و گەشەیان دەکرد. دەوری یەکەمی ترامپ جەهەننەمێکی لە هەموو بوارەکانی سیاسی، ئەمنییەتی و ئابووری بۆ ڕێژیم درووست کرد و لەم چوار ساڵەدا بارتەقای زیاتر لە سێ دەیە تەمەنی ڕێژیم زەبری زەوەندی بەرکەوت، بەجۆرێک کە هاتنی بایدەنیش نەیتوانی ئەو ڕەوشە دژوارە کۆ بکاتەوە و ئەویش وەک دەرفەتێک بۆ گوشارهێنانی زیاتر بۆ سەر ئێران کەڵکی وەرگرت. ئاژاوە و گێرەشێوێنییەکانی ڕێژیم بە دژی نەزمی جیهانی لەو وڵاتانەی دە شەڕیی نێوخۆییدا نوقم ببوون بە پشتیوانی هێزە جێگرەوەکانی بەرژەوەندییەکانی ڕۆژئاوایان خستبووە مەترسی، قەیرانی سیاسەتی دەرەکی و نێوخۆیی، نەبوونی بەڕێوەبەرایەتیی مەنتیقی لەسەر بنەمای بەرژەوەندییەکانی خەڵک، گەندەڵی، دزی، ڕانت و بەدفەڕی، پێشێلکارییە بەربڵاوەکانی مافی مرۆڤ لە بواری دەرەکیشەوە دەستپێکی شەڕی ڕوس و ئۆکراین قەڵشت و ناکۆکییەکانی ڕۆژئاوا و ئێران؛ پاساوی گوشاری زیاتری ڕۆژئاواییەکانی دەستەبەر کرد.

لەلایەکی دیکەوە وڵاتانی ناوچە وەک تورکیە، ئازەربایجان و هەروەها وڵاتانی عەرەبی ئەم دەرفەتەیان قۆستەوە و لە گوشارە ئابوورییەکانی سەر ئێران بە قازانجی خۆیان کەڵکیان وەرگرت. بینیمان پلەی ئابووریی ئێران بەبەراورد بەو وڵاتانە بەردەوام دادەبەزی و لەم دۆخەدا ڕاکێشانی وەبەرهێنانی دەرەکی سەخت و چەتوونتر دەبوو. هێرشی حەماس بۆسەر ئیسرائیل و کاردانەوەی سەختتری ئیسرائیلییەکان لە پەنا شەڕێکی پینپۆنگیی ئێران و ئیسرائیل بە مووشەکباران کردنی یەکتر، ئابووریی لاواز و دەستووریی ئێرانی ئەوەندەی دیکە شپرزە کردوە و، نرخی دۆلار لە کۆتاییەکانی دەستەڵاتی جۆ بایدەن لە نێوان ٧٠ هەزار تمەن و ٦٨ هەزار تمەن سەرەوژێری دەکات. بۆیە بەپێی ئەزموونی خولی یەکەم، هاتنەوەی ترامپ بۆ جاری دووهەم، مەترسیی زیاتر دەخاتە سەر ئابووریی لەرزۆک و ڕزیوی ڕێژیمی ئیسلامی، هەروەک چۆن دوای ڕاگەیاندنی سەرکەوتنی لە هەڵبژاردنەکان بە تێپەڕینی دۆلار لە ٧٠ هەزار تمەن ئەوە سەلما.

فرۆشتنی نەوت لە پاییزی ١٣٩٥ دوای ڕێککەوتنی بەرجام خۆی لە سێ میلیۆن و دووسەد هەزار بۆشکە نزیک کردبۆوە، بەڵام لە دەوڵەتی ترامپ و زستانی ١٣٩٨ دا گەیشتە ١٩٠ هەزار بۆشکە، واتە یەک لە حەڤدەی ئەو ڕادەیەی پێشوو! لەسەردەمی بایدەنیشدا ئابووریی ئێران بەهۆی چاونوقاندنی ئەمریکا لەهەمبەر فرۆشتنی نەوت وەجووڵە کەوتەوە و بە قەولی جەواد زەریف؛ دەوڵەتی بایدەن پێچی گەمارۆکانی شل کردبۆوە. هەر لەسەر ئەم بنەمایەش بوو پزشکیان بوودجەی ساڵی ١٤٠٤ی دەوڵەتی خۆی لەسەر فرۆشتنی ٣ میلیۆن و ٧٥٠ هەزار بۆشکە لە ڕۆژدا هەڵچینیوە!

جیاوازتر لە جاری پێشوو، ترامپ ئەمجارە وێڕای هەندێک گۆڕانکاری لە ناوچەکە، بەسەر هەڕەشە و هێرشەکانی ئێرانیشدا کەوتووە کە هەوڵی ئەوە دەدا ڕۆژهەڵاتی ناڤین بخاتە نێو ئاگرێکی گەورە و بە هێرشی ڕاستەوخۆ بۆ سەر ئیسرائیل هەوڵی سڕینەوەی دەدا. بەڵام ئایا ڕێژیمی ئێران دەتوانێ لەم قۆناغە نوێیەدا بەو ڕەوشە سیاسی و ئابوورییە بە سەلامەتی دەرباز بێ؟ ئایا دەوڵەتی پزشکیان دەتوانێ لە ژێر سێبەری بەیتی ڕێبەری دانوستان دەگەڵ ئەمریکا بکات؟ ئایا ڕێژیم دەتوانێ بەرگەی ئەو هەمووە کێشە نێوخۆیی، دەرەکی، نیزامی، ئابووری و کۆمەڵایەتییەکان بگرێ؟ ئایا ئۆپۆزسیۆن دەبێ هیوا لەسەر ترامپ هەڵبچنن یان سەرنجیان لەسەر بزووتنەوەی خەڵک لە نێوخۆ بێ؟ بەشێک لە وەڵامی ئەم پرسیارانە لە داهاتوویەکی نیزیکدا وەردەگرینەوە.

گۆشت مەخۆن و خۆتان گەرم داپۆشن!

لە کاتێکدا هەڵبڕینی برق بۆ خەڵکی ئێران بووەتە دەردی سەرباری دەردان و، ژیانی خەڵکی ئاسایی بەتایبەت ئەوانەی نەخۆشیان هەیە، خەڵکی بازاڕی، سنعەتکار و کرێکارانی یەکە بەرهەمهێنەرەکانی بەرەوڕووی ئاستەنگ و قەیرانی زۆر کردوە و، لە کاتێکدا دەوڵەت بەڕەسمی ڕایگەیاندوە خەڵک دەبێ لە وەرزی ساردوسەرمای زستاندا خۆیان بۆ قەیرانەکانی کەمیی وزە و سووتەمەنی ئامادە بکەن؛ سەرکۆماری ئێران چارەسەرکردنی ئەو قەیرانەی لەوەدا دیتۆتەوە کە خەڵک دەتوانن وەکوو ئەو لە ماڵەوەدا جلی گەرم و ئەستوور لەبەر بکەن و ئیدی کێشەیان نامێنێ.

دیتنەوەی ئەم جۆرە چارەسەرییە لەلایەن پزشکیان بۆ قەیرانی وزە و قەیرانە بێژمارەکانی دیکەی کۆمەڵگە شتێکی نوێ نییە، وەک چۆن ئایەتوڵڵا مەکارمی شیرازی کاتێک گۆشتی مریشک گران ببوو، چارەسەرە پێشنیارییەکەی ئەمە بوو، "جا چییە با خەڵک مریشک نەکڕن و ئەگەر گۆشتی مریشک نەخۆن چ دەبێ؟" یان کاتێک چەند ساڵ لەوەپێش پەریناز بەنیسی، کارناسی دەنگوڕەنگی کۆماری ئیسلامی لە کاتێکدا هاواری خەڵکی هەژار لە گرانی و شەرمەزاریی دایک و باوکان بۆ دابینکردنی سەرەتاییترین پێداویستییەکانی خواردەمەنیی ڕۆژانە بۆ منداڵەکانیان بەرز ببۆوە، لە بەرنامەی تەلەڤیزیۆنیدا چارەسەر لای ئەو نەک ڕەخنەگرتن لە دەسەڵات و زوڵم و بێدادییەکەی؛ بەڵکوو هاندانی خەڵک بۆ ئەوە بوو گۆشت و میوە و ئاجیل لە بەرنامەکانی خواردنیان بنێنە لاوە و ئیدی کێشەیان نامێنێ و ئاو بێنە و دەستان بشۆ! لێرەدا فەرمایشتەکانی مەسعوود پزشکیان لە کۆبوونەوەی بەڕێوەبەرانی وەزارەتی نەوت و وزە دەکەینە بیانوویەک بۆ وەبیرهێنانەوەی وادە و بەڵێنەکانی پێش هەڵبژاردنی بە سەرۆککۆمار، ئەویش لە کۆتایی چوارەمین مانگی دەوڵەتەکەیدا.

مەسعوودی پزشکیان کە لە مانگەکانی پێش هەڵبژاردندا بە وادە و بەڵێنی وەک کرانەوەی سیاسی و باشتر کردنی دۆخی ئابووری، کۆتاییهێنان بە گەشتی ئیرشاد و نەهێشتنی فیلتیرینگ، و ئاساییکردنەوەی پێوەندیی دیپلۆماسییەکانی لەگەڵ کۆمەڵگەی جیهانی و لەو سۆنگەیەوە کەمکردنەوە لە گوشاری گەمارۆکان؛ کەسایەتییەکی گۆڕانخوازی لە خۆی دروست کردبوو و تروسکەیەکی هیوای خستبووە دڵی لانیکەم کەمە لایەنگرەکانی؛ بەڵام لە مەیدانی کردەوەدا دەریخست لە دووڕوویی و بێکیفایەتیدا ڕووی ئەوانی پێش خۆیشی سپی کردووەتەوە.

ئەزموونی چوار مانگی یەکەمی حوکمڕانیی پزشکیان لە هەموو بوارەکانی ئابووری، کۆمەڵایەتی و سیاسەتی دەرەوەدا پێمان دەڵێن دۆخی ژیانی خەڵکی ئێران تەنانەت زۆر خراپتر لە سەردەمی حوکمڕانیی ئیبراهیم ڕەئیسیی جەللادە. لە هاوکێشە ناوچەیی و جیهانییەکانیشدا پێوەندییەکانی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ ئەمریکا، وڵاتانی عەرەبی و ئورووپا پڕقەیرانتر لە هەموو تەمەنی کۆماری ئیسلامییە. بۆ نموونە ئاڵمان هەموو کۆنسولخانەکانی کۆماری ئیسلامیی داخستوە و داوا دەکا یەکیەتیی ئورووپا سپای پاسداران بە ڕێکخراوێکی تێرۆریستی بناسێت. بریتانیا دەستێوەردانی نیزامیی ئێران لە شەڕی ئۆکراین لە بەرژەوەندیی ڕووسییەی بە کردەوەی دوژمنکارانە ناو بردوە و گەمارۆ ئابوورییە یەکلایەنەکانی دژ بە ئێرانی لە سەردەمی سەرکۆماریی پزشکیاندا زیاتر کردوە. ٢٧ وڵاتی یەکیەتیی ئورووپاش گەمارۆیان خستووەتەسەر "ئێران ئایر"، "ماهان" و "ساها"، سێ کۆمپانیای سەرەکیی فڕۆکەوانیی کۆماری ئیسلامی و ئێستا هەموو فڕین و گەشتەکانی کۆماری ئیسلامی بۆ ئورووپا و بریتانیا ڕاگیراوە. وڵاتانی عەرەبییش ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ هەڵوێستیان لە وڵاتانی ڕۆژئاوایی نیزیکتر دەبێتەوە و تەنانەت لە کاتی سەردانەکەی پزشکیان بۆ عێراق، مەرجەعە باڵاکانی شیعە لە نەجەف ئامادە نەبوون چاویان پێی بکەوێ و هەتا ئێستا تاقە گرێبەستێکی هاوکاریی ستراتیژی لە بواری ئابووریدا لەنێوان ئێران و عێراق وەک نیزیکترین وڵاتی نیزیک لە کۆماری ئیسلامی ئیمزا نەکراوە.

با بێینەوە سەر دۆخی خەڵک لە نێوخۆی وڵات. پزشکیان بەڵێنی ئەوەی دابوو نەهێڵێ چیدی کەرامەتی ژن لەو وڵاتەدا وردوخاش بکرێت، بەڵام دوای چوار مانگ هیچ گۆڕانکارییەک لە بەرژەوەندیی ژنان و مافەکانیان لەو ماوەیەدا بەرچاو ناکەوێ هیچ، بەڵکوو ژنان زیاتر و بەربڵاوتر لە پێشوو لەلایەن نیزامی سیاسیی دژەژنەوە سەرکوت دەکرێن.

تیمی ئابووریی پزشکیان نەک نەیانتوانیوە سەقامگیرییەک لە دۆخی ئابووریی وڵاتدا دروست بکەن، دەبینین بایەخی تمەن لە بەرانبەر دراوە بیانییەکاندا ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ زیاتر دارماوە، زێڕ بەردەوام گرانتر بووە، ئاوسانی ئابووری پتر و پتر بووە و گرانبوونی کاڵا سەرەکییەکانی ژیان سفرەی خەڵکی بچووک و بچووکتتر کردووەتەوە. هاوکات دارمانی بۆرس، ئەگەری گرانکردنی پتری بێنزین و کورتیهێنانی ٨٥٠ هەزار میلیارد تمەنیی بودجە و زیادکردنی سەتا ٤٠یماڵیاتەکان لەسەر خەڵک، داهاتوویەکی ناڕوون و کارەساتبارتری خستووەتە بەرچاو.

وادە و بەڵێنەکانی دیکەی پزشکیانیش لە بوارەکانی پێشگرتن بە دەرکردنی خوێندکاران و مامۆستایانی زانکۆ و نەهێشتنی گوشارەکانی گرتن و سنووردارکردنی خوێندکارانی چالاک و ڕەخنەگر، چارەسەری قەیرانەکانی ژینگە و ئاو، دابینکردنی ئینتێرنێتی ئازاد، کۆتاییهێنان بە پەروەندەسازیی ناوەندە ئەمنییەتییەکان دژی میدیا و ڕۆژنامەنووسان و زۆر وادە و بەڵێنیی دیکە نەک هەر وەدی نەهاتوون؛ بەڵکوو لە هەموو ئەو بوارانەشدا دۆخەکە بەرەو قەیرانی زیاتر چووە. بۆیە کاتێک سەرکۆماری وڵات بۆ چارەسەری قەیرانی وزە تەنیا ئەوە شک دەبات بە خەڵک بڵێ لە ماڵەوە جلی زیاتر و گەرمتر لەبەر بکەن و لە هەمبەر قەیرانەکانی دیکەشدا دۆشداماوە، ئەوە نەک هەر نیشانەی دەستەوەستانی و بێکیفایەتیی ئەو، بەڵکوو دەبێ بە نیشانەی دارمانی تەواوەتیی کۆماری ئیسلامی مانا لێک بدرێتەوە.

ژنان لە کوردستان پێشەنگی خەبات و بەرخۆدان

ڕەزا دانشجوو

"فرانس فانۆن" نووسەری شۆڕشگێڕ و بەناوبانگ لە کتێبی "دۆزەخییەکان لەنێو جەهەننەمدا" باس لە ڕۆڵی جێگرەوەنەکراوی ژنان لە شۆڕش بە تایبەت لە بزوتنەوەی ڕزگاریخوازیی خەڵکی ئەلجەزائیر دژی کۆلۆنیالیزمی فەرانسە دەکات و ڕۆڵی ژنان زۆر بە گرنگ و چارەنووسساز دەزانێت.

فەیلەسوفی بەڕازیلی "پالۆئو فریو" باس لە گرنگیی پەروەردە بۆ ژنان و ڕۆڵی کاریگەری ژنان لە سەرکەوتن لە خەباتدا دەکات.

ژنان لە کوردستان بە گشتی و لە ڕۆژهەڵات بەتایبەتی هەمیشە ڕۆڵێکی یەکلاکەرەوە و گرینگیان لە خەباتی دژ بە داگیرکەران و گەیشتن بە ئازادیدا هەبووە. بێ گوێدانە بەو گرفت و ئاستەنگە زۆرانەی کە لەبەردەمیاندا بوون، ژنان لە کوردستاندا توانییان لە زۆر بواردا ڕۆڵێکی یەکلاکەرەوە بگێڕن. ئەم ڕۆڵە دەتوانرێت بۆ چەند بەشێکی جیاواز پۆلبەندی بکرێت.

خەباتی چەکداری دژی داگیرکەران

لە دەسپێکی قۆناغی بەرخۆدانی چەکداری دژ بە کۆماری ئیسلامی، ژنان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان جلوبەرگی شەڕیان لەبەر کردوە و شانبەشانی پیاوان وەک پێشمەرگە بەرگری لە ناسنامەی کوردایەتی خۆیان دەکەن. ئەم ڕۆڵە چارەنووسسازەی ژنان لە بەرەنگاربوونەوەی تاریکی و ستەمکاریدا لە هەموو ساڵانی شەڕی چەکداری لە دژی داگیرکەران بە ڕوونی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەبینرێت. چەندەها ژنی قارەمان و شۆڕشگێڕ کە لە قامەتی پێشمەرگەی کوردستان و بەو جلە پیرۆزە بریندار یان شەهید بوون و وانەی خۆبەختکردن و خۆڕاگرییان فێری کۆمەڵگە کرد.

ڕەنگە خەباتی ئازایانەی ژنان لە ڕۆژئاوای کوردستان لە شەڕی هێزەکانی تاریکی داعشدا وەک وەرچەرخانێک لە مێژووی خەباتی ژنانی کورد لە دژی ستەمکاری و تاریکی باس بکرێت. ئەو کاتەی کە ژنانی کورد بە بەرخۆدانی قارەمانانە و ناوازە خۆیان جیهانیان سەرسام کرد و توانیان هێزەکانی تاریکی تێکشکێنن.

هەوڵدان بۆ پاراستنی زمان و کولتووری کوردی

بێگومان هەوڵدان بۆ پاراستنی فەرهەنگ و زمانی کوردی دەتوانرێت بە یەکێک لە گرنگترین بوارەکانی خەبات لە کوردستان دابندرێت. لەکاتێکدا کە داگیرکەرانی کوردستان ساڵانێکە بەپێی تێکۆشانێکی درێژخایەن و پلاندارێژراو هەوڵی ئاسمیلەکردن و لەنێوبردنی کولتوری کوردی دەدەن و هەموو ئامرازێکیان لە کوردستاندا بەکارهێنا بۆ گەیشتن بەم ئامانجە نامرۆڤانەیە لە گۆڕینی پێکهاتەی دیمۆگرافی شارەکانی کوردستانەوە تا هەوڵ بۆ سڕینەوە و لەنێوبردنی زمان و کولتووری کوردەواری. بەڵام ئەوەی جێی دەستخۆشی و جێی ڕێزە، هەوڵی شێرە ژنەکانی کوردە لەم لایەنە زۆر هەستیار و ژیانییەی خەبات دژ بە داگیرکەران. پێویست ناکات بڵێین زمان، وەک گرنگترین پێکهاتەی سروشتی زیندوو و دینامیکی کولتوورێک، ئەگەر لەبیر بکرێت، کێشەی زۆری لێدەکەوێتەوە. ژنانی کورد بە تایبەت لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان هەوڵی زۆریان داوە بۆ پاراستن و بڵاوکردنەوەی زمانی کوردی. پێویستە بگوترێت ناوی زەهرا محەممەدی وەک یەکێک لە ژنانی پێشەنگ و کۆڵنەدەر لەم بوارەدا دەدرەوشێتەوە و هەمیشە دەبینرێت. کەسێک کە چەندین جار لە لایەن ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییەوە دەسبەسەر کرا و تەنیا بە هۆی هەوڵە ماندوونەناسەکانی بۆ پاراستنی زمانی دایکی، سزای زیندان و دوورخستنەوەی لە کاروباری بەسەردا سەپێندرا، بەڵام هەرگیز لە ڕێبازی شکۆمەندی خەباتی خۆی پاشەکشەی نەکرد و بە ئاگادارییەوە درێژەی بە تێکۆشانی خۆی دا.

خەباتی مەدەنی دژ بە دیکتاتۆر

بێگومان ژنانی کورد پێشەنگی خەباتی مەدەنی لە دژی دیکتاتۆر و داگیرکەرانی کوردستان بوون. ئەوانەی لە دیکتاتۆر و دەسەڵاتە سەرکوتگەرەکانی ناوچەکە ناترسن، بە ئاگاییەوە ڕێگای مەترسیداری خەباتیان هەڵبژاردوە. "لەیلا زانا" سیاسەتمەداری دێرینی کورد لە باکووری کوردستان، ڕەنگە وەک یەکێک لە ژنە پێشەنگەکانی کورد لە شەڕی دژ بە ڕژێمە دیکتاتۆرەکانی ناوچەکەدا ناوببرێت، کە هەموو تەمەنی خۆی بە شەڕ دژی داگیرکەران و هەوڵدان بۆ مسۆگەرکردنی مافەکانی کورد بەسەربردوە. لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەتایبەت لەم ساڵانەی دواییدا ژنان ڕۆڵێکی یەکلاکەرەوەیان لە پێشخستنی خەباتی دژ بە ستەمکاری و داگیرکاریدا بینیوە. دەیان حوکمی لەسێدارەدانی نامرۆڤانە و زیندانی درێژخایەن دەکرێ بڵێین دەرئەنجامی ئەم خەباتە ماندوونەناسانەی ژنانە.

"زەینەب جەلالیان" زیندانیی سیاسیی کورد کە ساڵانێکە لە زیندانەکانی کۆماری ئیسلامی لەژێر سەختترین هەلومەرجدا خەبات دەکات، بێگومان یەکێک لە سیمبولەکانی ئەو خەباتە مەدەنییە. جگە لە ئەو دەتوانرێت ناوی دەیان تێکۆشەر و چالاکی سیاسیی دیکەی کورد کە لە زیندانەکانی کۆماری ئیسلامی ئێراندا زیندانی کراون بهێنرێت.

دەرکردنی حوکمی لەسێدارەدان بەسەر "پەخشان عەزیزی" و "وەریشە محەممەدی" دەتوانرێ وەک دوایین حوکمی دڕندانە لە دژی ژنانی شۆڕشگێڕ و کۆڵنەدەری کورد هەژمار بکرێت. شۆڕەژنانی قارەمان کە بێ ترس لە دیکتاتۆری و نیزامی چەپەڵی کۆماری ئیسلامی، لە کۆمەڵگایەکی چاوترساو لە زەبروزەنگی دیکتاتۆر، بە ئاگادارییەوە ڕێگای تێکۆشان لە پێناو مسۆگەرکردنی مافەکانی ژنانیان هەڵبژارد. ڕۆحی خەباتکارانەی ئەم ژنە خەباتگێڕ و شۆڕشگێڕانە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان دەتوانین وەک نموونەیەکی ناوازە لە هەوڵی ژنانی ئازادیخواز بۆ گەیشتن بە دیموکراسی نەک تەنیا لە ئێران و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، بەڵکو لە جیهاندا وەسف بکرێت.

بزووتنەوەی "ژن، ژیان، ئازادی"

وشەی "ئافرەت" لە زمانی کوردیدا لە وشەی "ئافراندن"ەوە هاتووە، لەم خوێندنەوەدا ژن ڕەمزی خولقاندن و دروستکردنە. ڕووداوەکانی شۆڕشی "ژن ,ژیان ,ئازادی" سەرەتای خوێندنەوەی دووبارەی ڕۆڵی ژن لە پرۆسەی داهێنان و ئافراندن بوو. وەرزی بووژانەوەی جوانی و دەسپێکی هاتنەوەی ژن وەک فاکتەرێکی کاریگەر لە داڕشتنی ژیان لە کۆمەڵگەدا. زۆر دوور لە چوارچێوەی داسەپاو و بە زور چەسپێنراوی بیری تەسک و کۆنەپەرست و پاشکەوتووی هێزی سەرکوتگەری داگیرکەر، ژنانی کورد توانیان بە دووبارە پێناسەکردنەوەی ڕۆڵی ژن لە گەشەکردنی کۆمەڵگادا، گیانێکی نوێ بە خەباتی دژی دیکتاتۆری وەلایەتی فەقیە ببەخشن و خوێنێکی تازە بن لە دەمارەکانی شوڕشدا. بێگومان ژنان گرنگترین و چارەنووسسازترین لایەنی بەشدار لە شۆڕشی ژینا دا بوون.

بزووتنەوەی ژن، ژیان، ئازادی، ڕۆڵی ناوازەی ژن لە پێشهاتە کۆمەڵایەتییەکانی کۆمەڵگەی کوردستاندا نیشان دەدات. گرنگی ئەم پرسە لە جوغرافیایەک جێگای مشتومڕە کە پێی دەوترێت ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، شوێنێک کە ژنان ساڵانێکە لەژێر بیرکردنەوەی پیاوسالاری کۆمەڵگەدا مەحکوومن بە سەرکوتکردن و لە پەراوێزدا بوون. لە وەها بارودۆخێکدا ژنانی کورد پێشەنگ و سکاوتەکانی خەبات دژی دیکتاتۆری بوون.

خەباتی بەرفراوانی ژنانی کورد بۆ گەیشتن بە ئازادی و دیموکراسی چ لە شێوەی چالاکیی کۆمەڵایەتی و چ لە بوارەکانی سیاسیدا، ڕۆڵی یەکلاکەرەوەی ژنان و تێڕوانینی پێشکەوتنخوازانەی کورد بۆ ژنان نیشان دەدەن، هەرچەندە ئەم پرسە نابێت ببێتە هۆی ئەوەی کە هەندێک کێشەی کۆمەڵایەتیی و کەموکوڕی پەیوەست بە ژنان و چارەسەرکردنی ئەم کێشانە پشتگوێ بخرن ، بەڵام پێویستە ئەم ئاڵاهەڵگریی و پێشەنگایەتیی ژنان لە خەبات و بەرخۆدان دژی داگیرکەران کوردستان بخرێتە بەر باس و لێکدانەوەی زیاتری کۆمەڵگە.

ڕێژیم دەیەوێ بەرزاییەکانی خەزایی کاول بکات

بەرزاییەکانی خەزایی مەهاباد کە شوێنێکی مێژوویییە و ئاسەواری کۆنی تێدایە، پرۆژەی بیناسازیی ئیدارەی تەعاونی تێدا جێبەجێ دەکرێت.

ئەگەرچی چەند ساڵێک بوو بە هەوڵ و گوشاری چالاکانی مەدەنیی شاری مەهاباد ڕێگری لە دروستکردنی پرۆژەی بیناسازی لە بەرزاییەکانی خەزایی کرابوو، بەڵام فەرمانداری ئەو شارە ڕایگەیاندوە کە کێشەی مۆڵەت و سەنەدی ئەو زەوییانەیان بۆ ئیدارەی تەعاون چارەسەر کردوە و ئەوان دەتوانن پرۆژەکانیان لەوێ جێبەجێ بکەن.

بڕیاری فەرمانداریی شاری مەهاباد بۆ دەستپێکردنی ئەو پڕۆژە کاولکارییە لە کاتێکدایە کە پێنج ساڵ لەمەوپێش لەژێر گوشاری چالاکانی مەدەنیی مەهاباد و، بەهۆی هەبوونی ئاسەواری کەونار و گەشتیاریبوونی شوێنەکە مۆڵەتی دەستکاریکردنی بەرزاییەکانی خەزایی ڕاگیرابوو، بەڵام ئەمجارە لەژێر گوشاری ناوەندە ئەمنیەتییەکانی ڕێژیم مۆڵەتی ساختوساز لە خەزایی بە ئیدارەی تەعاونی مەهاباد دراوە و ئەگەری لەنێوبردنی بەرزاییەکانی خەزایی بە هەموو مێژووەکەی لەپشتیەتی لە هەموو کات زیاترە

دوژمنایەتیی ناوەندە ئەمنیەتییەکانی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ شوێنەوار و ئاسەوارە مێژووییەکانی کوردستان لە شێوەکانی پشتگوێخستن، کاولکردن و بەتاڵانبردن مێژووەکەی بۆ هەموو تەمەنی کۆماری ئیسلامی دەگەڕێتەوە. هەموو هەوڵی ڕێژیم ئەوەیە مێژووی ژیار و شارستانییەتی کورد لە ژینگەکەی خۆیدا چەواشە بکات و گومانی لەسەر ساز بکات. ئەوە لە کاتێکدایە هەر لە تازەترین ڕووداودا گرووپێکی ئاسەوارناسی زانکۆی بوعەلی هەمەدان، کۆتاییان بە توێکاری تەپکەی قەشڵاقی بیجار لە پارێزگای سنە هێنا و لەو گەڕانەدا گرووپەکە پەنجەمۆرێکی ٧ هەزار ساڵ لەمەوبەر و هاوکات ژمارەیەک ئاسەوارو ئامرازیان دۆزیوەتەوە کە هی ٧٥٠٠ ساڵ لەمەوبەرە.

کوردستان
● ژمارە: ٨٨٣
٣٠ی خەزەڵوەری ١٤٠٣ _ ٢٠ی نۆڤامبری ٢٠٢٤

گۆڕانکارییە خێرا و گرینگەکانی ناوچە دەرفەتی لەبار بۆ بزووتنەوەی جەماوەری

ناسر سالحی‌ئەسڵ

لایەنە سیاسیی و مەدەنییەکانی گەلانی ئێران، لە بارودۆخی ئیستادا دەبێ لێکدانەوە هەمەلایەنەیان بۆ دەرفەت، بەربەست و کاریگەرییەکانی بزووتنەو جەماوەرییەکان هەبێت. هەروەها دەبێ مانیفیستێک بۆ ڕاپەڕینی جەماوەریی گەلانی ئێران لە سەر بنەمای ئازادی و مافە سیاسیی و نەتەوایەتی گەلانی ئێران گەڵاڵە کرابێ کە دواتر کۆمەڵگەیەکی پلوراڵ و دیموکراتیکی فرەنەتەوە لە سەر ئەو بنەمایە دروست بکرێت. هەر وەها لایەنە سیاسییەکان و چالاکانی بوارەکانی فەرهەنگی و مەدەنی دەبی لە ڕەوتی خەباتی جەماوەریی هەمەلایەنەی خۆیاندا بۆ هەر گۆڕانکارییەک، بەردەوام ئاڵوگۆڕ لە شێوە و جۆری خەباتی جەماوەریی خۆیاندا پێک بێنن و ئەو گۆڕانکارییانە پێویستە لە هەڵویست و بەرنامەی کاری و سیستەمی ڕێکخستن لە هەلومەرجی ئیستادا بکرێ و خۆی لە گەڵ سەردەم بگونجێنێت. دەبێ کێشە و گرفتە ئابووری، سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانی ڕێژیم، ببێتە دینامۆی بزاڤێکی بەرین و ڕادیکاڵ بە دژی چەوسانەوە و ستەمی نەتەوەیی و سیاسی، نابەرابەریی ڕەگەزی_ئایینی، لەپەراویزخستن و هەلاواردنی گەلانی ئێران، لە شار و شەقامدا.

لە ئیستادا ململانێی دوو کولتوور و ڕەفتاری سیاسی "کولتووری سیاسیی ئەستوونی و کولتووری سیاسی ئاسۆیی"ی جیاواز لە نێوان ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی و گەلانی ئێران لە ئارادایە. کولتووری سیاسی ئەستوونیی ڕێژیم، کولتوورێکی داخراو، فەرمانبەرانە، کۆنەپەرەستانە، ملکەچی و گوێرایەڵانەیە. بەڵام کولتوور و ڕەفتاری سیاسیی ئاسۆیی گەلانی ئێران، کولتوورێکی کراوە، خەڵکی، یەکسانیی نێوان ژن و پیاو، دادپەروەریی کۆمەڵایەتی، مرۆڤتەوەرانە، تۆلێرانس و وشیاری سیاسییە. بەپێی ئەو جیاوازییانە لە نێوان ڕێژیم و گەلدا خەباتی جەماوەریی گەلانی ئێران لە لایەک دەیهەوێ گۆڕانکاریی بنچینەیی لە سیستەم و پێکهاتەی سیاسی و بەڕێوەبەری لە ئێراندا پێک بێنیت، لە لایەکی دیکە لە ڕووی کۆمەڵایەتی و ئابوورییەوە یەکسانی و عەدالەتی کۆمەڵایەتی جێگیر بکات. کەوابوو بە سەرنجدان بە گۆڕانگاری لە پێکهاتەی کۆمەڵایەتیی گەلانی ئێران و زەرووەرتی پێداچوونەوە بە چونیەتی و درێژەدان بە بزووتنەوەی ژینا، پێویستیمان بە شکڵێکی نوێ لە خەباتی جەماوەرییە کە لەگەڵ دۆخی ئێستای کۆمەڵگەی گەلانی ئێران تەبا بێت

لێرەدا دەمانهەوێ بوونی هەلومەرجێک بخەینە بەر باس کە هەڵگری هەموو ئەو تایبەتمەندیی و دەرفەتانەیە، وەک لەباربوونی هەلومەرجی ڕاپەڕین و جووڵەی جەماوەریی؛ واتا باسی کەشوهەوایەک دەکەین هەموو فاکتەرەکانی دەربازبوون لە سیاسەتی چاوەڕوانیی لەگەڵدایە.

دارمانی وێنای بەرگری- نیزامی- ئەمنییەتیی ڕێژیم

یەکێک لە لێکەوتەکانی هێرشی ئیسرائیل بۆ سەر ڕێژیم و لاوازبوونی ڕۆژلەگەڵ ڕۆژ زیاتری حەماس و حیزبوولڵای لوبنان دەرخستنی سیستەمی بەرگری نیزامی و ئەمنییەتی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بوو. چونکە پیشتر زۆر کەس و لایەن لەو باوەڕەدا بوون سیستەمی موشکی و بەرگری و هەروەها دەزگای هەوڵگری ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بەهێزە! بەڵام دەرکەوت کە توانا سەربازی و ئەمنییەتییەکانی ڕێژیم سنووردارن. ئەم وێنایە وایکردبوو هەیمەنەیەکی درۆیین لە ڕێژیم دروست بکرێ کە کۆسپ بوو لە بەردەم هێنانەبەرباس یان خستنەڕووی هەر چەشنە خەباتێکی جەماوەریی سەرشەقام. کەوابوو ڕووخانی ئەم وێنایە دەکرێ بۆ گەلانی ئێران هەڵگری دەرفەتێکی زێڕین بێ و بوار بۆ ڕێکخستنەوەی بزووتنەوە جەماوەرییەکان لە ئاستی گەلانی ئێراندا خۆش دەکا.

زۆربەی شارەزایانی سیاسی لەسەر ئەو باوەڕەن کۆڵەکەی سەرەکیی پارێزەری کۆماری ئیسلامی سیستەمی بەرگری- نیزامی-ئەمنییەتیی ئەو ڕێژیمەیە کە دەستی ڕێژیمی بۆ میلیشیاسازی و تەراتێن لە ناوچە و دوورخستنەوەی شەڕ لە خاک و سنووری خۆیدا ئاوەڵا کردبوو. بەڵام لە ڕاستیدا ئەو توانا نیزامی_ئەمنییەتییەی باس دەکرا لە تراویلکەیە زیاتر نەبوو. بە گشتی ڕووخانی وێنای بەرگری- نیزامی-ئەمنییەتیی ڕێژیم یەکێک لە پارامێترە سەرەکییەکانی ئەم باسەیە و دەتوانی دەسپێکی هەموارکردنی هەر پرۆسە و پرۆژەیەکی ڕاپەڕینی جەماوەری گەلانی ئێران بێت.

دووهەم: زۆرتربوونی تێچووە نیزامییەکانی ڕێژیم

ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی هەر لە سەرەتای دامەزرانییەوە لە پانتاییەکی فراواندا خەریکی هەناردەکردنی ئیدئولۆژیی بەناو شۆڕش و چالاکییە نیزامییەکان بووە. چالاکبوون لە پانتاییەکی فراوانی جموجۆڵە نیزامییەکان و هەناردەکردنی ئیدئولۆژیی خومەینی، پێویستی بە ئیمکاناتی زۆری ماڵی هەبوو. لە نێوەدا بواری نیزامی زۆرترین بودجە و ئیمکاناتی ماددیی دەوێ، بەڵام تێچووی کۆک و پۆشتەکردنی گرووپە پرۆکسییەکان، پەرەدان بە سەنعەتی موشکی و درۆنسازیی و بنکەکانی ناوەکی، زۆر زیاترە لە ڕادەی توانا و ئیمکانات و ژێرخانی ماددیی ڕێژیم. بە گشتی زیادبوونی تێچووی نیزامییەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لەلایەک و لە لایەکی دیکەوە تێچووی شەڕی لوبنان، غەززە، یەمەن، سووریا و عێراق و ئەگەری تێوەگلانی ڕاستەوخۆی ئێران لە شەر لەگەڵ ئیسرائیل وا دەکا توانکان و ئیمکانات و ژێرخانی ماڵیی ڕێژیم پتر و پتر کەم ببێتەوە. ڕەنگە پرسیار بێ کە ئەم بوارە چون دەتوانی یارمەتیدەری گەلانی ئێران بێت؟ بە زیادبوونی تێچووە نیزامییەکانی ڕێژیم و کەمبوونەوەی تواناکان و ئیمکاناتی ماڵی، ڕێژیم توانای دابینکردنی پێداویستییەکانی ژیانی گەلانی ئێرانی نابێت. لەو کاتەدا دەبێ گەلانی ئێران بە ڕاپەڕین و خەباتی جەماوەری ئەو دەرفەتە بقۆزنەوە و بەوە دەروازەیەکی نوێ خەباتی جەماوەریی بە ڕووی گەلانی ئێراندا بکرێتەوە

تۆخبوونەوەی پرسی شوناسی نەتەوەکانی ئێران!

دیارە تۆخبوونەوەی پرسی شوناسی نەتەوەکان، ئەتنیک و ئایینزاکانی گەلانی ئێران بابەتێکی تازە نییە، بەڵام لەم ساڵانەی دواییدا بە زۆر هۆکاری سیاسی و کۆمەڵایەتی بووەتە ڕۆژەڤی باس و خواستی نەتەوەکانی ئێران. بە مانایەکی دی کەڵەکەبوونی ویست و داخوازیی شوناسخوازانەی نەتەوەکانی ئێران و نەبوونی وەڵامێکی کردەیی لە چوارچێوەی یاسایی و سیاسی لەلایەن دەسەڵاتی ناوەندییەوە وایکردوە ویست و داخوازیی نەتەوەیی و شوناسخوازی گەلانی ئێران زەقتر و دیارتر دەربکەوێت. ببێتەوە. ئەم بەرجەستەبوونە بە مانای کاڵبوونەوەی شوناسی نەتەوەی باڵادەست و پەیوەستبوونی زۆرتر بە شوناسی نەتەوە بندەست و پەراویزخراوەکان دێت. بۆیە دەتوانین ئەمە وەک ئامادەبوونی بەستێنی باشتر خەبات بۆ مافە سیاسی و نەتەوایەتییەکان ببینین، چونکە ڕێژە و ڕادەی پاڵنەرەکان لە زیادبوون و ڕادەی وەڵامدانەوەی یاسایی و سیاسیی ڕێژیمی ئێران لە کەمترین و نەزمترین ئاستی خۆیدایە.

لە تەنیشت فاکتەرە نێوخۆییەکان هەلومەرجی ناوچەیی و جیهانی بەرەو ئاقاریک دەڕوا پرسە نەتەوەیی، ئیتنیک و ئایینزاکان ببێتە یەکێک لە باسە گرینگەکانی نێونەتەوەیی. لە وەها بارودۆخێکدا کە شوناسخوازانی گەلانی ئێران بە دوای ڕێگاچارەی ئاشتییانەدا دەگەڕێ، هەبوونی بەستێنێکی ئاوا وادەکات ڕاکێشانی سەرنجی شوناسخوازیی نەتەوەکان بگاتە بەرزترین ئاستی خۆی. چونکە بزووتنەوە جەماوەرییەکانی گەلانی ئێران لە سەر بنەمای پێکهاتەی فرەنەتەوەیی ئێران ڕاوەستاوە. هەروەها لە ئێرانی ئەمڕۆدا هەموو گەلانی ئێران چاوەڕوانی هەل و دەرفەتن، کە دەتوانی هەڵگری جووڵە و ڕاپەڕینی جەماوەریی بێت. بۆیە ئەم هەلومەرجە دەتوانی هەوێنی سەرەکی بزووتنەوە جەماوەرییەکان لە هەمبەر زاڵێتیی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بێت.

گەمارۆی ژئوپۆلیتیکیی کۆماری ئیسلامی!

گەمارۆی ژئوپۆلیتیکی بۆ هەموو سیستەم و وڵاتێک شتێکی نەخوازراوە. واتا هیچ نیزام و دەوڵەتێک چ دیموکراتیک و چ نادیموکراتیک ئەمەیان پێخوش نییە و کار بۆ ئەوە دەکەن ژینگە و جوگرافیای سیاسیی دەسەڵاتیان ئارام و دوور لە کێشە بێت و لە سنووروکانی خۆیاندا هەست بە ئارامی و ئەمنییەت بکەن. ئەم سنوورانە بە مانای دروواسێکانی ئەو وڵاتانە دێت. ئەگەر سەیرێکی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بکەین، بۆمان ڕوون دەبێتەوە ئەو ئەمنییەت و ئارامییە لە پێوەندییەکانی ئێران لەگەڵ وڵاتانی دروواسێی هەستی پێ ناکرێت. بۆیە لە وەها هەلومەرجێکدا پێکهاتەی سیاسی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لە دڵەراوکێدا دەژی. ئەم ژیانە سیاسییە بۆ سیستەمی دەسەڵاتداریی ڕێژیم لە کات و زەمەنێکی دیاریکراودا دەبێتە هۆی ئەوە هاوسەنگیی هێز تێک بچێت. بە گشتی ئەو هەلومەرجەی پاش شەری ئیسرائیل لەگەڵ حیزبوولڵای لوبنان و حەماس لە غەززە هاتووتە ئاراوە، ڕادەی نیگەرانییەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێرانی لە بواری گەمارۆی ژێئۆپۆلیتیکەوە زیاد کردوە. یان باشتر و ڕوونتر بڵێین گەمارۆی ژئوپولیتیک، ئەمنییەت و ئارامی لە ڕێژیم هەڵگرتوە. بۆیە نەبوونی ئەم ئەمنییەت و ئارامییە باشترین کاتە بۆ هەنگاونان بۆ بەرینتر کردنەوەی نارەزایەتییە جەماوەرییەکانی گەلانی ئێران و تێکدانی زیاتر هاوسەنگی هێزەی ڕێژیم کە لە بەرژەوەندیی گەلانی ئێراندایە.

ناکۆکیی نێو باڵەکانی ڕێژیم

لە دوای ڕووداوەکانی ٧ی ئۆکتوبری ٢٠٢٣ ململانێی نێوان هێزە پێکهێنەرەکانی کۆماری ئیسلامی قووڵ بووەتەوە. قوڵبوونەوە تا ئەو ڕادەیە کە هاواری لە دەزگای نیزامی_ئەمنییەتیی ڕێژیم بەرز کردۆتەوە کە دەبێ پێداچوونەوە بە سیاسەتەکانمان لە شەڕی ئیسرائیلدا بکەین. بۆیە ئەوەی لە لوبنان، غەززە و سووریا بە سەر هێزە پرۆکسییەکانی ڕێژیمی ئێراندا هات، لە ناکۆکیی نێوان باڵەکان و باندە نیزامی_ئەمنییەتییەکانی ڕێژیمەوە سەرچاوە دەگرێت. ئەم ململانێیە لە نیوان باڵەکانی ڕێژیمدا جۆریک لە بۆشایی ساز کردوە کە دواجار مەودا دەرەخسێنێت بۆ ڕاپەڕین و جووڵەی جەماوەری گەلانی ئێران. بۆیە ئیستا کە سپای پاسداران سیاسەتی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لە وڵاتانی لوبنان، غەززە،حووسییەکانی یەمەن، سووریا و عێراقی بەرێوە دەبات، ڕووداوەکانی شەڕی گرووپە پرۆکسییەکانی لەگەڵ ئیسرائیلی کردۆتە گۆپاڵێک بۆ بێدەنگکردن، سەرکوتکردن و زاڵکردنی ترس و خەفەقانی زۆرتر بە سەر گەلانی ئێراندا. بۆیە لە وەها باردۆخێکدا نابێ لە ڕەوتی بزووتنەوە جەماوەرییەکانی گەلانی ئێراندا کەلێن بکەویتە نێو ڕێزەکانی لایەنە سیاسییەکانی گەلانی ئێرانەوە. چونکە لە ئاکامی دروستبوونی کەلێن لە نێوان ئۆپوزیسیونی کۆماری ئیسلامیدا دەستی دەزگای نیزامی_ ئەمنییەتییەکانی ڕێژیم بۆ لاوازکردنی بزووتنەوە جەماوەرییەکان کراوەتر دەبێت.

ئاکامگیری:

دەگەرێمەوە بۆ سەردێری بابەتەکە، "دەرفەتی زێڕین بۆ جووڵەی جەماوەری". بە سەرنجدان بەوەی باس کرا دەبێ ئیدی سیاسەتی چاوەڕوانی لە بیر بکەین و لەوە تێبگەین کە هەلومەرجی ئێران لەبارەبۆ ئەوەی ڕاپەڕین و جوڵەی جەماوەری بکرێت. جووڵە بەو مانایە خەمێکی دیکە بۆ خەمەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی زیاد بکەین. جووڵە بەو مانایە گەلانی ئێران کە ئاستی خودئاگایی نەتەوەییان بەرزە و دەزانن مافیکیان بە ناوی مافی سیاسی و نەتەوەیی هەیە و دەبێ بەکردەوە بۆی تێبکۆشن. جووڵە بەو مانایەی نائارامییەک بۆ نائارمییە ژێئۆپۆلیتیکییەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی زیاد بکەین و سەنگەری ناکۆکی باڵەکانی ڕێژیم بەرفراوانتر بکەینەوە.

شەڕەنگێزێکی بەژنکورت

ئەییوب شەهابی‌ڕاد

هۆکار و سەرچاوەی زۆرێک لە قەیران و گرژییە ناوچەیی و جیهانییەکان کۆماری ئیسلامیی ئێرانە کە لەسەر بەستێنی "هیلالی شێعە – هێڵی مقاومەت" دوکتورینی سیاسی و ستراتیژیی خۆی دارشتبوو. ئێستا ئەم ستراتیژییە نەک هەر تووشی پاشەکشەیەکی بێگەڕانەوە بووە، بەڵکوو لە بازنەی سنووری چارەڕەشیی خۆیدا دەخولێتەوە. ئەوەی کە ئێستا ناوچەکە و هەموو جیهان گیرۆدەی کۆماری ئیسلامی بوون، دەگەڕێتەوە دوو هۆکار:

یەکەم: لاوازیی لانیکەم دژکردەوەیی دەوڵەتانی ناوچەکە .

دووهەم: سیاسەتی سازان و بەرژەوەندخوازانەی وڵاتانی ڕۆژاوایی لە بەرانبەر ئەم ڕێژیمەدا.

پوتانسیلەکانی هێز (ڕەوایی سیاسی و کۆمەڵایەتی – ئابووری و نیزامی)ی ئەم ڕێژیمە هیچ کات لە ئاستی ئەم گشتە لە لاوازیی ناوچەیی و سازانی وڵاتانی ڕۆژاواییدا نەبووە و نییە. هەنووکە و دوای زیاتر لە چوار دەیە ئامریکا تێگەیشتوە کە ڕێژیمی ئێران چلۆن سووکایەتی بە باڵوێزخانەی وڵاتەکەی لە تاران کرد و داگیری کرد.

ڕێژیم کە بناغەی کۆڵەکەکانی دەسەڵاتدارەتیی خۆی نە لەسەر خواست و مەیلی گشتی بەڵکوو لەسەر دەسبەسەرداگرتنی دەسکەوتەکانی شۆڕشێکی ڕاستەقینە دامەزراندووە، چۆن دەیتوانی بەبێ ڕەوایی نێوخۆیی، لە ئاستی ناوچەیی و جیهانی خۆی دەربخات و ڕەوایی نێودەوڵەتی بۆ خۆی دەستەبەر بکات. بەڵام دوالیزمی سیاسیی شەرماویی و بەرژەوەندخوازانەی ئەم وڵاتانە بوو ڕێژیمی بردە نێو کۆمەڵگەی باوی جیهانی.

ئاوڕدانەوەیەکی کورت لە مێژووی چوار دەیە دەسەڵاتدارەتیی ئەم ڕێژیمە، نموونەگەلێکی بەرچاومان لە پاڵپشتیی ئەم وڵاتانە لە کۆماری ئیسلامی و، لە قۆناغە هەستیار و چارەنووسسازەکانی خەباتی نەتەوەکانی ئێراندا بۆ وێنا دەکا. پشتیوانی‌گەلێک بە ڕواڵەتێکی ڕێئاڵپۆلەتیکی کۆنەپەرەستانە و بەتاڵ لە هەر چەشنە نێوەرۆکێکی ماف و بەها مرۆڤایەتییەکان.

دوای شەڕی ٧ی ئۆکتۆبر، گەرچی هێشتاش جیهان سیاسەتی تا ڕادەیەک سازان‌تەوەر لە بەرانبەر ئەم ڕێژیمەدا ڕەچاو دەکا، بەڵام بە ڕووتبوونەوەی زیاتری ڕووی ڕاستەقینەی تێرۆریستیی ڕێژیم، ئیتر لانیکەم بۆ ڕای گشتیی جیهان چیتر جێی پەسند نییە. هەر ئەو تێڕوانینەی کە کاریگەری بەرچاوی لە ئاڵوگۆڕی دەسەڵاتی فرەڕەهەند لە ئامریکادا هەبوو. ئەم تێڕوانینە نوێیە هەڵگری دوو پەیامی سەرەکییە:

یەکەم: زۆرترین گوشار بۆ دەوڵەتە دەسەڵاتدارەکانیان، بە مەبەستی گۆڕینی سیاسەتیان لە بەرامبەر ڕێژیم.

دووهەم: دەستپێکی خستنە پەراوێز، گەمارۆ، دەرکردنی لە سیاسەتی نێودەوڵەتی و شەڕێکی چاوەڕوان کراو بۆ ڕێژیم.

گوتنەوەی دروشمگەلێکی فریودەرانە و مانۆڕی هێز لەسەر بنەماگەلێکی ئیدئۆلۆژیی وەهمینەی وەک: "وەلایەتمەداری"، "جەهادگەرایی" و "مێحوەری مقاومەت"، بەر لەوەی دەرخەری هێزێکی ڕاستەقینە بن، وێنایەکی گەورەترن لە ترسێکی گەورەی مەرگ‌هێنەر بۆ ڕێژیم.

کۆی پازڵی قەیرانە ڕووخێنەر و کەڵەکەبووەکانی کۆمەڵگەی ئێران کە ئەم وڵاتەیان گەیاندۆتە ئاستی دارمانێکی ترسناک، ئیتر هیچ دەرفەتێکیان بۆ بەناو ئۆپۆزسیۆنەکانی شۆوێنیست و سیاسەتی سازشکارانە و شەرمێونانەی ڕۆژئاوا و ناوچەکە نەهێشتۆتەوە.

هێرشی ڕۆژانەی ترسە کەڵەکەبووەکان بۆ سەر ئەم ڕێژیمە کورتە باڵایە، ئیتر دەرفەتی هەرجۆرە ڕیزبەندی و دژکردەوەیەکی عەقڵانی لێ وەرگرتۆتەوە. ئاماژە بە قسە بێ بنەماکانی خامنەیی پێوەندیدار بە بەڕێوەبەریی فەزای سایبەری، حیجابی ژنان و بەرەی مقاومەتی دۆڕاوە.

شەڕی ڕەوانی و بڵاوکردنەوەی وەهمی وەرگیراو لە تاکتیکی دوژمنی خەیاڵی، بەردەوام بەشێکی جیانەکراوە بوون لە بەرنامە و ڕەفتاری ناوەندە میدیایی و ئەمنییەتییەکانی ڕێژیم لەپێوەندی لەگەڵ کۆمەڵگەی ئێران و بە تایبەتی بزووتنەوە مافخوازانەکەی. واتە سیاسەتی دوورخستنەوەی ترس لە خۆی و گرێدانی هەر چەشنە گرفتێک ڕوو بە دەرەوەی وڵات، بەردەوام پیشەی ڕێژیم بووە. بەڵام دەبێ ڕیشەی سەرەکیی ترسی ڕێژیم لە ئیرادەی پۆڵایین و کۆڵنەدەرانەی خەباتکارانی کورد، نەتەوەکانی تری ئێران و هاواری ڕۆژانەی سەر شەقام کە درێژەدەری شۆڕشی ژینان، ببینین و بدۆزینەوە. ئەوکاتەی "وەعدەی سادقی ١ و ٢"، هیچ کاریگەرییەکیان نەبوو، ئەمجارە هەڕەشە و هوتاف کێشانەکانی ئەنجامدانی "وەعدەی سادقی ٣"ی گۆڕاوە بۆ ئەگەری هێرشی مووشەکی بۆ سەر شوێن و لایەنی دیکەی پەیوەست بە خەڵک.

ئەوە لە حاڵێکدایە وڵامدانەوە بەم هێرشانە بۆسەر ئەو لایەنانەی کە ڕیشەیان لە دڵی خەڵک و کۆمەڵگەدا هەیە موشەکەکانی ئیسرائیلی نین کە تەنیا ناوەندە نیزامییەکانی ڕێژیم تێکبشکێنن، بەڵکوو شەپۆلی خرۆشاوی بزووتنەوەیەکی جەماوەرین کە "نیشتمان" لە ئاسەواری ئەم ڕێژیمە تێرۆریستە پاک دەکاتەوە.

***

پەیوەندیی نێوان بەکارهێنانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و بەشداری لە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکاندا

(پێناسەی چەمکە سەرەکییەکان ٥-١)

فواد خاکی‌بەیگی

پێشەکی

لە سەردەمی هاوچەرخدا، یەکێک لە گرینگترین ڕەهەندەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی بەکارهێنانی تەکنەلۆژیای نوێ و تۆڕی پەیوەندییەکانە. تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان یەکێک لە ئامرازە گرینگەکانی پەیوەندیکردن بە تاکەکانە لە هەر کۆمەڵگە و وڵاتێکدا.

تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لەلایەن شارەزایان و پسپۆرانی زانستە کۆمەڵایەتییەکان بە گرینگ دادەنرێن بۆ بەشداریکردن لە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکاندا. لە دەیەی ڕابردوودا، تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان زۆرجار ڕۆڵێکی گرینگیان گێڕاوە لە چۆنیەتیی ڕێکخستنی خەڵک و بەشداریکردن لە ڕاپەڕین و بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان و هەروەها شۆڕشەکاندا. ئەمە لە شۆڕشەکانی خۆرهەڵاتی نێوەڕاست بە تایبەتی لە بەهاری عەرەبیدا بەدی کرا. لە ئەنجامدا، تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان ئاسانکاریی زۆریان بۆ خەڵک کردوە بۆ بەشداریکردن لە بزووتنەوەی نارەزایەتییە کۆمەڵایەتی و ڕێکخستنی چالاکیی جۆراوجۆر، بۆ ئەو مەبەستە ڕۆڵی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان ئەو پرسیارە دەخاتە ڕوو کە ئایا دەبێت وەک بزوێنەر یان ئامرازێکی ئاسانکاریی ڕاپەڕین لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان سەیر بکرێن؟

لەم توێژینەوەیەدا هەوڵ دەدرێت توێژینەوە لەسەر پەیوەندیی نێوان ڕێژەی بەکارهێنانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و ئاستی متمانەی بەکارهێنەران بە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بە بەشداری خەڵک لە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان تاوتوێ بکرێت، بۆ ئەم مەبەستە لەم توێژینەوەیەدا لەلایەن توێژەرەوە پێداچوونەوەیەکی تیئۆری بە توێژینەوەکانی پێشوو و ئەدەبیاتی توێژینەوەکە کراوە، پاشان بە وەرگرتنی داتا لە کۆمەڵگەی توێژینەوەکە بەشێوەیەکی مەیدانی شیکردنەوە بۆ دۆخی کۆمەڵگەی توێژینەوەکە کراوە و ئەنجامەکانی خراونەتە ڕوو.

ڕەگەز و چەمکە سەرەکییەکانی توێژینەوەکە

ئەمڕۆ یەکێک لە گرینگترین ڕەهەندەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی بەکارهێنانی تەکنۆلۆژیای نوێ و تۆڕەکانی پەیوەندی‌گرتنە. تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان یارمەتیدەرن بۆ ئەوەی کۆمەڵگەکان بتوانن بە ئاسانترین شێوە و بە کەمترین تێچوو لەگەڵ تاکەکانی دیکە لە هەر کۆمەڵگە و نەتەوەیەک بن پەیوەندی دروست بکەن و تاکەکان لە هەر کوێ بن تەنها بە هۆی بەکارهێنانی تەکنۆلۆژیا لە ڕێگای تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان دەتوانن لە کەمترین ماوەدا ئاگاداری ڕووداوەکان بن و تەنانەت کاریگەریی بەرچاویان هەبێت.

لە جیهانی ئەمڕۆدا بە بۆچوونی توێژەران و شارەزایان تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بە ئامرازێکی یارمەتیدەر دادەنرێن لە بەشداریی خەڵک لە چالاکییە جۆراوجۆرەکانی کۆمەڵگە، یەک لەوان بەشداری لە چالاکییە مەدەنییەکان و ڕێکخستنی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکانە. هەر وەک لە ساڵانی ڕابردوودا تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان ڕۆڵێکی کاریگەرییان هەبوو لە سەرهەڵدانی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان و شۆڕشەکان، بە تایبەتی شۆڕشەکانی وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست کە بەرچاوترینیان شۆڕشی بەهاری عەرەبی بوو.

لە ئێرانی ئەمڕۆدا، سەرهەڵدانی بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی ورد (سێنفی، ژنان و خوێندکاران) و کەلان (بزووتنەوەی ناسراو بە ژن، ژیان، ئازادی) لە پەرەسەندندان، هاوکات بەکارهێنانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانیش لە دوو دەیەی ڕابردوودا گەشەی‌سەندوە و وا دەردەکەوێ کە پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆ لە نێوان تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و بەشداری لە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکاندا هەبێت. بۆیە لەم توێژینەوەیەدا هەوڵ دەدرێت وەڵامی چەند پرسیارێک بدرێتەوە کە بریتین لە: ئاستی بەکارهێنانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لە کۆمەڵگەی توێژینەوەکەدا لە چ ئاستێکدایە؟ تا چ ڕادەیەک کۆمەڵگەی توێژینەوەکە ئامادەن بەشداری بکەن لە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکاندا؟ چ پەیوەندییەک هەیە لە نێوان بەکارهێنانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و ئامادەیی خەڵک بۆ بەشداری لە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان؟ و گۆڕاوە دیمۆگرافییەکانی وەکو (ڕەگەز، تەمەن، و بڕوانامە) چ کاریگەرییەکی لەسەر ئەنجامەکانی توێژینەوەکە دەبێت؟

گرینگیی توێژینەوەکە

ئەم توێژینەوەیە وەکو هەموو توێژینەوەیەکی دیکە لە دوو لایەنی تیئۆری و مەیدانی گرینگیی تایبەت بەخۆی هەیە کە بە شێوەی خوارەوەیە:

یەکەم گرینگیی تیئۆری

لەڕووی تیئۆرییەوە ئەم توێژینەوەیە دەبێتە هۆی زیادبوون و کەڵەکەبوونی زانیاری لە بواری تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان کە بابەتگەلێکی گرینگ و هەنووکەیی کۆمەڵگەی ئێران و ڕۆژهەڵاتی کوردستانە و توێژینەوەی کەمی لەسەر کراوە.

دووهەم لەڕووی پراکتیکییەوە

لەڕووی پراکتیکییەوە ئەم توێژینەوەیە بەسوودە بۆ ئەم لایەنانەی خوارەوە:

١. ئۆپۆزیسیونی دیمۆکرات کە خوازیاری بەشداری خەڵکن لە بزووتنەوەکاندا.

٢. ناوەندەکانی توێژینەوەی کۆمەڵایەتی کە خوازیاری تێگەیشتنن لە دۆخی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکانن لە کوردستان و ئێران و ڕۆڵی سۆشیال میدیا لەم بوارەدا

ئامانجەکانی توێژینەوەکە

ئامانجی سەرەکی ئەم توێژینەوەیە بریتییە لە دەرخستنی پەیوەندیی نێوان بەکارهێنانی سۆشیال میدیا و بەشداریی خەڵک لە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان کە دەتوانین لە چەند ئامانجێکی بچوکتردا وردی بکەینەوە:

١. پێوانەکردنی ئاستی بەکارهێنانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لای بەشدارانی نموونەکە.

٢. پێوانەکردنی ئاستی ئامادەیی بەشدارانی نموونەکە بۆ بەشداری‌کردن لە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان.

٣. دەرخستنی ئاستی پەیوەندیی بەکارهێنانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بە بەشداری لە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکاندا.

٤. دەستنیشان کردنی ڕۆڵی گۆڕاوە دیمۆگرافییەکانی (ڕەگەز، تەمەن و بڕوانامە) لەسەر ئەنجامەکانی توێژینەوەکە.

پێناسەی چەمکە سەرەکییەکانی توێژینەوەکە

تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان (Social Media)

لە فەرهەنگی میریام_ وێبستەر (Mer-riam-Webster) تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بەم شێوەیە پێناسە کراون کە بریتییە لە: جۆرەکانی پەیوەندیکردن وەک (ماڵپەڕ، تۆڕە کۆمەڵایەتییە مەجازییەکان و وێبلاگ) لەم ڕێگایەوە بەکارهێنەران کۆمەڵگەیەکی ئۆنلاین دروست دەکەن بەمەبەستی هاوبەشی کردنی زانیاری، بیرۆکە، پەیامی کەسی یا وێنە و ڤیدیۆ.

ڕۆن جۆنیز (Ron Jones) نووسەر و میدیاکاری ئەمریکی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانی بەم شێوە پێناسەی کردوە؛ "کۆمەڵێک لە میدیای ئۆنلاین کە تاکەکان بەشدارن، پێکەوە قسە و گفتوگۆ دەکەن، زانیارییەکانیان هاوبەشی پێ دەکەن و بە هۆیەوە تۆڕی پەیوەندی نێوانیان دروست دەکەن. زۆربەی خزمەتگوزارییەکانی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان هاندەرن بۆ گفتوگۆ، دەربڕینی بیروڕا لە سەر یەکتر و کەسانی دیکە و هاوبەشی کردنی زانیارییە دڵخوازەکانیان". وەک جۆنیز ئاماژەی پێ دەکات "تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان گفتوگۆیەکی دوو لایەنەیە، ڕێگە بە خەڵک دەدات بە دروست کردنی پەیوەندی یا پەیوەست بوون بە ماڵپەڕ و سەرچاوەکانی زانیاری".

لەم توێژینەوەیەدا، مەبەست لە تورە کۆمەڵایەتییەکان بریتییە لە کۆی ئەو ئامرازە ئەلکترۆنیانەی کە تاکەکان بەکاری دێنن بە مەبەستی دروستکردنی پەیوەندیی سەرهێڵ.

بەشداریی خەڵک (people's partic-ipation):

بەشداری هاوواتای وشەی ئینگلیسی (Participation)ە لە دەیەی ٧٠ی سەدەی بیستەم وەکوو چەمکێکی سەرەکی لە توێژینەوەی زانستە کۆمەڵایەتی و سیاسییەکان ڕۆژ لە گەڵ ڕۆژ زیاتر گرینگی پێدرا و توێژینەوەی لەبارەوە کرا. بانکی جیهانی لە ساڵی ١٩٩٦ لە دووتوێی کتێبێک سەبارەت بە سەرچاوەکانی بەشداری بڵاوی کردۆتەوە ئەوە دەخاتە ڕوو کە بەشداری چەمکێکی فراوانە و بەم شێوەیە پێناسەی کردووە:" پرۆسەیەکە تاکەکان یا لایەنە پەیوەندیدارەکان کاریگەرییان لە سەر دەستپێشخەرییەکانی پەرەسەندن، بڕیارەکان و سەرچاوەکان هەیە و بە هاوبەشی هەوڵی کونترۆڵی ئەو بارودۆخە دەدەن و لێی سودمەند دەبن.

بەشداری کردەیەکی بە کۆمەڵ، هۆشیارانە و خوازیارانەیە کە هەڵگری چالاکیی هاووڵاتییانە لە بابەتە گشتییەکان و ئاستە جیاوازەکانی بڕیاردان لە پرۆسەکانی کارگێڕی، سیاسی، کۆمەڵایەتی و ئەو ناوەندانەی کە ژیانی تاکەکان پێوەی پەیوەستە. هەروەها چەمکی بەشداری بریتییە لە پێوە خەریک بوونی خەڵک لە ڕێکخراوە ئایینیەکان، ئەنجومەنەکان و ئەو بزووتنەوانەی کە کاریگەرییان لەسەر ژیانی کۆمەڵایەتیی خەڵک هەیە، بەڵام ڕاستەوخۆ پەیوەندی بە دابەشبوونی هێز و دەسەڵات نییە. هەروەها ئەو بزووتنەوانەی کە کاریگەری لە سەر ژیانی تایبەتیی هاووڵاتیان هەیە.

ئەکادیمیست "منوچهر محسنی" پێناسەی کردووە بەوەی؛ بەشداری خەڵک بە واتای بەکارهێنانی سەرچاوە کەسییەکانە بە مەبەستی بەشداربوون لە کردەیەکی بەکۆمەڵ.

بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان (Social Movement)

لە ڕوانگەی "ئانتۆنی گیدێنز" بزووتنەوە کۆمەڵایەتی هەوڵێکە بە مەبەستی بەرەوپێش بردنی ئامانجێکی هاوبەش یا گەیشتن بە ئامانجێکی هاوبەش بە ڕێگای چالاکی لە دەرەوەی ناوەندە فەرمییەکان.

ئینسکلۆپیدیای ئاکسفۆرد بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان بە ڕەوت یا کۆمەڵێک کردە و هەوڵ دەزانێت لە لایەن کۆمەڵە کەسێکی دیاریکراو کە بە شێوەیەکی تا ڕادەیەک بەردەوام بەرەو ئامانجێکی تایبەت هەنگاو دەنێن یا ئینتمایان بۆی هەیە.

"دیلیا و دیانی" بەم شێوەیە پێناسەی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکانیان کردووە کە: " بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان بوونەتە ئەکتەرێکی گرینگ لە ژیانی ڕۆژانەماندا، لەبەر ئەوەی هەم دەستپێشخەری گۆڕانکاریی کۆمەڵایەتی دەکەن و هەم بە هۆی گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییەکان دروست دەبن. هەروەها لە لای (تیلی) بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان شەڕێکی درێژخایەن بۆ گەیشتن بە دەسەڵات لە نێوان نەیاران و خاوەن دەسەڵاتەکان پێک دێنن.

لە ڕوانگەی کۆمەڵناسانەوە بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان هەوڵێکی کەم یان زۆر، بەردەوام و ڕێکخراو لە لایەن ژمارەیەکی تا ڕادەیەک زۆری خەڵک، بە مەبەستی بەدیهێنانی گۆڕانکاری یا بەرگری کردن لە ڕوودانی گۆڕانکارییە.

لەم ڕوانگەی توێژەرەوە لەم توێژینەوەیەدا، بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان بریتییە لە هەوڵێکی بە کۆمەڵ بە مەبەستی گەیشتن بە ئامانجێکی گشتی لە دەرەوەی دامەزراوە فەرمییەکان.

شۆڕشی ژینا، لووتکەی ناسیۆنالیزم و کەلێنی وێژمانی بزاڤ و کۆمەڵگە

ڕۆژی شەممە ٢٦ی خەزەڵوەری ١٤٠٣ی هەتاوی، سێمینارێکی سیاسی لە ژێر ناوی "شۆڕشی ژینا، لووتکەی ناسیۆنالیزم و کەلێنی وێژمانی بزاڤ و کۆمەڵگە"، لەلایەن کۆمیتەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە ناوچەی نۆرد یوولەندی وڵاتی دانمارک، بۆ تەها ڕەحیمی، لە شاری ئالبۆرگ بەڕێوە چوو.

سێمینارەکە بە سروودی نەتەوایەتیی " ئەی ڕەقیب" و ڕاگەیاندنی ساتێک بێدەنگی بۆ ڕێزگرتن لە گیانی پاکی شەهیدان، لەلایەن خاتوو ئافاق یووسفی‌یەوە دەستی پێ کرد. دواتر تەها ڕەحیمی، نووسەر و خەباتکاری سیاسیی کورد بە باسێکی تێر و تەسەڵ لەسەر مودێلە بەرچاوەکانی نەتەوەسازی لەسەر ئاستی دونیادا، لە چەند ڕوانگەی جیاوازەوە پەیوەندییە دوولایەنەکانی دەوڵەت -نەتەوەی شرۆڤە کرد.

تەها ڕەحیمی لە بەشێکی دیکە لە باسەکەیدا، توخمەکانی ناسیۆنالیستیی لە شۆڕشی ژینادا هێنایە بەر باس و گرینگیی شۆڕشی ژینا و لێکەوتەکانی و هەروەها گرینگیی وێژمانێکی نەتەوەیی هاوشانی شەقامی ڕۆژهەڵاتی کوردستانی ڕوون کردەوە. بە ڕای ئەو، شۆڕشی ژینا نەک هەر بزوێنەرێکی بەهێز بوو بۆ تێگەیشتنی زیاترلە ئازادی و چەمکە سیاسییەکانی دیکە، بەڵکوو قەڵەمبازێکیشە لە مێژووی نەتەوە و نەتەوەسازی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا و دوای ئەو شۆڕشە سنووری فەرهەنگی و وێژەمانی کورد ئاستێکی زۆر بەرینی بڕیوە و هەتا ئێستاش ئەم پرۆسەیە لە ڕۆژهەڵاتدا ڕوو لەگەشەیە.

لە بڕگەی دواییدا بەشداربووان بە پرسیار، تێبینی و سەرنجەکانیان سێمینارەکەیان دەوڵەمەندتر کرد و وەڵامی پرسیارەکانیان درایەوە.

چۆن هێرشەکانی ئێران بۆ سەر ئیسرائیل بووە هۆی قووڵترکردنەوەی کێشەی ناوچەیی

[دژە هێرشی ئیسرائیل بۆ سەر ئێران گرەوە قورسەکانی خۆرهەڵاتی نێوەڕاست پشتڕاست دەکاتەوە]

ئۆرشەلیم پۆست – نەڤیل تەڵەر
و لە ئینگلیزییەوە: کەماڵ حەسەنپوور

سەرەڕای ڕێژنەی تاوانبارکردنەکان بە شەڕئەنگێزی، کۆمەڵکوژی و لەویش خراپتر کە لەلایەن ڕێژیمی ئێرانەوە ئاراستەی ئیسرائیل دەکرێ، ئەو ڕاستییە شاراوە نییە کە ئەوە ئێرانە بە تەمای لەنێو بردنی ئیسرائیلە، نەوەکوو بەپێچەوانە.

لە ١٣ی ئاپریلی ٢٠٢٤، ئێران، کە لە بنەڕەتدا بە مانای ڕێبەری گەورە ئایەتوڵڵا عەلی خامنەییە، هەڵەیەکی ستراتێژیکی زۆر گەورەی کرد. هێرشی بوێرانەی ئیسرائیل بۆ بینای دیپلۆماتیکی ئێران لە دیمەشق لە ١ی ئاپریلی ٢٠٢٤، بووە هۆی کوژرانی حەوت ڕاوێژکاری سەربازیی ئێران، لە نێویاندا محەممەدڕەزا زاهیدی، فەرماندەیەکی پلەبەرزی سوپای قودس.

ئۆپەراسیۆنێکی ئەوتۆ، بە شێوەی ئاسایی دبێتە هۆی تووڕەیی و بەرپەچدانەوەیەکی سەربازیی ئێران بە هێرشی هاژەکی بۆ سەر باکووری ئیسرائیل لەلایەن حیزبوڵڵا. بەڵام ئەوجار وا نەبوو. لە جیاتان، ڕووداوەکە بووە هۆی ئاڵوگۆڕێکی بنەڕەتی لە سیاسەتی ئێراندا کە کاردانەوەی نەرێنی بۆ ئێرانی لێ کەوتەوە، بە شێوەیەک کە هێشتا کۆتایی نەهاتووە. لە لێکۆڵینەوەیەکی کۆتاییدا، ڕەنگبێ ئەوە هەڕەشەی مان و نەمان بێ.

بۆ ماوەی ٤٥ ساڵ، واتە لەو کاتەوە کۆماری ئیسلامی لە ١٩٧٩ دامەزرا، بە پشتگیریی دارایی و دابینکردنی چەکوچۆڵ بۆ ئەو ڕێکخراو، تاقم و میلیشیایانە کە خوزیاری هێرش بۆ سەر وڵاتی جوولەکانن، ڕێژیمی ئێران بەدوای ئەرکی خۆسەپێنراوی لەنێوبردنی ئیسرائیل و خەڵکەکەیەتی.

لە هەلێکی ئەو مەودایەی ڕووداوی ١٣ی ئاپریلی لێ کەوتەوە، خامنەیی بڕیاری دا کە کاتی گۆڕینی تاکتیکەکان هاتوە. دەبێ لێکۆڵینەوە و هەڵسەنگاندنی چڕ لەلایەن ڕاوێژکارەکانیەوە کرابێ کە بووە هۆی ئەو بنەمایانەی کە ڕێنوێنیکەری ستراتێژیی سیاسەتی دەرەوەی ئێران لە ماوەیەکی وەها دوور و درێژدا بووە و لە کۆتاییدا ئێران یەکەم هێرشی ڕاستەوخۆی کردە سەر ئیسرائیل.

ئیسرائیل قەت ئاوا لاواز نەبووە

فاکتەرەکانی ئەو لێکدانەوە کامانە بوون؟ "ئیسرائیل قەت ئاوا لاواز نەبووە". ئەو لە شەڕی غەززەدا گیری کردوە. نەیتوانیوە حەماس لەنێو ببات یان بارمتەکان بدۆزێتەوە. ئەو لە هەموو لاوە لەبەر ڕێژەی بەرزی کوژراوانی مەدەنی لە ژێر ڕەخنەدایە. حیزبوڵڵا ڕۆژانە هێرش دەکاتە سەر سنووری باکووری ئیسرائیل. هاژەکەکانی حوسییەکان لە هێڵی بەرگرییەکەیان تێدەپەڕن. لە لایەن دادگای دادی نێونەتەوەیی بە تۆمەتی کۆمەڵکوژی لەژێر لێکۆڵینەوەدایە. بیر لە هێرشێکی ڕاستەخۆی ئێران بکەوە. بیر بکەوە بۆمب بەسەر شارەکانی ئیسرائیلدا ببارێن. بیر بکەوە ئیسرائیلی بە سەدان و هەزاران بکوژرێن و بریندار بن. ئیسرائیل خاکەڕا دەبێ. ڕێککەوتنی ئیبراهیم لێک هەڵدەوەشێ و، هەموو هیواکان بە بەربەرین بوونەوەی لەنێو دەچن." ڕاوێژکارە سەربازییەکانی خامنەیی دەبێ قەناعەتیان پێ هێنابێ کە ڕێژەیەکی زۆر درۆنی خۆتەقێنەوە دەبێتە هۆی نقومبوونی بەرگریی ئیسرائیل و لانی کەم ٥٠٪ هاژەکەکان دەگەنە نێو خاکی ئەو وڵاتە. هێرشە ئاسمانییەکە سەدان درۆن، هاژەکی دەریایی و هاژەکی بالیستیکی لە خۆ دەگرت.

لەجیات سەرکەوتنی پێشبینیکراوی سەربازیی و بانگەشەیی، هێرشەکە بووە مایەی شەرمەزاری. ئەوەی ستراتێژیستە سەربازییەکانی ئێران لە ئەژمارکردنی شکستیان هێنا ئەو پشتگیرییە یەکگرتووانە بوو کە هاوپەیمانانی ئیسرائیل لێیان کرد و هەروەها و ناخۆشەویستیی ئێران لە دنیا عەرەب دا (ئێرانییەکان ڕەنگبێ موسڵمان بن بەڵام عەرەب نین).

ئەوان بێگومان نە حیسابیان لەسەر ئەوە کردبوو کە ئۆردون و عەرەبستانی سعودی یارمەتی دەکەن تا درۆنەکانی ئێران نەگەنە ئیسرائیل و نە چاوەڕوانی ئەوە بوون کە فەڕانسە و بریتانیا لەگەڵ وڵاتە یەکگرتووەکان یاریدەی گومبەزی ئاسنین دەکەن تا هاژەکەکانی ئێرانی بخەنە خوارەوە. شکستە چاوەڕوانکراوەکەیان ئاکامی لەبەرچاو نەگرتنی بڕوابەخۆیی و کاریگەریی هێزەکانی ئاسایشی و سەربازیی ئیسرائیل بوو. دوای هێرشی ئاسمانیی ١٣ی ئاپریل، ئێرانییەکان جار لە دوای جار غافڵگیر کران.

لە ماوەی حەوتوویەکدا، ئیسرائیل بە هێرشی ئاسمانیی بۆ سەر بنکەی سەربازیی ئێرانی لە سووریە و ئێران، وەڵامی دایەوە. لە پاشخانی پێکدادانەکانی تۆڵە بە تۆڵەدا، ئیسرائیل بڕیاری دا ڕاوی ئەو ڕێبەرانەی حەماس بێ کە بەرپرسی هێرشە دڕندانەکەی ٧ی ئۆکتۆبەری ٢٠٢٣ بۆ سەر ئیسرائیل و ڕێبەرانی حیزبوڵڵا کە پشتیوانییان لێ کردن.

لەنێوبردنی محەممەد زەیف، سەرۆکی باسکی سەربازیی حەماس، لە ١٣ی جولای، تۆڵەئەستاندنەوەیەکی واتادارتر لە ئیسماعیل هانیە، سەرۆکی باسکی سیاسیی حەماسی بەدوادا هات. لە سەرشۆڕییەکی تایبەتیدا بۆ ڕێژیم، ئەو لە نێوەڕاستی پێتەختی ئێران، تاران، بە تەقینەوەیەک لە شوێنی حاوانەوەکەی دا، لە ٣١ی جولای تێدا چوو.

پاشان ١٧ و ١٨ی سێپتەمبەر هات، کاتێک

ئامێرەکانی پەیوەندیگرتنی دەستی، وەکوو پەیجەر و واکی تاکی، کە بە تایبەتی بۆ حیزبوڵڵا دروست کرابوون و بە شێوەیەکی بەربڵاو لەنێو بریکارە نهێنییەکانیدا بڵاو کرابوونەوە، لە دوورەوە تەقێندرانەوە. لە ئاکامدا لانی کەم ٤٢ کەس کوژران و زیاتر لە ٣٠٠٠ کەس بریندار بوون، کە زۆرینەیان بریکارە نهێنییەکانی حیزبوڵڵا بوون. ئەگەرچی ئیسرائیل خۆی لی بەخاوەن نەکرد، بەڵام دنیا گریمانەی کرد کە دەبێ ئەو بەرپرس بێ.

دەگێڕنەوە ئالبەرت ئاینشتاین گوتوویەتی: "شێتیی ئەوەیە جار لە دوای جار هەمان کار بکەی و چاوەڕوانی ئاکامی جیاوازی لێ بکەی." خامنەیی هەر جۆرێک بیری کردبێتەوە، ڕەنگبێ لەو بڕوایە دابووبێ کە یەکەم هێرشی ئاسمانیی بۆ سەر ئیسرائیل هێندە بەهێز نەبووە، بۆیە بڕیاری هێرشی دووهەم، مەزنتر و جەختکراوتر بوو. ئەو بڕیاری دا کەڵک لە ٢٠٠ هاژەکی فەتتاح ١ و خەیبەر شکێن وەرگیرێت و هێرش بکرێتە سەر شوێنە سەربازیی و هەواڵگرییەکان.

بەڵام، دووهەم هێرشی ئێران لە ١ی ئۆکتۆبەر، تەنیا کەمێک زەرەری لە یەکەمیان زۆرتر بوو. جارێکی دیکە، زۆربەی هاژەکەکان لە لایەن سیستەمەکانی بەرگریی ئیسرائیل و وڵاتە یەکگرتووەکانەوە، لە ناویاندا پاپۆڕە جەنگییەکانی هێزی دەریایی وڵاتە یەکگرتووەکانی جێگیر کراو لە نزیکی ئیسرائیل، ڕێگرییان لێ کرا.

چۆن و لە چ ئاستێکدا ئیسرائیل تۆڵە دەکاتەوە، بوو بابەتی گریمانەی گەرمی مێدیاکان. یەکەم تیۆرییەکان کاتێک هاریکاری فرە نزیکی ئێران، یەحیا سینوار، لە لایەن هێزەکانی بەرگریی ئیسرائیل لە ١٦ی ئۆکتۆبەر کوژرا، دامرکانەوە. لە کاتێکدا سەرۆک کۆماری وڵاتە یەکگرتووەکان، جۆ بایدن، پێشوازیی لە هەواڵەکە کرد و وەک "هەواڵێکی خۆش بۆ ئیسرائیل و بۆ وڵاتە یەکگرتووەکان" وەسفی کرد، ڕوونی کردەوە کە، لە ترسی جەنگێکی هەمەلایەنە، ئەو نایهەوێ ئیسرائیل دامەزراوە ناوکی و نەفتییەکانی ئێران بە ئامانج بگرێ.

لە وەڵامی ئیسرائیل لە ٢٥ی ئۆکتۆبەر، ڕێز لە داخوازیی بایدن گیرا و تۆڵەکە لە هێرشی قورسی ئاسمانیی بۆ سەر ئامانجە سەربازییەکانی ئێرانی لە سووریە و ژێرخانی سەربازیی حیزبوڵڵا پێکهاتبوو.

کە وا بوو ئیسرائیل و ئێران بێگومان کێشەیانە، ئەگەرچی بە فەرمی لە جەنگدا نین. هەموو کەس دەتوانێ ببینێ کە هیچ ئاگربڕێک ناتوانێ قازانجێکی هەبێ.

ئامانجی ڕێژیمی ئیسلامیی ئێران، لە کاتی دامەزرانیەوە لە ١٩٧٩، کۆکردنەوەی هێز و دەستڕۆیشتوویی تا ئەو جێیەی بکرێ بۆ دەستەبەر کردنی ئامانجەکانی ڕێژیمە کە لە سەرەتاوە لەلایەن یەکەم ڕێبەری گەورەی ڕێژیم، ئایەتوڵڵا ڕوحوڵڵا خومەینی، دیاری کران.

خومەینی بەردەوام دووپاتی کردەوە کە ئامانجی سەرەکی شۆڕشەکەی لەنێوبردنی دێموکراسیی شێوە ڕۆژاوایی و شێوەی ژیانی ڕۆژاوایی و سەپاندنی ئیسلامی شیعە بە سەر دنیای ڕۆژاوادایە. ئەو وڵاتە یەکگرتووەکان و ئیسرائیلی وەکوو ئامانجە سەرەکییەکان دیاری کرد، بەڵام یەکیەتیی سۆڤیەتی ئەو کاتیشی پێوە زیاد کرد.

خومەینی گوتی، "ئێمە دەخوازین ڕیشەی گەندەڵی زایۆنیزم، کەپیتالیزم و کۆمۆنیزم لە سەرانسەری دنیادا ویشک بکەین. ئێمە دەخوازین خودای دەسەڵاتدار بەسەر هەموو شتێکدا، ئەو سیستەمانە لەنێو بەرێ کە ئەو سێیانە لەسەریان دامەزراون و پەرگالی ئیسلامیی پێغەمبەر زاڵ بکات."

مەبەستی نابراو لەوە، لێکدانەوە بەرتەسکەکەی شیعە لە ئیسلام، بۆ شوێنی دیکە بوو و نابراو گوتبووی شارە پیرۆزەکانی مەککە و مەدینە، کە لەنێو جەرگەی عەرەبستانی سعوودی هەڵکەوتوون، لە دەست "تاقمێکی کافری خراپ دان." ئەو ئامانجانە لەو کاتیەوە ڕێژیمیان هان داوە و هێشتا هۆی بوونی ئەوانن.

خومەینی گوتبووی، "ئێمە شۆڕشەکەمان بۆ هەموو دنیا هەناردە دەکەین. تا بانگی ئەڵڵاهو ئەکبەر، لە هەموو دنیادا دەنگ دەداتەوە، خەبات درێژەی دەبێ."

بە کورتی، ڕێبەرانی ئێران دەیانهەوێ ئەو دنیایەی ئێمە دەیناسین لەنێو بەرن. ئەوان دەیانهەوەی باڵادەستیی سیاسیی خۆرهەڵاتی نێوەڕاستیان بەدەتەوە بێ، دێموکراسییە ڕۆژاواییەکان کە ئەمریکا نموونەیەکی ئاشکرایەتی، لە نێو بەرن، وڵاتی ئیسرائیل لەنێو بەرن و ئیسلامی شیعە بە سەر دنیادا زاڵ بکەن.

دنیا دان بەوەدا بنێ یان نا، لە بەرەوڕووبوونەوە لەگەڵ ئێران، ئیسرائیل بۆ دنیای ئازاد بە گشتی دەجەنگێ.

بەشداریی یەکیەتیی لاوان لە کۆبوونەوەی ساڵانەی یەکیەتیی نێونەتەوەیی لاوانی سۆسیالیست

ڕۆژی هەینی، ١٨ی خەزەڵوەر (٨ی نۆڤامبری ٢٠٢٤) کۆبوونەوەی ساڵانەی یەکیەتیی لاوانی ئینترناسیۆناڵ سۆسیالست تایبەت بە کۆمیتەکانی ناوچەکانی مەدیتەرانە و دەریای ڕەش بە هاوبەشی لە ڤییەنی پێتەختی وڵاتی ئوتریش بەڕێوە چوو.

لەم کۆبوونەوەیەدا کە بە بەشداریی نوێنەری یەکیەتیی لاوانی دێموکراتی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەڕێوە چوو، سەرەتا هەر کام لە ڕێکخراوەکانی بەشدار ڕاپۆرتی خۆیان پێشکەشی کۆبوونەوەکە کرد.

کەماڵ مەحیەدینی نوێنەری یەکیەتیی لاوان لەم بەشەدا سەبارەت بە دۆخی کورد و لاوانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان چەند بابەتی هێنایە گۆڕێ کە بریتی بوون لە: بارودۆخی سیاسی و ئابووریی خەڵک لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان و هەروەها ناکارامەیی ڕێژیم لە دابینکردنی هەلی کار بۆ لاوان بە هۆی گەندەڵی ناوخۆیی و هەڵاوسان، کە ئەمەش بووەتە هۆی پەرەسەندنی کۆڵبەری وەک دیاردەیەکی پڕ کارەسات و مەترسی بۆ سەر ژیانی تاکی کورد.

بەشداریی چالاکانەی لاوانی کورد لە نارەزایەتییەکان دژی ڕێژیمی خۆسەپێنی تاران بە تایبەت لە بایکۆتی هەڵبژارنەکانی ئێران لەماوەی ڕابردوودا، تەوەرێکی دیکەی ڕاپۆرتی یەکیەتیی لاوان بوو کە تێیدا بە چڕی پرسی نەبوونی هەڵبژاردنی ئازاد و بێبەشکردنی لایەنە سیاسییەکانی ئۆپۆزیسیۆن لە هەڵبژاردندا بۆ بەشداربووان ڕوون کرایەوە.

پانێلی دووهەمی ڕۆژی یەکەمی کۆبوونەوەکە تەرخان کرابوو بە شەڕی نێوان ڕوسیە و ئۆکراین کە لەوێ بەڕێز ئاندریاس شیدەر وەکوو ئەندام پارلەمانی یەکیەتیی ئورووپا بەشداری پانێلەکە بوو و لە میانەی بابەتەکاندا نوێنەری یەکیەتیی لاوان سەرنجی خستە سەر ڕۆڵی نێگەتیڤی سپای پاسداران و ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران لە دابینکردنی چەک و درۆن بۆ ڕووسیە لە دژی خەڵک و خاکی ئۆکراین.

پاشنیوەڕۆی ڕۆژی یەکەمی کۆبوونەوەکە تەرخان کرابوو بە سەردان بۆ پارلەمانی ئوتریش لە ڤییەن و باسێک لەسەر مێژووی ئۆتریش و پارلەمانی ئەم وڵاتە، کە "کای–ژان کراینەر" ئەندام پارلەمانی ئۆتریش لە حیزبی سۆسیالیست چەند بابەتێکی جێگای سەرنجی بۆ بەشداربووان خستە ڕوو.

لە ڕۆژی دووهەمی ئەم کۆبوونەوەیەدا ئارتور خاچاتریان، یەکێک لە ئەندامانی پەرلەمانی ئەرمەنستان باسێکی چڕ و پڕی سەبارەت بە شەڕی نێوان ئازەربایجان و ئەرمەنستان پێشکەش کرد و سەرنجی خستەسەر داگیرکاری ئازەربایجان بەسەر ناوچەی ئارتساخ و داوای گەمارۆدانی لەلایەن یەکیەتیی ئورووپاوە بۆ سەر ئازەربایجان هێنایە بەر باس، لە درێژەی ئەم بابەتە دا ئەلێکس گالیتسکی ئەندامی لیژنەی نێودەوڵەتی سۆسیالیست دێموکراتەکانی ئەمریکا و چالاکوانی مافی مرۆڤ، سەبارەت بە ڕۆڵی یاسا نێونەتەوییەکان لەو پەیوەندییەدا هەندێک باس و بابەتی هێنایە گۆڕ.

لە درێژەی کۆبوونەوەکان دا کە سەبارەت بوو بە قەیرانەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، غەززە، کەرتی ڕۆژئاوا، لوبنان و جێبەجێکردنی یاسای نێودەوڵەتی، خاڤییەر ئەبوو عەید نووسەر و چالاکی سیاسی لە فەلەستین و هەوەرها ئۆرلی (مۆژگان) نۆی،

چالاکی سیاسی ئیسرائیلی–ئێرانی لە ڕێگەی ئانلاینەوە بەشداری ئەم باسانە بوون و ئاماژەیان بە کۆمەڵێک بابەت دا.

لە میانەی ئەم باسانەدا کەماڵ مێحیەدینی نوێنەری یەکیەتیی لاوانی دێموکرات ئاماژەی بەوە کرد کە وێڕای ئەوەیکە هێرشی ٧ی ئۆکتۆبری حەماس بۆ سەر خەڵکی سیڤیلی ئیسرائیل کارێکی توندئاژۆ و نائینسانی و تێرۆریستی بوو و دەبێ مەحکوم بکرێ، لە هەمان کاتدا کوشتنی بەکۆمەلی و خەڵکی سیڤیلی فەلەستین بە دەستی دەوڵەتی ئیسرائیل هیچ پاساوێک هەڵناگرێ. نوێنەری یەکیەتیی لاوان هەروەها ئاماژەی بەوە کرد کە پێویستە هەموو لایەک بزانن کە کۆماری ئیسلامی ئێران بە سەرۆکایەتی خامنەیی تەواوی پێداویستییەکانی شەڕ بۆ گرووپە چەکدارەکانی حەماس و حیزبوڵڵای لوبنان دابین دەکات و وەکوو ئامرازێک کەڵک لەو گرووپانە وەردەگرێ بۆ شەڕەنگێزی لە ناوچەکەدا، لەم سۆنگەیەوە گرنگە کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بە بەرپرسیار و خەتاباری ئەسڵی بزانین لەمەڕ کوشتاری خەڵکی سیڤیلی ئیسرائیل و غەززە.

هەگبەی شاخ و شۆڕش

خوێنی سەر دەنگت کە ئێستاش پڕ گوڵی داوودییە
زەمزەمەی ئەو سەنگەرەن من کاتی تەنگانەی دەژیم

شەهید باباشێخ حیسامی

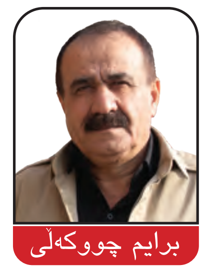

برایم چووکەڵی

"هەگبەی شاخ و شۆڕش" ئەمجارە یاد و ناوی شەهیدێکی پایەبەرزی حیزبی دێموکرات و نیشتمان بەرز ڕادەگرێ کە کەسایەتییەکی سیاسی، ئەدەبی و کۆمەڵایەتیی ناوچەی سەقز بوو، شەهید بابەشێخ حیسامی.

شەهید بابەشێخ حیسامی لەساڵی ١٣٢٣ی هەتاوی لە کاتێکدا بەرە بەرە حیزبی دیموکرات چەکەرەی دەکرد و ڕیشەی بە نێو خەڵکدا دادەکوتا، لە بنەماڵەیەکی ئایینیی خانەقای نەقشبەندییەکان چاوی بە دنیای ڕوون کردۆتەوە. تەنیا مانگێگ بوو چاوی بە دنیای پڕ لە کوێرەوەری کردبۆوە، لە سۆزی باوکایەتی بێبەری بوو و باوکی (شێخ عارف) بۆ هەمیشە ماڵاوایی لێ کردن.

باوکی شەهید بابەشێخ لەسەر داوای مامی کە شێخ حیسامەدینی باخەکۆن بوو، زێدی خۆی واتە گوڵپی سەر بە خورماڵ و شارەزوور لە باشووری کوردستان بەجێ هێشت و لە گوندی زاناوا سەر بە ئێرانشای شاری سەقز گیرسایەوە. پاش ماوەیەک ڕوو لە گوندی خۆشێنان لە ناوچەی خوڕخورەی سەقز کرد و جگە لە کاری ئایینی وەرزێرییش بوو بە بەشێک لە ژیانی بنەماڵە بۆ دابینکردنی بژیوی بنەماڵە. عەلیخانی تەخت وەک خاڵێکی دڵسۆز یارمەتیی بابە شێخ حیسامی دا هەتا ئاستی خوێندنی باڵا بخوێنێ و بەردەوام پشتیوانی بوو. بابا شیخ حسامی هەر زوو تێکەڵ بە سیاسەت بوو. لە سەردەمی پاشایەتی‌دا چەند جار خرایە بەندیخانە و تەنانەت سزای دوورخراوەتەوەی بەسەردا سەپێندرا.

بابەشێخ حیسامی قوناغەکانی خوێندنی سەرەتایی و ناوەندی و دواناوەندی تەواو کرد و پاشان لە پەروەردەی مامۆستایان درێژەی بە خوێندن دا و لە شاری مەریوان وەک چاودێری مامۆستایان لە ئاموزش و پەروەرش دامەزرا. پاش ماوەیەک ژیانی هاوبەشی پێکهێنا و بەرهەمی ئەو ژیانە ٣ منداڵ بوو.

ساڵی ١٣٤٦ لە سەروبەندی خەباتی چەکداری ڕووی کرە شاری سنە، بەڵام زۆری پێ نەچوو ساڵی ١٣٤٨ پاش سەرکوتکردنی خەباتی چەکدارانەی ساڵەکانی ٤٦ و٤٧ لەلایەن ساواکەوە بۆ گەڕووس لە شاری بیجار تەبعید کرا. پاش هەوڵ و ماندووبوونێکی زۆر بۆ درێژەدانی خوێندن ڕووی لە شاری تەورێز کرد و ئەدەبیاتی زمانی فارسیی لە زانکۆی ئازەرئابادگانی تەورێز تەواو کرد.

ساڵی ١٣٥٦ و ١٣٥٧ بەرپرسایەتیی زۆر کاری تەشکیلاتیی گرتەئەستۆ و کاری نەهێنیی حیزبیی بە بەردەوامی بەڕێوە برد. لە خۆپێشاندانەکانی ساڵی ١٣٥٧ دژی ڕێژیمی پاشایەتی لە ڕێکخستنی خەڵکدا ڕۆڵی سەرەکیی گێڕا و دوای سەرکەوتنی شۆڕش و ئاشکرابوونی تێکۆشانی حیزبی دیموکرات لە شاری سەقز لە یەکەم کەسەکان بوو خەڵکی لە دەوری ئالا و ڕێبازی حیزبی دیموکرات کۆ کردەوە؛ هەربۆیە وەک بەرپرسی سیاسی و نیزامیی شار دیاری کرا.

شەهید باباشێخ حسامی یەکێک لە بەشدارانی لە کۆنگەری ٤ی حیزبی دیموکراتی کوردستان بوو و دوای گەڕانەوە لە کۆنگرە وەک بەرپرسی سیاسی لە شاری سەقز کاری دەکرد، ئەو لە لادانی کۆمەڵێک لە لایەنگرانی حیزبی توودە لەدوای کۆنگرە زۆر بەتوندی دژیان وەستایەوە و وەک قەڵایەکی خۆڕاگر پاڵپشتی حیزبەکەی بوو.

شەهید باباشێخ حسامی کاتی فیتوای جیهاد لەدژی کورد لەلایەن خومەینی ڕاگەیەندرا، لەگەڵ ئەوەدا کە بەرپرسێکی سیاسی بوو، بەڵام وەک پێشمەرگەیەکی فیداکار شانبەشانی هاوسەنگەرانی بە گژ داکیرکەراندا چۆوە و لە شەڕەکانی نێو شاری سەقزدا بەشدار بوو.

باباشێخ لە باری کۆمەڵایەتی لەنێو شاری سەقز کەسایەتیکی بەرز بوو. خۆشناوبوو و زمانی ئیقناعی هەبوو، بۆیە هەموو کۆبوونەوەکانی لەگەڵ خەلک بە ڕەزامەندی کۆتایی دەهات. لە باس و ئاخاوتنەکانیدا هەمیشە باس لە سەروەری کوردستان هەبوو و سەربەخۆیی حیزبەکەی پێ لە هەموو شتێک گرینگتر بوو، هەر بۆیەش بۆ ئازادیی نەتەوەکەی هەموو نرخێکی بە هەرزان دەزانی.

ڕۆژی ٧ی بانەمەری ساڵی ١٣٥٩ هەتاوی ڕێژیمی کۆنەپەرەستی کۆماری ئیسلامی نێو شاری سەقزی بە چەکی قورس ئاورباران کرد. لەو هێرشەدا بابا شێخ حیسامی بەسەختی بریندار بوو و بەرەو نەخۆشخانەی بۆکان کە ئەوکات بەدەست هێزی پێشمەرگەوە بوو ڕەوانە کرا و دواتر نێردرایە نەخۆشخانەی مەهاباد. ئەو کە شارەزای زمانی ئینگلیزی بوو، بریندار و بە جەستەی خوێناوییەوە لێدوانی بۆ کاناڵەکانی ڕاگەیاندن بۆ نموونە ڕادیۆ BBC دەدا و هەڵوێستەکانی حیزبەکەی ڕوون دەکردەوە و سیاسەتەکانی کۆماری ئیسلامیی ڕیسوا دەکرد. مخابن ڕۆژی ٩ی بانەمەری ساڵی ١٣٥٩ بەهۆی سەختیی برینەکەی لە نەخۆشخانەی مەهاباد دڵی لە لێدوان کەوت و چووە نێو کاروانی نەمرانەوە و لەسەر وەسیەتی خۆی لە شاری پێشەوا و لە نزیک شەهید عەزیز یوسفی بەخاک سپێردرا.

شەهیدی کاک بابەشێخ حیسامی سیاسەتوان و ئەدیبێکی بەتوانا بوو، کۆمەڵێک نووسراوە و کتێبی ئامادەی چاپی هەبوو کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی دەستی بەسەردا گرت. شەهید کاک باباشێخ لە شێعرێکی سەردەمی لاوەتیی خۆیدا دەڵێ:

ئەگەر وەک هەڵۆ دوو ساڵ بمێنێ
ڕۆژێ خۆت لە بن شاخان بمێنێ
باشترە لە ژینی سەد ساڵەی قالاو
خوراکی موردار ئاوخۆر لە گەنکاو

خەسارناسییەک بۆ بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانەی ژینا (٢-٢)

هەردی سەلیمی

ئاماژە:

لە بەشی یەکەمی "خەسارناسییەک بۆ بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانەی ژینا" کە لە ژمارەی ڕابردووی "کوردستان"دا بڵاو بۆوە. سەرەتا پێناسەیەک کرا بۆ چییەتیی شۆڕش و چۆنیەتیی سەرکەوتن و بەئاکامگەیشتنەکەی، لەگەڵ ئەوەش لە هەڵسەنگاندنێکی کورتدا تیشک خرایە سەر بۆ دۆخی سیاسی، ئابووری، کولتووری و کۆمەڵایەتیی ئێران لە ساڵی ١٤٠١ و هەروەها لێکدانەوەی ئەو دۆخە بەو مەبەستەی چەندە و تا چ ڕادەیەک دۆخێکی لەبار بوو بۆ سەرهەڵدانی شۆڕشێک.

لە بەشی سەرەکیی بابەتەکە کە هۆکارەکانی سەرنەکەوتنی بزووتنەوە شۆڕشگێڕانەکەی دیاری کردوە، هەوڵ دراوە ئاماژە بە گرنگترین خاڵەکان بکرێ و ڕوونکردنەوەی پێویستیشیان بۆ بدرێ، ئەو خاڵانەی لە بەشی یەکەمی وتارەکەدا ئاماژەیان پێدرا بریتی بوون لە: ١- ئاسایی‌نواندنی ڕووخانی دەسەڵات ٢- داواکاریی مانگرتنی بێ‌ئامانج ٣- زۆریی ڕێفرێنس ٤- بڵاوکردنەوەی هەواڵی فەیک و درۆیین ٥- بڵاوکردنەوەی هیوای جوان و درۆیین ٦- هێنانەوەی نموونەی مێژوویی نابەجێ. لە بەشی دووهەمی وتارەکەدا چەند خاڵێکی تر دێنە بەر باس و لە کۆتاییدا ئاکامگیریی بابەتەکە و بەکورتییش نیشان‌دانی ڕێگەچارەیەکی پێویست

***

پڕیشکەتەوەری لەجیات ڕێکخستن

ڕاستە ئەو شێوازەی کە باس کرا چلە بۆ چلە دەتوانێ گەرمیی شۆڕش ڕاگرێ، یا بۆنەیەک بێ بۆ هارووژاندن و هاندانی زیاتری خەڵک، لەگەڵ ئەوەش شێوازێکی کلاسیکی و باوی شۆڕشە لە هەموو دنیادا هەر تایبەت بە ئێران نییە، بەڵام وەک باس کرا هەتا ماوەیەک کاریگەرە و دەبێتە بابەتێکی دووپاتە و خەڵک لە ڕووی دەروونییەوە ڕاناکێشێ؛ بۆیە لەجیات ئەوە و لە گەرمەی ئەوانەدا دەبێ بیر لە ڕێکخستن و ڕۆژانی دواتر بکرێتەوە، بیرێک کە هیچکام لە ئۆپۆزیسیۆن نەیانکردەوە و خەمیان لێ‌نەخوارد و لایان‌وابوو هەر بە ڕێ‌وڕەسمی ناشتنی شەهیدان دەکرێ کۆماری ئیسلامی بەچۆکدا بێنن. وەک سەرەتا باس کرا، پریشک بۆ دەسپێکە نەک بۆ بەردەوامی، بۆ بەردەوامی ڕێکخستن و وشیاری و باوەڕ پێویستە.

کردەوەی دژکردەوانە

ئۆپۆزیسیۆنی کۆماری ئیسلامی لە درێژەی ئەو ماوەیە و دواتریش‌دا نەیتوانی هەرگیز دەسپێشخەری بکات و بەردەوام دژکردەوەی نیشان داوە. بەو واتایە هەمیشە چاوی لە کردەوەکانی کۆماری ئیسلامی بووە، هەتا دژکردەوەی لەگوێن خۆی گونجاو نیشان بدات، بۆ نموونە چاو و گوێی لە وەزارەتی نێوخۆی کۆماری ئیسلامیی ئێران بووە هەتا ڕێکەوتی ئینتخابات دیاری بکات و ئەمانیش لەم‌لاوە بە خەڵک بڵێن لەو ڕۆژەدا بەشداری مەکەن؛ بە واتایەکی تر هەتا زیاتر دوور کەوتینەوە لە جۆش‌وخرۆشی ناڕەزایەتییەکان، زیاتر بێ‌بەرنامەیی و دەستەوەستانیی ئۆپۆزیسیۆنمان بۆ دەرکەوت.

سیاسەتی پاسیف

ئۆپۆزیسیۆنی کۆماری ئیسلامی بەتەواوی چاوی بڕیوەتە سیاسەتی دەرەوەی وڵاتانی زلهێز، بە جۆرێک بەتەواوی ئەوەی لا بووەتە باوەڕ کە هیچی لەدەست نایە و توانای ڕێکخستن و گوشارهێنانی نییە، کەواتە بەشکوو یەک لەو وڵاتانە کارەکەی بۆ ڕاپەڕێنن و پێی بڵێن فەرموو بچۆ سەر تەختی دەسەڵات! سەردەمانێک یەکێک لە هێزە سیاسییەکانی ئێران زیاترین چالاکییەکانی بەدژی کۆماری ئیسلامی لە نێوخۆی وڵاتدا بەڕێوە دەبرد، ئێستا چاوەڕێیە سیاسەتمەدارێکی لەدەورکەوتووی وڵاتانی ڕۆژاوایی سێمینارێک بۆ ئەندامەکانیان پێک بێنێ! پێشیان‌وایە بەم کارە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستیان شڵەژاندووە! ئەم خاڵەی ئاماژەی پێ‌کرا زیاتر هۆکاری شادی‌دەربڕینە لەڕادەبەدەرەکان بەبۆنەی هێرشەکانی "ئیسرائیل" بۆ سەر دەست‌وپێوەندییەکانی کۆماری ئیسلامیمان بۆ دەردەخات؛ لێرەدایە دەزانین هۆکاری ئەم شادییە یەکجار زۆرە بۆ بێ‌دەسەڵاتیی خۆیان دەگەڕێتەوە نەک سۆزداریی زۆر بۆ ئیسرائیل.

خۆگەورەکردنەوەی بێ‌بنەما

هەندێک لە کەسایەتییە سیاسییەکان و تەنانەت هەندێک لە هێزە سیاسییەکانیش خۆیان زۆر گەورە و گرنگ دەکردەوە و ئێستاش دەیکەن، ئەمە لە یەکەم ڕوانین‌دا بەواتای تێنەگەیشتن لە ڕاستییە و نیشان لەوەیە لە وەهمدا دەژین، دواتریش بەرپرسیارەتی‌گەل و کۆمەڵێک قورسایی دەخاتە سەر شان کە زوو دەردەکەوێ لە هەڵگرتنی‌دا لاوازن، کە ئەمەش هەم دڵساردیی خۆیانی بەدواوەیە و هەمیش دڵساردیی لایەنگرانیان. ئەم ڕوانینە کە دروست دەبێ کاریگەریی نەرێنیی چەند ڕەهەند لەسەر خەڵک دادەنێ.

نەهاتنە مەیدانی چینی خۆڵەمێشیی کۆمەڵگە

ئەم چینە کە ڕۆڵی یەکلاکەرەوە دەگێڕێ، لە ڕەوتی ئەم ناڕەزایەتییانەدا بەگوێرەی پێویست نەهاتە مەیدانەوە، هۆکاری سەرەکیی ئەم نەهاتنە مەیدانەش بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە ئۆپۆزیسیۆن نە توانای ڕێکخستن و ڕاکێشانی خەڵکی هەبوو و نە ئەوانیش متمانەی قەلبییان بە سەرکەوتنی ئەم بزووتنەوەیە بوو، بۆیە ئامادە نەبوون تێچوویەک بدەن.

نەبوونی یەکڕیزیی ئۆپۆزیسیۆن

ئەم خاڵە گرینگترین هۆکاری سەرنەکەوتنی ئەو بزووتنەوەیە بوو. لە سەرەوە ئاماژەمان پێ‌کرد کە گەر ئۆپۆزیسیۆن یەکڕیز بوو، ئینجا ستارتی شۆڕش لێ‌دەدرێ، بەڵام لە ڕاستی‌دا ئەم بەشە لەو ڕەوتەدا ڕووی نەدا کە هیچ، تەنانەت پێچەوانەکەشی ڕووی دا. وا دیار بوو کۆماری ئیسلامی هەر لە سەرەتاشەوە بەم خاڵی لاوازی و کێشەیەی ئۆپۆزیسیۆنی دەزانی و ئاگاداری بوو و هیواشی لەسەر هەڵچنیبوو و تەنانەت بەرنامەشی بۆی هەبوو، تا ئەو ڕادەیەی ئێستا کە پاش دوو ساڵ سەرنجی ڕەوتی ڕووداوەکان دەدەین بەشێکی زۆری ئۆپۆزیسیۆن زیاتر بە خۆیانەوە سەرقاڵن هەتا بەوەی بە کۆماری ئیسلامییەوە سەرقاڵ بن.

دەکرێ خودی ئەم بابەتە بەجیا خەسارناسیی بۆ بکرێ، بەڵام لێرەدا با بوترێ پاوانخوازیی بەشێک لەو ئۆپۆزیسیۆنە هەردەم ڕێگر دەبێ لە پێکهاتنی یەکڕیزییەک بۆ دەرچوون لە ڕێژیمی ئێستای ئێران، لەگەڵ ئەوە ناڕوونیی بەرنامەکان، نەدانی متمانە و گەرەنتی لە دوارۆژدا بۆ بەشدارکردنی هێزەکان لە دەسەڵاتی سیاسی و گەیشتن بە ئامانجەکانیان، ڕێگری سەرەکی بوو بۆ سەرنەگرتنی هاوپەیمانییەک کە پێویست بوو.

نەبوونی ڕێکخراو و تەشەککول و فەرهەنگی حیزبایەتی

ئەم خاڵەش یەکێکی تر لە گرینگترین خاڵەکانە کە دەبێ ئاماژەی پێ‌بکرێ، لەوێ‌دا کە وتمان یەکڕیزیی ئۆپۆزیسیۆن و هاوپەیمانیی ئەوان دەبێتە خاڵی دەسپێک، مەبەستمان لە ڕێکخراو و تەشەککول و حیزب بوو؛ نەک سیما و کەسایەتی و ناو. ئەمەش لەو خاڵە گرنگانەیە وا کۆماری ئیسلامی بە درێژەی تەمەنی گرنگیی پێ‌داوە و بۆ نەهێشتنی هەموو هەوڵێکی داوە، تەنانەت ئەم هەوڵانەی هەر لە نەهێشتنی حیزبە سیاسییەکان‌دا بەرتەسک نەکردووەتەوە، بەڵکوو تەحەمولی ئێن‌جی‌ئۆ و سەندیکا و کانوونەکانیش ناکات و بەردەوام هەوڵی هەڵوەشاندنەوەیان دەدات. ئەمە دەرخەری ئەوەیە کۆماری ئیسلامی لە کاری جەمعی و بەکۆمەڵ دەترسێ و یەکێک لە گەورەترین مۆتەکەکانی ژیانی سیاسییەتی.

کولتووری تاکتەوەری

ئیندیڤیجواڵیزم یا هەمان تاکتەوەری، لە ڕووی سیاسی و کۆمەڵایەتییەوە بەتایبەت بۆ ئەو وڵاتانەی وا پێشکەوتنیان بە خۆیانەوە نەبینیوە، خەساری گەورەی بەدواوەیە. ئەم کولتوورە کاتێک زاڵ بوو، مرۆڤ لە سۆز و هاوسۆزی بەتاڵ دەکات و ناتوانێ بۆ قازانجە گشتییەکان هەنگاو بنێ. بە واتایەکی تر کاتێک مرۆڤێک خەمی دەبێتە خەمی خۆی و ئەوەی پێی دەڵێن "دەس بە کڵاوی خۆوەگرتن"، ئیتر ناتوانێ لە خەمی کۆمەڵ و سوودی گشتی و سۆزی هاوشێوە و هاونەوع تێ‌بگات و مرۆڤەکان لەم حاڵەتەدا لێک بڵاو دەبنەوە و ئەم پەرتەوازەییەش بۆ بەشی سەرکوتی دەسەڵاتێکی تۆتالیتێر ئاسانتر و لەبارترە. بەداخەوە ئەم کولتوورە دزەی کردووەتە نێو کۆمەڵەکانیشەوە، چۆن؟ بەو واتایە کە گەر تەنانەت کەسێکیش ئامادە دەبێ بە کۆمەڵێک کەسی ترەوە پەیوەست بێ، ئەو کولتوور و ئارکیتایپە لەگەڵ خۆی دەبات و سوود و قازانجی ئەو کۆمەڵە کەسەی پەیوەستیان بووە دەخاتە ئەولەویەتەوە و تەنانەت بۆ سوودی ئەو کۆمەڵە کەسە لە پرەنسیپە ئەخلاقییەکانیش لادەدات. ئەمە ڕێک خاڵی بەرامبەر بە کار و چالاکیی هەرەوەزی و بەکۆمەڵە.

ئاکامگیری

لە کۆتاییدا وەک چاوەڕوان دەکرێ، بەرەوڕووی ئەو پرسیارە دەبینەوە: دەی کەواتە ئێستا دەبێ چ بکەین؟ پرسیارێکی بەجێیە و هەوڵ دەدرێ بەکورتی وڵامی پێ‌بدرێتەوە و هیوایەکی ڕاستەقینە بگەڕێتەوە بۆ بەردەنگ. پێش لە هەرشت دەبێ بڵێین ئەم خاڵانەی وا لە سەرەوە ئاماژەیان پێ‌درا هەموویان بەشێکی ئیجابییشیان لە خۆیان‌دا حەشار داوە، واتە ئەوەی کە لاواز بووە لەو ڕەوتەدا دەبێ بەهێز بکرێ، ئەوەی کە هەبووە و زەرەری گەیاندووە دەبێ نەمێنێ، ئەوەی هەبووە و ناتەواو بووە دەبێ بەتەواوی بکرێ، ئەوەی نەکراوە پێویستە بکرێ. بەدەر لەوە با بچینەوە خاڵی سەرەتا و ڕەوتی سەرکەوتنی بزووتنەوەیەکی شۆڕشگێڕانە بێنینەوە بەرچاومان یانی دۆخی هاوسەنگیی ناجێگیر – کە ئێستاش هەیە، چەخماخەیەک، سەرهەڵدانی ناڕەزایەتی، هاوپەیمانیی هێزە سیاسییەکان و ڕێکخستنی جەماوەر لەلایەن ئەوانەوە، بەچۆکداهاتنی هێزی سەرکوت؛ ئەمە ڕەوتە سروشتییەکەی سەرکەوتن و گەیشتن بە قۆناغی شۆڕشە.

کۆمەڵگەی ئێران لەمێژە لە دۆخی شۆڕش‌دایە، ئەوەی لە شەقام دەبینرا و دەبینرێ بەشە دیارەکەی ئەو کێوە بەفرە بوو کە سەری لە ئاو هێنابووە دەر؛ کەواتە دۆخەکە هێشتا دۆخێکی ناجێگیرە بۆ کۆماری ئیسلامی. کۆماری ئیسلامییش پێی‌وانییە توانیبێتی بەتەواوی ئەو گڕە بکوژێنێتەوە، بەڵام لە هەموو توانا و پێداویستییەکانی خۆی بۆ ئەم مەبەستە کەڵک وەردەگرێ. بەواتایەکی دیکە هەم خەڵک دەزانن ئەو بزووتنەوەیە کۆتایی پێ‌نەهاتووە، هەمیش دەسەڵات ئەوە باش دەزانێ. دەسەڵات وەک باس کرا خۆی ئامادە کردووە و دەکات، خەڵکیش هەروەتر، ئەوانیش خەریکی خۆئامادەکردنن و دەرفەتەکان هەڵدەسەنگێنن و لێکی دەدەنەوە، لەم نێوەدا ئۆپۆزیسیۆنیش دەبێ خۆ ئامادە بکات، زیاتر لە پێشووتریش؛ بە یەک هۆکاری سادە، چون ئۆپۆزیسیۆن لەچاو پێش لە دەسپێکی ئەم ناڕەزایەتییانە، نەتەنیا بەرەو پێش نەچووە بەڵکوو چەند هەنگاوێکیش بەرەو پاش گەڕاوەتەوە. پێش لەو سەرهەڵدانە هەستیان دەکرد هێز و جەریانێکن، وردەوردە خۆیان لە ئاستی نفووز و خۆشەویستیی خۆیان لەنێو خەڵکدا تێ‌گەیشتن و بۆ خۆدزینەوە لە ڕاستیی کەمکاری و کەمتەرخەمیی ڕابردوویان، دەیانهەویست بە ئاسانترین شێوە و بە دروشمی "یەک جار بۆ هەمیشە" فوو لە ئاگرەکە کەن و سواری شەپۆلی ناڕەزایەتییەکان بن و لەسەر شانی خەڵک بچنە سەر کورسیی دەسەڵات و دانیشن، ئەوە نەکرا بەڵام دواکەوتنی قۆناغی سەرکەوتن، ئەو دەرفەتەی داوە بۆ خۆتەیارکردن.

بزووتنەوە شۆڕشگێڕییەکان بۆ لەباوەش‌گرتنی کۆرپەی ئازادی کاتیان دەوێ، ئەم بزووتنەوەیەش بە هەمان شێوە، بەڵام بۆ ئەوەی زووتر ئەو کۆرپەیە لە باوەش بگرن پێویست بە سێزاریەنە. وشیاری، باوەڕ، ئومێد، تێکۆشان، مکوڕبوون، تەحەززوب و ڕێکخستن ئامێرە سەرەکییەکانی ئەم نەشتەرگەرییەن. بە وتەیەکی "ئانتۆنیۆ گرامشی" کۆتاییی بە بابەتەکە دێنین، کە لە گۆڤاری "سیستمی نوێ" و لە ڕێکەوتی ٨ی مەیی ١٩٢٠دا دەڵێ: "خۆبەدەستەوەدانی کرێکارانی کارگەی "فیات" شەرمێکی تێ‌دا نییە. ئەوەی دەبوو ڕوو بدات، بێ‌بەزەییانە ڕووی دا... هەتا کەی؟ گەر وشیاری و باوەڕ لە جێی خۆی‌دا بێ، ئەگەر جەستەکان خۆیان بەدەستەوە دابێ نەک گیانەکان، ئەوە هێشتا هیچ شتێک لەکیس نەچووە."

تیئۆرییەکانی پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان (ڕیئالیزم لە پەیوەندییە نێونەتەوەییەکاندا)

ئەلبورز ڕووئینتەن

دەستپێک

لە سیاسەتی دەرەوەی وڵاتاندا بەشێکی گرینگ لە ئاستی ئاکادیمیادا لەژێر ناوی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان لە سەدەی نۆزدەوە لە چوارچێوەی تیئۆریی جیاوازەوە شرۆڤە دەکرێت و دەخوێندرێ. لەگەڵ ئەوەشدا بەشێک لە سیاسەتی وڵاتان لە سەردەمی زۆر کەونارەوە جێگای سەرنج بووە و هزرمەندان و سیاسەتوانان بە دوای وەڵامی کۆمەڵێک پرسیاردا دەگەڕێن، وەک: وەک بۆچی لە نێوان دو وڵات، یا دو دەسەڵات یا پاشایەتی، یا دو ئیمپراتۆری، شەڕ ڕوو دەدات؟ بۆ ئاشتی هەیە؟ بۆ ڕێککەوتن و هاوکاری دەبێ هەبێت؟ بۆچی پەیوەندیی بازرگانی هەیە؟ کاریگەری شەڕ و ئاشتی لە سەر بازرگانی یا بە پێچەوانە چیە؟ ڕۆڵی ئایین لە سەر جۆری پەیوەندییەکان چیە؟ کولتووری هاوبەش و دژ بە یەک چ کاریگەریەکی بە یەک هەیە؟ هەر بۆ ئەو مەبەستەش لە چوارچێوەی تیئۆرییەکانی پەیوەندییە نێونەتەوەییەکاندا هەوڵی تێگەیشتن و وەڵامی ئەو پرسیارانە دەردێت. لێ ورد بوونەوە لەو تیئۆریانە دەتوانێ باشتر هۆکاری بڕیاری سیاستوانان لە ئاستی سیاسەتی دەروەدا دەربخات.

تیئۆری لە زانستە کۆمەڵایەتییەکاندا

لە زانستە کۆمەڵایەتییەکان بۆ تێگەیشتن لە دیاردەکان یا بابەتێکی تایبەت یا گشتی کەڵک لە تیئۆری وەردەگیرێ، واتە تیئۆری ئەو کۆمەڵە یا چوارچێوە یا پەرسپێکتیڤەیە کە لەگەڵ خۆی خەملێنراو یا هۆکار بۆ بابەتەکان دەهێنێ و هەوڵ دەدات بە دیاریکردنی چوارچێوەی دیاریکراو وەڵامی پرسیارەکان بداتەوە. لە زانستی کۆمەڵایەتیدا تیئۆری ڕوونکردنەوەیەکی سیستماتیکی دیاردە کۆمەڵایەتییەکانە. کۆمەڵێک بیرۆکە و گەلاڵەی بەیەکەوە گرێ دراون کە ئامانجیان ڕوونکردنەوەیە کە چۆن یان بۆچی بابەتەکان لە کۆمەڵگەدا ڕوو دەدەن. تیئۆرییەکان یارمەتیی زانایانی کۆمەڵایەتی دەدەن بۆ مانای ڕەفتار و کارلێک و پێکهاتە ئاڵۆزەکان لەنێو کۆمەڵگەکاندا. بە دابینکردنی چوارچێوەیەک، تیئۆرییەکان ڕێنمایی توێژینەوە دەکەن، گریمانەکان پێشنیار دەکەن و یارمەتیی لێکدانەوەی دۆزینەوەکان دەدەن. بۆ نموونە لە ئاستی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان و لە وەڵامی پرسیاری بۆچی لە نێوان وڵاتاندا شەڕ ڕودەدات یا بۆ کێبەرکێ لە سەر هێز هەیە، لە چوارچێوەی تیئۆری بەو شێوەی وەڵام دەدرێتەوە کە سەرەتا پێناسەیەک بۆ دونیا و ڕۆڵی وڵاتەکان و سروشتی سیاسەتی دەرەوە دەکرێ، دواتر بە هۆی ئەو پێناسە یا خەملاندنانە هەوڵی وەڵامی هۆکاری ڕوودانی شەڕەکان دەکرێ و بە چەسپاندنی ئەو تیئۆریە لەسەر دۆخی نێودەوڵەتی لە ڕابردوو یا ئێستا هەوڵی تێگەیشتن و شیکردنەوەی چۆنیەتی بڕیارەکان دەدرێت. بۆ نموونە ئێمە لە دوای شەڕی جیهانیی دووەم و بە تایبەتی شەڕی سارد ئێمە نەماندیوە یا زۆر بە کەمی دیومانە کە وڵاتە دێموکراتیکەکان شەڕی یەکتر بکەن. بەڵام بۆ ئەوەی لەو دیاردەیە باشتر تێبگەین کەڵک لە تیئۆری Democratic Peace Theory وەردەگرین، ئەو تیئۆرییە شی دەکاتەوە بۆچی یا دەبینین وڵاتەکان شەڕ بکەن و نەکەن ساڵانە بودجەی تایبەتی شەڕ و بەهێزکردنی توانای نیزامییان هەیە. باشە وڵاتێک کە بەتەمای شەڕ نییە و نایکات، بۆچی دەبێ میلیارد میلیارد دۆلار لە بودجەی لەشکریدا خەرج بکات؟ وەڵامی ئەو پرسیارە لە زانستە کۆمەڵایەتییەکاندا لە ڕێگەی تیئۆریی ڕیئالیزمدا دەدرێتەوە کە دەڵێت دونیا گۆڕەپانی کێبەرکێی وڵاتانە بۆ ئەوەی زیاتر بەهێز بن و لەو ڕێگەیە ئاسایشی خۆیان دەستەبەر بکەن.

لە بەشی تیئۆرییەکانی پەیوەندییە نێونەتەوەییەکانیش چەندین تیئۆریی باو هەن کە چۆنیەتیی ڕووداو و بڕیارەکانی سیاسەتی دەروەی وڵاتەکان شی دەکەنەوە کە لە خوارەوە بەکورتی ئاماژەیان پێ دەکەین.

ڕیئالیزم لە پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان

یەکێک لە بە ناوبانگترین تیئۆری لە پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان ڕیئالیزمە کە سەرچاوەکەی بۆ نووسینەکانی توسیدوسی خەڵکی ملنیا لە یونانی کەونار دەگەڕێننەوە و دواتر لە نووسینەکانی هابز، ماکیاولی و مورتینۆگۆ لە ئێستادا باسی لێوەکراوە. توسیدوس خەڵکی ملنیا بوو لە سەردەمی شەڕی پلوپێنزی کە لە نێوان سپارتا و ئاتن لە ئارادا بوو. ملنیا دەیهەویست بێلایەنی هەڵبژێرێ، بەڵام سپارتەکان لە ترسی ئەوەی ملنیا و ئاتن یەک نەگرن، ئەوانی بۆ نێو شەڕەکە ڕاکێشا و بێلایەنیی ملنیا ئەوانی لە شەڕ نەپارست و ئەوەش وای کرد توسیدوس ئەو ڕستە بە ناوبانگەکەی بە سەرچاوەی ڕیئالیزمیش دەزانرێ، بنووسێ. توسیدوس دەڵێ: "بەهێز مەحکوومە بە بەکارهێنانی هێز و لاوازیش ناچارە ئازار ببینێ و بچێژێ". بە وردبوونەوە لە ڕستەیە و بەراوردکردنی لەگەڵ زۆربەی ڕووداوەکانی ئێستای دونیای پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان ئەو ڕاستییەمان بۆ دەردەکەوێ کە بۆچی ڕیئالیزم تا ئێستاش لە پەیوەندییە نێونەتەوەییەکاندا بەناوبانگە. بناغەی تیئۆریی ڕیئالیزم لەسەر چەند خەملێنراو دامەزراوە کە یەکەمینیان ئانارشیزم لە دونیادایە. واتە دونیا پێک هاتووە لە کۆمەڵێک یەکە یا ئەکتەر بە ناوی وڵات کە لە ڕووی هیرارشیەوە لە یەک ئاست و یەکسانن و نەبوونی ئەو هێرارشیە و یەکسانی یا وەک یەکییەی وڵاتەکان بە واتای ئانارشیزم دێت. ئەو ئانارشیزمە بە جورێکە هەر وڵاتێک بۆ ئەنجامی هەر کارێک پێویستی بە ئیزنی وڵاتێکی دیکە نییە، ئەوەش دونیایەکی مەترسیدار وێنا دەکات کە سەرچاوەی پاراستن تەنیا بە هێز دەبەستێتەوە. یا بە جورێکی دیکە ئەگەر پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان بازار با، پارەی ئەو بازارە هێز دەبوو.

دووهەمین کۆڵەکەی بناغەی ڕیئالیزم دەڵێ ئەکتەری سەرەکی لە پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان وڵاتەکانن. ئەو شێوازە تێڕوانینە دەبێتە هۆی ئەوەی لە ڕیئاڵیزمدا ڕۆڵی دامەزراوە یا گرووپ یا ناوەندگەلی دیکە کەم ڕەنگ ببێتەوە و لەسەر ئەوە دەوەستێ کە وڵاتەکان بڕیاردەری سەرەکین. ئەو تێڕوانیە وا دەکات بڕیارەکانی وڵاتان جا بە ئەرێنی یا نەرێنی بە هەند وەربگیرێ و بە سەرچاوەی دیاریکردنی جۆری پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان دابندرێن. ئەو کۆڵەکە لە ڕیئاڵیزم وا دەکات هەڵسوکەوتی وڵاتەکان بە عەقڵانی بزانێت، واتە هەر بڕیارێکی کە وڵاتان دەیدەن لە ئاستێکدا و بە نیسبەت خۆیان بە عەقڵانی لێکدەدرێتەوە، تەنانەت بەجۆرێک شرۆڤەی ئەو بڕیارانە بە نیسبەت هەر وڵاتێک دەکرێ کە دەبا وا کرابا. بۆ نموونە لای ڕووسەکان هێرشکردنە سەر ئوکراین عەقڵانییە و بۆ ئوکراینیەکیش بەرگریکردن لە بەرانبەر ئەو هێرشە ڕەوا و عەقڵانییە و ئەگەر سبەی پێک بێن و ئاشتیش ببنەوە، هەر بەمجۆرەیە؛ چونکە ڕیئاڵیزم وڵاتەکان بە ئەکتەرێکی عەقڵانی دەزانێ.

بەگوێرەی ڕێئاڵیزمەکانیش ئەمنییەت پرسی سەرەکیی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکانە. واتە هەر بڕیارێکی وڵاتان بۆ دابینکردنی ئاسایش و پاراستنی خۆیەتی کە لە ڕێگەی بەهێزییەوە دەستەبەر دەکرێ و هەر بۆیەش کێبەرکێیەکی توند لە سەر بەهێزبوون هەیە و تاکە فاکتەری ئاسایش و پاراستن بۆ ئەو بەهێزییە دەگەڕێتەوە. هەر بۆیەش لە ڕیئاڵیزمدا گرینگییەکی زۆر بە فاکتەری هێز دەدرێت و هەروەها بە پێچەوانەکەی. هەر وەک توسیدوس دەڵێ لاواز ناچارە ڕەنج و ئازار بکێشێ و لە بەرانبەردا بەهێزەکان چونکی بەهێزن، ناچارن بە بەکارهێنانی هێز. دەتوانین کێبڕکێ لەسەر بەهێزی هەر لە سەرەتای مێژووەوە تا بە ئەمڕۆ ببینین کە ئێستاش لەنێو وڵاتاندا بە میلیاردها دۆڵار بۆ دابینکردنی چەک و چۆڵ یا کێبەڕکێی هەبوونی چەکی ئەتۆمی تەرخان دەکرێت.

دوایین لایەنی سەرەکیی بناغەی ڕیئاڵیزم ئەوەیە شەڕ و کێبەرکێی نێوان وڵاتەکان بە سروشتی دادەنرێت. واتە ئەوەی کە شەڕ ڕوو دەدات یا ئاشتی و کێبەڕکێ لەسەر هێز هەیە و ئەم ململانێیانە لە ناخ و سروشتی پەیوەندییە نێودەوڵەتیەکاندا ڕەنگی داوەتەوە، ئەوانە هەموو سروشتین. هەر لە بەر ئەو سروشتەی دونیاشە کە بەو شێوەیە لەنێو مرۆڤایەتی یا بە وتەی ڕیئاڵیستەکان لەنێو وڵاتەکاندا شەڕ و ئاڵۆزی هەیە.

بەگوێرەی چوارچێوەی ڕیئاڵیزم لەسەر پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان بەردەوام کۆمەڵێک چەمک دەکەونە بەر باس و لێکۆلینەوە. یەکێک لەو چەمکانە باڵانسی هێزە. ئەو دۆخە ڕۆژانە لەسەر دۆخی سیاسیی ناوچەکەی خۆمان -ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست- کە گۆڕەپانی کێبەڕکێی زلهێزانی دونیا و هێزە ناوچەییەکانە بەرچاو دەکەوێ و بۆ ئەو مەبەستە بەکار دێت کە پێویستە باڵانسێک لە نێوان هێزەکاندا هەبێ بۆ ئەوەی هەمووی هێز یا بەرژەوەندی بە لای یەک هێزدا نەشکێتەوە. یا باس لە هاوپەیمانی دەکرێ کە وڵاتەکان بۆ ئەوەی بتوانن باڵانسی هێز بە سودی خۆیان بگۆڕنەوە کەڵکی لێ وەردەگرن. ئەوەی لە شەڕی جیهانیی دووەمدا دیتمان نموونەی بەرچاوی ئەو هاوپەیمانیە بۆ پاراستن و سەرکەوتن بوو. لە دۆخێکی وەهادا چەمکی دووانەی ئەمنییەتی بەردەوام و سەقامگیر دەکەوێتە بەر باس. چونکە ئەمنییەت دوو ڕەهەندی هەیە و زۆر جار هەندێک وڵات بە مەبەستی پاراستنی ئەمنییەتەکەی، ڕێک ئەمنییەتی خۆی دەخاتە مەترسی و ئەوەی لە شەڕی ڕووسیە و ئوکراینا دەبینین نمونەی ئەو ڕاستییەیە کە بەردەوام لە نێوان وڵاتەکاندا ڕوو دەدات.

لە ڕیئاڵیزمدا سوودی ڕێژەی بۆ ئەوەی پێش بە سوودی ڕەها بگرێ چەمکێکی گرینگە بۆ ئەوەی لە نێوان هێزەکاندا ئاشتی دروست بێت. هەروەها ناسیونالیزم بە یەکێک لە دینامیزمە گرینگەکانی پەیوەندییە نێونەتەوەییەکان دادەنرێت. ئەو گرینگیدانەی ڕیئاڵیزم بە ناسیۆنالیزم بۆ ئەو ڕاستییە دەگەڕێتەوە کە زۆربەی دەوڵەتەکان یا ئەکتەرە سەرەکییەکانی نێو پەیوەندییە نێونەتەوەییە لەژێر کاریگەری ناسیۆنالیزمدان هەر بۆیە ناکرێ ئەو دینامیزمە گرینگە وەلا بنرێت.

ڕیئالیزم لە ئێستاشدا زۆر بەهێزە بۆ شرۆڤەی ڕووداوەکان. بۆ نموونە هۆکاری پشتیوانینەکردنی ڕۆژئاوا و وڵاتانی دیکە لە ڕێفراندۆمی سەربەخۆیی هەرێمی کوردستان بۆ ئەو بناغەی ڕیئالیزمە لە پێوەندییە نێونەتەوەییەکاندا دەگەڕێنەوە کە وڵات بە ئەکتەری سەرەکی دەزانرێ و پاراستنی یەکیەتیی خاک و سنووری ئەو وڵاتانە بۆ پاراستنی ئەمنییەت بە گرینگ دادەنرێ؛ هەر بۆیەش تێکدانی ئەو سنوورانە ئەگەر زۆریش بەحەق و تەنانەت لە لایەن دۆستەکانیشەوە بێت، بەئاسانی قەبوڵ ناکرێ.

وێستگە

حیجابی ملیاردی!

ئاسۆ مینبەری

ڕەچاونەکردنی حیجابی دڵخوازی کۆماری ئیسلامی و ملکەچنەبوونی توێژی ژنان لەمبارەوە بەتایبەتی، وای کردوە ڕێژیم بۆ بەرەوپێشبردنی ئەم بابەتە پەنا بباتە بەر ڕێوشوێنگەلێک کە بە هیچ پێوەرێک لەلایەن خەڵکەوە قەبووڵ ناکرێن.

لە دوای کوژرانی ژینا ئەمینی لەسەر پرسی حیجاب و ئەو هەموو سەرکوتکاری و قەتڵە حکوومەتییانەی ڕێژیم بۆ سەلماندنی بێتاوانبوونی خۆی! لە پرسی کوشتنی ئەم کچە کوردەدا نواندی، چەندین گەڵاڵەی جیاواز بۆ سەپاندنی حیجابی زۆرەملێ بەسەر ژناندا لەلایەن ڕێژیم و ناوەندە سەرکوتکەرەکانییەوە هاتنە ئاراوە. بەڵام ڕاستییەکەی ئەوەیە هیچکام لەم گەڵاڵانە نەیانتوانی بچنە خزمەت ڕێژیمەوە و هەرکامەیان بە جۆرێک شکستیان بەدواوە بوو.

لە ١٢ی خەزەڵوەری ئەمساڵدا، لە قوژبنێکی دیکەی ئەم جوغرافیایدا کە ئێرانی پێ دەوترێ و لە زانکۆیەکدا کە ئەرکی سەرەکیی بەرپرسان و کارگێڕانی دەبێ پەرەدان بە زانست و ئاوەز بۆ گەشەسەندنی کۆمەڵگە بێت، هێزە حیراسەتییەکان بە بیانووی ڕەچاونەکردنی حیجابی دڵخوازی خۆیان، وەک خووی هەمیشەیی ڕێژیمەکەیان بە نواندنی توندوتیژی بەرانبەر بە کچێکی خوێندکار، بە دڕاندنی جلەکانی هەوڵیان دا ملکەچی بڕیارەکەی خۆیانی بکەن. ئەکتی مەدەنیی ئەم کچە و دەرهێنانی جلەکانی و بە نیمچەڕووتی هاتوچۆکردن لەنێو حەوشەی زانکۆکەی تاراندا، وای کرد کە بەرپرسانی ڕێژیم، بۆ کڕینەوەی ئابڕووی لەدەستچووی خۆیان دەستەوداوێنی فێڵێکی نوێ بن، ئەویش لەژێر ناوی زانستدا!

ئەو کچە خوێندکارە بەپێی زانیارییەکان هەتا ئێستاش لە ناوەندێکی چارەسەرکردنی کێشە دەروونییەکاندا دەسبەسەرە و دەوترێت کە ڕێژیم بە دەرخوارددانی دەرمانگەلێک کە ئەتوانن مەترسیی جیددی بۆ سەر تەندروستیشی دروست بکەن لە جیاتی چارەسەرکردنی کێشەکە، خەریکی سڕینەوەی گرفتە سەرەکییەکەیە.

کاردانەوە جیاوازەکان بەم توندوتیژییە، وای کرد کە بەرپرسانی ڕێژیم بیر لە ڕێگاچارەیەکی نوێتر بکەنەوە، بۆیە لە ٢٢ی خەزەڵوەری ئەمساڵدا، بەشی ژنان و بنەماڵەی ستادی ئەمر بە مەعرووفی تاران ڕایگەیاند کە لە هەوڵدان تاکوو کلینیکێکی تایبەت بە مەبەستی "چارەسەرکردنی زانستی و دەروونناسانەی بێ حیجابی" بکەنەوە!

مێهری تالبی دارستانی، بەرپرسی ئەم بەشە ڕایگەیاند کە ئەم کلینیکە وەکوو بنکەکانی وازهێنان لە خووگری ئامادە کراوە و لە ڕاستیدا کلینیکێکە بۆ وازهێنان لە پرسی بەناو بەدحیجابی، بابەتێک کە چەند ڕۆژ دواتر و لەژێر گوشارە هەمەلایەنەکاندا، زەهرا بێهرووزئازەر، جێگری مەسعوود پزشکییان لە کاروباری ژنان و بنەماڵە، ڕایگەیاند کە ئەم بابەتە لە دەوڵەتی چواردەیەمدا پەسەند نەکراوە و پێوەندییەکی بە دەوڵەتەوە نییە.

هاوکات لەگەڵ ئەم هەوڵەی دەوڵەت بۆ بێبەریکردنی خۆی، جارێکی دیکە دارستانی ڕایگەیاند کە ئەم گەڵاڵەیە ماوەیەکە چووەتە بواری جێبەجێکردنەوە و تاکوو ئێستا لانیکەم ٢٥٥ میلیارد تمەن پارەشی وەکوو بوودجە بۆ تەرخان کراوە کە لەم بڕە، ١٠٠ میلیاردی وەکوو بوودجەی تایبەت بووە.

تەرخانکردنی ٢٥٥ میلیارد تمەن پارە بۆ کلینیکی وازهێنان لە بێحیجابێ، لە کاتێکدایە کە بەو پارەیە پێش بە وازهێنان لە خوێندنی سەدان کچ بە هۆی هەژاری و نەدارییەوە دەگیردرێت.

ئەم بودجەیە و کردنەوەی ئەم کلینیکە کە کاردانەوەیەکی ئاشکرا بە ناڕەزایەتییەکان بەرانبەر بە ڕێژیم سەبارەت بە پرسی کچەکەی زانکۆی علووم تەحقیقاتی تاران بوو، بە جۆرێک لە جۆرەکان لەژێرپێنانی زانست و بێڕێزی بە خەڵکی زانا و وشیاری کۆمەڵگەش بوو و ئەم پرسیارەی دروست کرد کە مەگەر حیجاب، نەخۆشییە کە پێویستی بە ناوەندێکی زەبەلاحی لەم چەشنە بۆ وازهێنان بێت؟ هەر ئەمە وای کرد دوو ئەنجومەنی دەروونناسی لە ئێران و ئەنجومەنی زانستیی ڕەوان دەرمانی لە ئێران، هاتنە دەنگ و لە بەیاننامەیەکی هاوبەشدا ڕوو لە کۆماری ئیسلامی ڕایانگەیاند کە "کەڵکئاوەژوو وەرگرتن لە دەروونناسی و ڕەوان دەرمانی بوەستێنن."

هەرچەند کۆماری ئیسلامی وەکوو پرسێکی سیاسی لە حیجاب دەڕوانێ بەڵام، لە ڕاستیدا ئەمە پرسێکی کۆمەڵایەتییە و پێوەندیی بە ئازادییە تاکەکەسییەکانەوە هەیە، بەڵام بەپێی خوو و خدەی دەسەڵاتێکی تۆتالیتەری وەک کۆماری ئیسلامی زۆر ئاساییە کە ئەم پرسە سنووری سیاسییەکە ببڕێ و ئێستا وەکوو پرسێکی پزیشکی و دەروونی چاوی لێ بکرێ کە تووشبووانی پێویستیان بە چارەسەروەرگرتن هەبێ!

پێداگریی ڕێژیم لەسەر پرسی حیجاب لە دوو لایەنەوە ئەکرێ خوێندنەوەی بۆ بکرێ، یەکەم ئەوەی کە ئەم دەسەڵاتە ئەمە بە ڕێگاچارەیەک بۆ سەرکوتی وزەی بەشێک لە کۆمەڵگە واتە ژنان دەبینێ و بە شێوازی جۆراوجۆر دەیەوێ، هێژموونیی خۆی لەم بوارەوە بەسەر ژناندا بسەپێنێ، بەڵام لایەنی دیکە کە پێم وایە گرینگترە ئەوەیە کە ڕێژیم بەم هەوڵانە کە هەموو جارێکیش دەبنە سەردێڕی میدیا جۆراوجۆرەکان، دەیهەوێ بە دنیای دەرەوە ڕابگەیێنێ کە پرسی ئەم کۆمەڵگەیە، نە سیاسییە، نە ئابووری بەڵکوو پرسی حیجابە و ئەمە خۆی لە خۆیدا بچووککردنەوەی پرسە سەرەکییەکە و بەلاڕێدابردنی پرسە گرینگەکەی کۆمەڵگە واتە دژایەتی لەگەڵ چییەتی و ساختار و سیاسەتی کۆماری ئیسلامییە.

تەرخانکردنی بودجەیەکی میلیاردی بۆ پرسی حیجاب، هەم پڕکردنی گیرفانی کاربەدەستانی ڕێژیمی بەدواوە دەبێ و هەم دەتوانێ دەرفەتێک بۆ سەرکوتی زیاتری خەڵک بێت، بۆیە پێویستە بە وشیارییەوە لەم پرسە بڕوانین چونکە لە کۆتاییدا ئەوەی کە بە ناوی حیجابەوە سەرکوتی دڕندانەی تووش دەبێت، نەتەوە بندەستەکان و لە سەرووی هەموویانەوە کوردستانە.

ئێمە ناژین هەوڵ دەدەین نەمرین!

شەماڵ تەرغیبی

مانگی خەزەڵوەر بۆ خەڵکی ئێران مانگێکی کارەساتبارە؛ ڕاپەڕین و خۆپیشاندانی خەڵکانی ئێران لە ڕۆژەکانی ٢٤ هەتا ٣٠ خەزەڵوەری ساڵی ١٣٩٨ی هەتاوی لە زیاتر لە ١٠٠ شاری ئێران و کوردستان، وەکوو بریسکەیەک بوو بە سەر ئاسمانی تەمگرتووی ئێرانی ژێر دەسەڵاتی ڕێژیمی ویلایەتی فەقیهـ کە بووە هۆی ئەوەی شەپۆلی خرۆشانی خەڵک وێڕای ڕق و بێزارییەکی کەڵەکەبوو لە ماوەی ٤٠ ساڵ ستەم، هەڵاواردن، بێ مافی، کوشتار، بەتاڵان بردن و ...دا لە ناخی کۆمەڵگەوە سەر هەڵبدات و خەڵکی زۆربەی شارەکان بێنێتە سەرشەقام.

چەخماخەی ئەم خرۆشانە گرانکردنی کوتوپڕی سێ هێندەی جارانی نرخی بێنزین بوو کە ژیانی ٨٠ لەسەدی خەڵکی لەگەڵ تەنگەژەیەکی جیددی ڕووبەڕوو کرد؛ پرسێک کە پاش ٥ ساڵ هێشتا یەکێکە لەو دەیان هۆکارەیە ئەگەری سەرهەڵدانی دیکەی لە ئێراندا لێ چاوەڕوان دەکرێ.

تەوژم و خێرایی خرۆشانی خەڵک بە ڕادەیەک لەناکاو بوو کە ڕێبەری کۆماری ئیسلامی بە کۆکردنەوەی فەرماندەکانی سپای پاسداران و بەسیج پەشۆکاوانە و لە ترسی ڕووخانی ڕێژیمەیان، فەرمانی دا بە هەرشێوەیەک بۆیان دەلوێ خەڵکی ئازادیخواز سەرکوت بکەن و شەقامەکانیان پێ چۆڵ بکەن. بەپێی ئەو فەرمانە هێزە سەرکوتکەرەکان پێکهاتوو لە سپای پاسداران، بەسیج و هێزە ئەمنیەتی و لیباس شەخسییەکان کە لەلایەن سپای پاسدارانەوە بۆ سەرکوتی خۆپیشاندان ڕێک خرابوون بە چەکوچۆڵێک کە بەکارهێنانیان لەلایەن کۆنوانسیۆنە نێونەتەوەییەکانەوە قەدەغە کرابوون، کەوتنە گیانی خەڵکی بێ دیفاع و لە نێوان ٥ ڕۆژدا هەزاران کەسیان لە شەقامەکان، زیندانەکان، چۆم و بەنداوەکان و قامیشەڵانەکاندا کوشتوبڕ کرد کە لە نێوانیاندا منداڵیش وەبەرچاو دەکەوت.

بەکارهێنانی تیربار، بەکارهێنانی قەناسە بۆ سیلەگرتنی سەر و دڵی لاوەکان، تفەنگی ساچمەیی، تیکەڵ بوون لە نێو خەڵک و کوشتنی چالاکانی نێو خۆپیشاندانەکان، کوشتنی دەستبەسەرکراوان لە زیندانەکان لە ڕێگای ئەشکەنجە و دەستدرێژی بۆ سەر ژنان لە زیندانەکان، خنکاندنی ناڕازییان لە بەنداو و ڕووبارەکان، هێرش بۆ سەر دوکانەکان و شکاندنی دەرک و پەنجەرەکان، زیان گەیاندن بە ماشینی خەڵک، ئاگرتێبەردانی بانکەکان و بەگشتی دەستبردن بۆ هەر چەشنە جینایەت و کاری ناڕەوا بۆ کپکردنی دەنگی مافخوازانەی خەڵک ڕێگەپێدراو بوو.

ئەوان لەو ڕۆژانەدا نیشانیان دا کە لە هەر هەستێکی مرۆڤانە بەدوورن؛ بەو پێیە توانیان دەنگی بەرحەقی خەڵکی وەزاڵەهاتوو بۆ ماوەیەک کپ بکەن، بەڵام بە یارمەتیی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان و هەزاران فیلم و وێنە لە خۆپیشاندانی ڕەوای خەڵک، ئازادیخوازان دیمەنی دڵتەزێنی ئەو سەرکوتە دڕندانەیان تۆمار کرد و پرۆپاگەندە و تەبلیغاتی فریودەرانەی ڕێژیمی داگیرکەری ئێرانیان کردە بڵقی سەر ئاو و ناوەڕۆکی زۆرێک لەو کەسانەی کە بە دەمامکی ڕیفۆرمخوازی کە ئەمرۆ ڕانتخۆری ڕێژیمن بۆ خەڵک ئاشکرا بوو.

لە خرۆشانەکانی مانگی خەزەڵوەری ٩٨دا توێژی خوارەوەی کۆمەڵگە کە ئێستا لەگەڵ هەژاری و چارەڕەشی دەستەویەخەن، هەروەها توێژەکانی دیکەی وەکوو مامۆستایان، بازاڕییان و خوێندکاران و شۆفیرەکان و... کە ئێستا وەزاڵە هاتوون بەشدارییان هەبوو، دروشمەکانی ئەو خۆپیشاندانانە دەری خست کە خەڵک وێڕای ئەوەیکە بە چەخماخەی گرانبوونی نرخی بێنزین هاتنە نێو گۆڕەپانەوە بەڵام دەسبەجێ تەواویەتی ڕێژیم، کە هۆکاری چارەڕەشی و تێکشکاندنی کەرامەتی مرۆڤە، نیشانە گرتووە و نەمانی ڕێژیمیان دەویست.

پێوەندیدار بە خۆپیشاندانەکانی خەزەڵوەری ٩٨ ناکرێ ئاماژە بە دادخوازی و وەرێکەوتنی دادگای نێونەتەوەیی ئابان نەکەین. لە دادگای نێونەتەوەیی خەڵکیی ئابان کە ئەزموونێکی نوێ لە دادخوازی لە ئاستی نێودەوڵەتیدا بوو و لە لەندەن بەڕێوە چوو، پاش نزیک بە دوو ساڵ بەدواداچوون و لێکۆڵینەوە لە سەر بەڵگە و دیکۆمێنتەکانی زیاتر لە ٢٥٠ شایەتحاڵ و، لە درێژەی دوو دانیشتنی دادڕەسی، شەش مافناسی دیاری نێودەوڵەتی ڕاگەیەندرا کە دەوڵەت و ناوەندە ئەمنیەتییەکانی ئێران (پێکهاتوو لە وەزارەتی نێوخۆی ڕێژیم، شورای باڵای ئەمنییەتی نەتەوەیی، شورای تەئمینی پارێزگاکان، هێزی ئینتیزامی، سپای پاسداران، بەسیج، وەزارەتی ئیتلاعات، هێزە لیباس شەخسییەکان و هێزی دادوەری) بە مەبەستی سەرکوتی نارەزایەتییەکان و دیزەبەدەرخۆنەکردنی جینایەتەکان، بە دارشتنی گەلاڵە و بەڕێوەبردنی پیلان جینایەت دژ بە مرۆڤایەتییان خوڵقاندوە. ئەم جینایەتانەش بریتین لە کوشتن، شوێنبزرکردنی زۆرەملێ، ئەشکەنجە لەوانە ئەشکەنجەی جەستەیی و دەستدرێژی و دەسبەسەرکردنی نایاسایی لە درێژەی سەرکوتی نارەزایەتییەکانی خەزەڵوەری ١٣٩٨. لە بریاریدا دادگادا خامنەیی، ڕێبەری ڕێژیم، فەرماندەکانی سپای پاسداران و هێزی ئینتیزامیی کۆماری ئیسلامیی بە جینایەت دژی مرۆڤایەتی مەحکووم کران.

خۆپیشاندانی سەرتاسەری خەزەڵوەری ٩٨ بە پەنابردن بە خوێناویترین هەڵسوکەوت و بە هێنانە مەیدانی هەموو ئیمکانات و هێزی سەرکوتکەر بە شێوەی کاتی سەرکوت کرا؛ بەڵام چەندین ئەزمون و وانەی بۆ خەڵک بەدواوە بوو کە دواتر ئێمە لە سەرهەڵدانەکانی وەک بزووتنەوەی ژینادا بینیمان؛ ئەوانیش بریتی بوون لە:

١- زۆرینەی تەواوی خەڵک لەباری زێهنی و عەینییەوە لە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی تێپەڕیون و ڕێژیم هیچ مەشروعیەتێکی نییە و تەنیا بە پەنابردن بۆ سەرکوت دەتوانێ خۆی ڕابگرێت.

٢- ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی هیچ چەشنە پۆتانسییەلێکی دێموکراتیکی بۆ ڕاگواستنی دەسەڵاتی سیاسی بۆ خەڵک نییە و مانەوەی ڕێژیم تەنیا ڕێژەی قوربانیان و وێرانییەکان زیادتر دەکات.

٣- حزووری خەڵک لە شەقامەکان، دەبێ بە سازماندەهی و ڕێکخستن و لەڕاستای ستراتیژی سیاسیدا بێت و لەگەڵ حیزبەکان هاوئاهەنگ بن.

٤- دەبێ بۆ کەموکورییەکانی نێوان دوو بابەتی فەزای مەجازی و فەزای ڕاستەقینە چارەیەک بدۆزرێتەوە، چوونکە ئەو هەماهەنگییە دەبێتە هۆی ئەوەیکە بزووتنەوەکان لە کورتخایەنەوە ببنە درێژخایەن، بەو هۆیەیە کە ڕێژیم لە خۆپیشاندانەکان خێرا هێڵی ئینتێرنێت دەپچرێنێت.

٥- دووفاقی دروست کردن لە نێوان خەڵک و حیزبەکان لە دەرەوەی ئێران، تەنیا بە قازانجی ڕێژیمە و هەر بۆیە ڕێژیم ئێستاش لە هەوڵدایە لە ڕێگای تێرۆری کەسانی چالاک و کاریگەر لە دەرەوەی ئێران وەرەی خەڵک دابەزێنێت.

جیاواز لەم پۆلێنکردنە ڕاستییەک کە دەبێ پێی پێمل بین، جەختکردنەوە لەسەر ئەوەیە کۆمەڵگەی ئێران لە ساڵانی ڕابردوودا و بەهۆی پلاندانان بۆ داڕووخاندنی دەروونیی مرۆڤەکان لە ئێران لەلایەن کۆماری ئیسلامییەوە تووشی چەشنێک لە بێدەرەتانی و بێدەسەڵاتی ئاوێتەبوو بە خەمی تاڵانچییەتی و تاوانکاری! بووە.

لە وڵاتێکدا کە ڕێژە و ئاستی سەرچاوەکانی داهات بێئەژمارە و پۆتانسیەل و وزەی کارکردن و گەشەکردن و پێشکەوتن لە لووتکەی خۆیدایە؛ لە وڵاتێکدا کە ژیان دەبێ مانا پەیدا بکات و ببێتە ئۆلگوو بۆ وڵاتانی تر؛ لە وڵاتێکدا کە سەدان و هەزاران کانزا، سامانی ژێرزەوینی و بانزەوینی بوونی هەیە؛ لە وڵاتێکدا کە هێزی کاری پسپۆڕ بە فرتوفراوانی هەیە دەبینین کە نان دەس ناکەویت، هەژاری و بێدەرەتانی بەربینگی زۆرینەیەکی ڕەهای کۆمەڵگای گرتووە، بۆ پەیداکردنی بژیوی ژیان، کڵاولەسەریەکنان و شەڕفرۆشی و دوورکەوتنەوە لە ڕەوشت و ئەخلاق بووەتە میکانیزم و مێتۆدێکی باو.

ئەم ڕاستییە تاڵە بۆ ئەو کەسانەی لەو کۆمەڵگە پڕ لە کێشمەکێش و ئاڵۆزەدا دەژین زۆر ساناتر هەست پێ دەکرێ؛ کاتێک کە منداڵێکی ساوای ٧ ڕۆژە لەگەڵ دایکی لە بێسەرپەناییدا ڕوو لە کەلاوەیەک دەکەن یان ئەو کاتەی کە بنەماڵەیەک ناچار دەبن بۆ دابینکردنی بژیوی ژیانیان ڕوو لە فرۆشتنی گورچیلە، جەرگ، مۆخی ئێسک و لەوانەش خراپتر بەکرێدانی منداڵدانیان بکەن یان منداڵە لەدایکنەبووەکەیان پێشفرۆش بکەن و ئەگەر بۆیان نەکرا منداڵەکەیان بدەن بە کرێ تاکوو سواڵ بکات و کار بۆ باندەکانی سەر بە وەزارەتی ئیتلاعات و سپای پاسداران بکەن تاکوو بتوانن بڕەپارەیەک وەدەست بێنن! ئەو کات بۆمان دەردەکەوێ کە ژیان لەم وڵاتەدا چەندە لە مانای ڕاستەقینەی خۆی دوور کەوتووەتەوە. بۆیە سرووشتی دێتە بەرچاو کاتێ مرۆڤەکانی نیشتەجێ لەم وڵاتە بڵێن: ئێمە ژیان ناکەین بەڵکوو هەوڵ دەدەین نەمرین!

بەڵام بە هەموو ئەو تاڵییانەشەوە ئەزموونی بزووتنەوەی ژینا دەری خست بۆمان کە خەڵک سەرباری هەموو زەخت و گوشارەکان نەک لە پێ نەکەوتوون بەڵکوو هیوادار بە داهاتوو لە مەیداندان و لە هەر دەرفەتێک کەڵک وەردەگرن بۆ خۆ دەربازکردن لە دۆخی داسەپاو؛ هەر ئەمەشە کە وا دەکات بزووتنەوەی ئازادیخوازانەی خەڵکی ئێران و کوردستان ببێتە چقڵی چاوی جەماران و لە هەمان کاتیشدا نوختەی هیوا و هومێد بۆ خەڵک.

دامەزراندنی یەکیەتیی لاوان و دەرکردنی نامیلکەی "ئاوارە"

سەید ئەحمەد حوسێنی

نازانم کامتان سەمفۆنی لوورەی خۆمپارە و شریخەی فانتۆم و ویزەی گوللە و تەقەی وەک بریشکەی قەنناسەتان لە بیرماوە؟ وەچەی ئێمە لە هەرەتی لاوەتیدا، پاش داگیرکرانی کوردستان دەگەلی ژیاین و شەوانە لە ژێرخانی خانووە قوڕینە بە عەرزا ڕۆچووەکانا دەگەڵ خزم و دراوسێکانا خۆمان حاشار دەدا و پادگان و بنکە سەربازییەکانی شار وەک سەرخۆشیکی جەزمبوو بێپسانەوە شاریان دەکوتا.

شەوانی شار و هێرشی بێبەزییانەی سوپای هێرش بۆ سەرکوتی نەتەوەیەکی زولملێکراو و بێدەرەتان و بێکەس، ئێستاش لەزەینمدا ماوە و دەنگ و دیمەنەکانی لە گوێمدا دەزرینگێتەوە.

پوور ئامینی دراوسێمان لە قوژبنێکی ژێرزەمینەکە خۆی مات دابوو و بە عەرەبی ئایەتەلکورسی و چەند دوعایتری بە سەر ژوورەکەدا دەخوێند. من نە شارەزای شەڕ بووم و نە لە ئایەتەلکورسی پوورئامین دەگەیشتم، بەڵام گوێم لە لەشکری تاران بوو کە بەدەم " اللەاکبر" وتنەوە شاریان دەکوتا و خەڵکیان دەکوشت. دوعاکان جارجار بە دەنگی تەقەی خەست و تەقینەوە بەهێزەکانی خۆمپارە کپ دەبوون و نەدەبیستران. دیاربوو دەنگی چەک بە سەر دوعادا زاڵە. هەرچەند پوورئامین باوەڕی تەواوی بە کاریگەریی دوعاکانی هەبوو و منیش ئاواتم دەخواست وابێت و دوعاکان بتوانن پێش بەو خۆمپارەبارانە بگرن و لەو ترس و خۆف و دڵەخورپە ڕزگارمان بێت، بەڵام وا نەبوو و شەڕ بەردەوام بوو. ماڵ کاول دەبوون و مرۆڤی کورد دەکوژران.

شەو بەرەو بەیان دەخوشی و تەقە کەم دەبۆوە و من بیرم لە ئێستا و دواڕۆژ دەکردەوە. بە پشتیوانیی پەندی پێشینیان " تەنگانان بەریان کورتە"، دواڕۆژم گەش دەبینی و خۆشم لە قەرەی کات و چۆنیەتی گەیشتن بەو ڕووناکییە نەدەدا و نەشمدەزانی شەڕ چارەنووسمان بۆ کوێ دەبات. ئەو شەوە کۆمەڵێک پرسیار منیان ڕاچڵەکاند. ڕاچڵەکانێکی ئەوتۆ کە تا ئێستاش بەرز و نزمی شەپۆلی لێکەوتەکانی، ڕایەلکەی فکر و سەربردە و بیرەوەرییەکانم دەجووڵێنن و وەک سازێکی جارجار ناساز ئاوێتەی چرکەکانی ژیانمن.

لاوێکی ساکار بووم و زانیاریم لە سەر چۆنیەتیی کەین و بەینی سیاسی و ژوورەکانی بڕیاری هەرێمی و گەردوونی نەبوو و پانتایی دەرئەنجامەکانی "شەڕ"یشم وەک واقع هەڵنەدەسەنگاند. بیستبووم؛ مادام شەڕ دەرگای پێ گرتی، مرۆڤ ناکرێت بێدەنگ و بێهەڵوێست بێت. بێدەنگبوون شەڕ ناوەستێنێت و تەنیا شەڕ و خۆراگری دەتوانێ کۆتایی بە شەڕ بێنێت. بیستبووم بۆ ئەوەی بتوانی شەڕ بکەی پێویستە " هێز"ت هەبێ و هێزیش لە یەکگرتوویی و ئیرادەدایە.

چێشتەنگاوێکی درەنگ بە پارێزەوە چوومە نێو شار. ئاسەواری تەقەی شەوی ڕابردوو بە ڕوخساری خەڵک و شارەوە دیار بوو. بریندار و کوژراو و ویرانبوونی ماڵ و حەوشە و دووکانی خەڵک بەرهەمی ئەم شەوە بوو. ڕستە و وشەکانی درووشم و تیۆری نێو کتێبەکان لە مێشکمدا دەهاتن و دەچوون. لە هەواری ئەم ئەزموونە وچانم دەدا و فاکتی ئەویتریانم دەکردە پێوەر تا سەر لەو دۆخە دەربێنم. جێگە و شوێن و پێگەی زووربەی ئەو سەردانانەم نەدەزانی.

زوڵمی بەئاشکرا وایکرد بڕیار بدەم بێدەنگ نەبم و بە پێی توانا بە گژدابچمەوە. ئەم بڕیارم شارەزایانە بوو یان نا، بڕیارێکی ڕاست بوو یان نا؟! نازانم. بەڵام دەزانم بڕیارێکی بەجێ و بوێرانە بوو. تەقەی ئەو شەوە بێگوومان خەڵکێکی زۆری هەراسان کردبوو، بەڵام ئەوانەی ڕاچڵەکابوون زۆر نەبوون. دەبوو شتێک بکەین. کەوتمە شوێن دۆزینەوەی ئەم لاوانەی تەمای ڕابوونیان بوو و سەرئەنجام لە شەوێکی سامگرتووی پاییزدا کە بەرقی شاریان چراندبوو و کوێرانە بۆ ئیسپاتی وجوودی خۆیان تەقەیان لە ماڵان دەکرد، کۆبوونەوەی یەکەمی دامەزرانی یەکیەتیی لاوانی دێموکراتمان پێکهێنا. پاشان کۆبوونەوەکان لە گەڕەکەکانی بەردەقووچ و کەمەربەندی و تەربیەتبەدەنی بەردەوام بوون.

لاوەکان زوربەیان لە قۆناغی دواناوەندی دەیانخوێند و لە بنەماڵەیەکی هەژار گەورە ببوون. ساکار و کەم ئەزموون و دڵسۆز بوون. دەیانەویست کورد بن، ئازاد بن و لە دیاریکردنی چارەنووسی خۆیان و مێژووی ناوچەکەدا دەخیل بن. هیواکانیان وەک مرواری بێ غەل و غەش بوو و تەنیا ئومێدیان دەخواست باری گوزەرانی هەژاران باش کەن. وردە وردە خۆمان پتەو و ئامادە دەکرد و شەڕی سێمانگە دوایی هات و ڕەوتی وتووێژ دەستی پێکرد. بنکە و بارەگامان بەئاشکرا لە نێوشار دانا. کەم بووین بەڵام کاریگەربووین و وردە وردە ڕێژەی لایەنگرانمان زیادی کرد. کاری ڕێکخراوەیی بۆ فێربوونی بەیەکەوەبوون و پەروەردە بە گشتی و ڕوشەنگەری بەتایبەتی لە ڕیزی بەرنامەکانمان دابوون. بە هیمەتی پشتیوانی هێندێک خەڵک بە تایبەت بەرێز "سالح"(١) کتێبخانەیەکمان دانا و لاوەکان دەیانتوانی کەڵکی لێوەرگرن.

کوردی نووسین و خوێندنەوە زۆر دەگمەن و لاواز و زانیاری سیاسی کەم بوو بۆیە بڕیارمان دا نامیلکەیەک بە کوردی لە سەر مەفهووم و دەستەواژەکانی سیاسی و نەتەوەیی بڵاو بکەینەوە تا ئاستی زانیاری ئەندامان بەرێتەسەر و هاوکات فێری کوردی نووسین بن. بەوشێوە نامیلکەی "ئاوارە" ئۆرگانی لاوانی سەردەشت لەدایک بوو.

زۆر سەخت و دژوارە کوڕە هەژار بی و لەگەڵ کۆمەڵێک هەژاریتر بە گژ کۆمەڵێک نەریت و لەمپەر و گاشەبەردی بێڕەزای ناو زەینی کۆمەڵگادا بچیەوە. نە ئەزموونی نووسینمان بوو نە کەرەسە و ئامرازی چاپی بڵاڤۆک و نامیلکە. ئەوانەیشی کە گۆیا لێزان و کارلێهاتوو بوون لە " زکری دەوڵەت نەخۆش دەبێ بەڵام نامرێ"دا، جەزم بوون و قەرەی ئێمە نەدەکەوتن.

نەسرین(٢) دەگەڵ دەستە خوشکەکەی کە خزمیشی بوو جارجار سەردانیان دەکردین و لە لاواندا بوون. کیژێکی نیشتمانپەروەر و ڕێکوپێک و چالاک بوو و لە دانشسەرای مقدماتی بۆ مامۆستایی دەیخوێند. داوام لێکرد بۆ تایپی نامیلکەی "ئاوارە" یارمەتیم بدەن. سەرئەنجام ئێواران بە دزی لە ئامرازی قوتابخانەی "خەدەمات" کەلکمان وەردەگرت و "ئاوارە"مان تایپ و پاشان چاپ و بڵاو دەکردەوە و ئەوەش بوو بە یەکەم نامیلکەی سیاسی و سەرەتای پرۆسەی کوردی نووسین(٣) لەو قۆناغەی مێژووی شارەکەمان. دیارە ئەم پرۆسەیە پاشانیش هەر لە لایەن ئەو لاوانەوە بە شێوازی جیاواز و لە قۆناغیتردا بەردەوام و بوو بە بناغەی گەشەی سیاسی و شوناسخوازی و پەرەگرتنی زمانی کوردی.

***

١) کاک سالح مرۆڤیکی خویندەوار و چەپ بوو و کتێبێکی زۆری پێشکەش کردین.

٢) مەبەست "نەسرین حەدداد"ە کە هەموو تەمەنی لە ڕیزی حیزبی دێموکراتدا بۆ مافە نەتەوەییەکانی کورد خەباتی کرد و لە هێرشی مووشەکیی ١٧ی خەرمانانی ١٣٩٧ کۆماری ئیسلامی بۆ سەر پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان شەهید بوو

٣) قۆناغی دوای شار، کردنەوەی قوتابخانەکانی ناوچە بە کوردی بوو کە کوردی خویندن بوو بە شتێکی ئاسایی.

ناکۆکییەکانی ئێران لەگەڵ ئەمریکا و ئیسرائیل لە سایەی هەڵبژاردنەوەی دۆناڵد ترامپدا

حەسەن قارەمانی

هەڵبژاردنەوەی دۆناڵد ترامپ بۆ جاری دووهەم بە مانای قۆناغێکی نوێ لە ستراتیژیی "ئەوپەڕی زەخت" بۆ لاوازکردنی توانا سەربازی و ئابوورییەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێران دێت. ترامپ لە دەوری یەکەمی سەرکۆمارییەکەیدا بە سەپاندنی سزای توند بە سەر ئێراندا، دابڕاندنی ئابووریی ئەو وڵاتە لە ئابووریی جیهانی و پێشگرتن بە پێشکەوتنی ئێران لە بەرنامە ئەتۆمییەکانی بەرەنگاری کۆماری ئیسلامی بۆوە. هەر لەو قۆناغەدا ئەمریکای ترامپ پاڵپشتی خۆی بۆ ئیسرائیل بەهێزتر کرد و قودسی وەک پایتەختی ئەو وڵاتە بەفەرمی ناسی و باڵوێزخانەکەی بۆ ئەوێ ڕاگواست.

هەڵبژێرانەوەی دۆناڵد ترامپ بۆ دەوری دووهەم لەگەڵ کاردانەوەی جۆراوجۆر، چ لە ئەمریکا و چ لە لە ئاستی جیهانیدا بەرەوڕوو بۆتەوە و باس لە زۆر ئەگەر و ئەمما لە بەڕێوەبەرایەتیی نوێی ئەمریکادا دەکەن. جاری پێشوو ترەمپ لە دەسەڵاتدا بە دارشتنەوەی ڕیشەیی سیاسەتی ئەمریکا پێبەند بوو کە تیایدا گۆڕانکاری لە هەردوو نۆرمەکانی سیاسەتی نێوخۆیی و دەرەوەدا کرد. بەو شێوازە ڕاشکاوانە و زۆرجار بە جدی ئاڵەنگاریی بۆ دامەزراوەکان دروست دەکرد، هاوپەیمانییە جیهانییەکانی دەخستە ژێر پرسیارەوە و ڕێوشوێنی ئابووریی وەهای دەگرتە بەر کە بازاڕەکانی دەهەژاند و بەگژ سیاسەتە بازرگانییە تەقلیدییەکاندا دەچووە کە پێدەچێت لە خولی دووەمیشدا، دۆناڵد ترامپ هەر لەسەر ئەم ڕێبازە بەردەوام بێت، بەڵام بە ئیرادەیەکی زیاترەوە.

لە ڕووی ئابوورییەوە، بەردەوامیی چاوەڕوانکراوی دۆناڵد ترامپ لە شەڕە بازرگانییەکان، باج و نەتەوەخوازی دەتوانێت ببێتە هۆی گۆڕانکاریی گەورە بۆ بازاڕە جیهانییەکان و مەترسییەکانی ململانێ بازرگانییەکان زیاتر دەکات. بەم شێوەیە، سەرکۆماریی دۆناڵد ترامپ هەم دەرفەت و هەم مەترسیی لەگەڵ خۆیدا هەڵگرتوە کە لێکەوتەی بەرچاوی بۆ ئەمریکا و بۆ داهاتووی ئابووری و پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکانیش دەبێت

پێوەندیدار بە ئێران، ترامپ لە خولی یەکەمی سەرۆکایەتییەکەیدا لە ڕێککەوتنی بەرجام هاتەدەرێ و سزای ئابووری توندی بەسەر کۆماری ئیسلامیی ئێراندا سەپاند و هەڵبژێرانەوەی دووبارەی دەکرێ بە مانای قووڵبوونەوەی ئەو ململانێ و گرژییانە دابندرێت. ستراتیژیی ئەوپەڕی زەخت بەرانبەر ئێران و پاڵپشتیی بەهێز لە ئیسرائیل هۆکارگەلێکن کە دەکرێت لەسۆنگەی ئەوانەوە بەمجۆرە باس لە دینامیکی ئەمنی، ئابووری و پەیوەندییە دیپلۆماسییەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بکەین:

پاشخانی مێژوویی دۆناڵد ترامپ و ئێران و ڕێککەوتنی بەرجام

مەبەست و ئامانجی ترامپ لە کشانەوە لە ڕێککەوتنی بەرجام (٢٠١٨) سنووردارکردنی ئێران لە چالاکییە ئەتۆمییەکانی بوو، ئەویش لە ڕێگای هێڵێکی توندی سزادان، گەمارۆ و سنووردارکردنی گشتگیرەوە. ئەم گەمارۆیانە ئێرانی لە بازاڕی دارایی جیهانی دابڕاند، هەناردەی نەوتی سنووردار کرد و گوشاری ئابووریی بەرچاوی لەسەر ئەو وڵاتە دروست کرد. ئامانجێکی دیکەی ئەمریکا لەو ستراتیژییە بریتی بوو لە لاوازکردنی توانا سەربازییەکانی ئێران لە هەمان کاتدا ڕێگریکردن لە پاڵپشتیکردنی میلیشیا و هێزە نیابەتییەکانی وەک حیزبوڵڵا، یاخیبووانی حوسی لە یەمەن و میلیشیاکانی دیکەی لە غەززە و عێراق کە هەمیشە بە هەڕەشە بۆ سەر بەرژەوەندییەکانی ئەمریکا و ئیسرائیل سەیر کراون.

کاریگەرییەکانی سیاسەتی ئاسایش لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست

ستراتیژیی سیاسەتی ئەمنییەتیی خولی دووەمی دۆناڵد ترامپ پێدەچێت گرنگیدانێکی قووڵتر بە بەرەنگاربوونەوەی هێزە نیابەتییەکان ئێران لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بێت. ئەم گرووپانە کە پەیوەندییەکی نزیکیان لەگەڵ ئێران هەیە و وەک چەکی درێژکراوەی ئەو وڵاتە لە ناوچەکەدا کار دەکەن، بە هەڕەشە بۆ هەردوو وڵاتی ئەمریکا و ئیسرائیل دادەنرێن. پێدەچێت ستراتیژیی کابینەی دووهەمی ترامپ بریتی بێت لە بەردەوامبوون یان زیادکردنی گوشارە ئابووری و سەربازییەکان بۆ سەر ئێران، هەروەها گرتنەبەری ڕێوشوێنی ستراتیژی بە ئامانجی لاوازکردنی ئەو وڵاتە لە ڕێگەی لێدان و هەڵتەکاندنی ئەم هێزە نیابەتییانە. لە پراکتیکدا ستراتیژییەی لەم شێوەیە دەتوانێت بریتی بێت لە زیادکردنی سزاکان، چڕکردنەوەی ئۆپەراسیۆنە هەواڵگرییەکان و تەنانەت کردەوەی سەربازی دژی سەرکردەکان یان ژێرخانی پەیوەست بەو گرووپانە. ئیدارەی ترامپ بە گرنگیدان بە سنووردارکردنی توانای ئێران بۆ پاڵپشتی و تەیارکردنی هێزە نیابەتییەکانی، هیوادارە کاریگەریی ئەم وڵاتە لەسەر سیاسەتی ئەمنییەتیی ناوچەکە کەم بکاتەوە. گرینگیەکی تایبەت ڕاگرتنی ڕادەستکردنی چەک و پاڵپشتییە داراییەکان بۆ گرووپەکانی وەک حیزبوڵڵایە کە ڕۆڵێکی چارەنووسساز لە کاریگەریی ئێران لە لوبناندا دەگێڕێ و هەڕەشەی ڕاستەوخۆش بۆ ئیسرائیل دروست دەکەن.

کاریگەرییە ئابوورییەکانی

سزاکانی ترامپ دژی ئێران لێکەوتەی ئابووریی بەرچاوی هەبووە، نەک هەر بۆ خودی ئێران بەڵکوو بۆ هاوپەیمانەکانی و تەواوی ناوچەکەش. ئیدارەی ترامپ بە دووبارە سەپاندنەوە و بەهێزکردنی سزاکان دوای کشانەوەی ئەمریکا لە ڕێککەوتنی ئەتۆمیی بەرجام (٢٠١٨) ئامانجی کەمکردنەوە لە داهاتی نەوت و گازی ئێران بوو کە سەرچاوەی سەرەکی داهاتی ئابووریی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییە. ئەم گەمارۆیانە بوونە هۆی دابەزینی بەرچاوی هەناردەی نەوتی خاوی ئێران و کێشەی زۆر گەورەی بۆ بودجەی وڵات دروست کرد و کارتێکەریی زۆری لە هەڵاوسانی بەرز و ناسەقامگیری ئابووریی ئێراندا گێڕا. ئەمە بۆ خەڵکی ئێران بووەتە هۆی بەرزبوونەوەی تێچووی ژیان و کەمبوونەوەی دەستڕاگەیشتن بە هەردوو کەلوپەلی ڕۆژانە و دەرمانی گرینگ، کە بووەتە هۆی زیادبوونی نارەزایەتیی کۆمەڵایەتی و بەگژداچوونەوەی نیزامی سیاسیی وڵات. بۆ هاوپەیمانە ناوچەییەکانی ئێرانیش، وەک حیزبوڵڵا لە لوبنان و گرووپە میلیشیا جۆراوجۆرەکان لە عێراق و سووریە و فەلەستین، گەمارۆکان بە مانای قەیرانی ئابووری بۆ ئەوانیشە؛ چونکی ئەم گرووپانە تا ڕادەیەکی زۆر پشتیان بە بودجە و پشتیوانیی ئێران بەستوە.

لەسەر ئاستی جیهانییش، سزاکان کاریگەرییان لەسەر بازاڕەکانی وزە هەیە، بەو پێیەی کەمبوونەوەی ڕادەستکردنی نەوتی ئێران کاریگەریی لەسەر دابینکردنی نەوت و بەمەش نرخی نەوتی خاو هەیە. گەمارۆکان دەبنە هۆی ئەوەی چەند وڵاتێک بەتایبەتی لە ئاسیا پێویستییان بە دۆزینەوەی دابینکەری وزەی بەدیل هەبێت، ئەمەش دەبێتە هۆی بەرزبوونەوەی نرخەکان و زیادبوونی کێبڕکێ لەسەر سەرچاوە نەوتییەکان. لە هەمان کاتدا ئەمریکا سوودی لەوە وەرگرتوە بە زیادکردنی بەرهەمهێنانی نەوتی خۆی و بوون بە فاکتەری گرنگتر لە بازاڕی وزەدا.

ئاسۆی پەیوەندیی دیپلۆماسی و هاوپەیمانیی نێودەوڵەتی

ئەگەر ئەم ستراتیژییە بۆ خولی دووەم بەردەوم بێت، گرژیی پێوەندییەکانی ئەمریکا و ئێران زیاتر دەبن و ئەوەش کار دەکاتە سەر پێوەندییەکانی ئەمریکا لەگەڵ هاوپەیمانە ئورووپاییەکانی. هەوڵی تاکلایەنەی دۆناڵد ترامپ لە قۆناغی یەکەمی سەرکۆمارییەکەیدا تا ڕادەیەک ئەمریکای بەهێزتر کرد و بووە هۆی باشکردنی پەیوەندییەکانی ئیسرائیل لەگەڵ هەندێک لە وڵاتانی کەنداو وەک ئیماراتی یەکگرتووی عەرەبی و سعودیە، کە ئەوانیش ئێران بە هەڕەشە بۆ سەر خۆیان دەبینن. بۆ ڕێککەوتنەکانی ئەبراهام [ئیبراهیم] ڕەنگدانەوەی ئەم پێکهاتە نوێیەی هاوپەیمانێتییە لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و نیشان دەدات کە چۆن هەوڵی دوولایەنەی دۆناڵد ترامپ کاریگەریی لەسەر پەیوەندییەکانی ناوچەکە هەبووە.

ئەنجام:

خولی دووەم بۆ دۆناڵد ترامپ بە مانای قووڵبوونەوەی ئەو ململانێ و گرژییانە دەبێت کە تایبەتمەندیی خولی یەکەمی ترامپ بوون. دەوری دووهەمی سەرۆکایەتیی ترامپ دەتوانێت ئاڵنگاریی ئابووری هەم بۆ ئێران و هەم بۆ ناوچەکە بەگشتی بهێنێتە ئاراوە. سزاکانی ترامپ پێشتر کاریگەریی وێرانکەریان لەسەر ئابووری ئێران هەبووە و بووەتە هۆی هەڵاوسانی بەرز و لاوازبوونی تمەن و دروستکردنی ئاستەنگ بۆ ئێران بۆ هەناردەکردنی نەوت. بەڵام گوشارە ئابوورییەکان بۆ سەر ئێران دەتوانێت ئاکامێکی پێشبینینەکراویشی هەبێت، وەک زیادبوونی گرژییە نێوخۆییەکان و ئەگەری سەرهەڵدانەوەی نارەزایەتییە جەماوەرییەکان لەدژی کۆماری ئیسلامی.

***

مۆزەخانەی کرماشان پاش نیو سەدە هێشتا نیوەچڵە

ڕۆژنامەی "باختەر"ی کرماشان لە ژمارەی ڕۆژی سێشەممە ٢٩ی خەزەڵوەری خۆیدا، باسی لە جێبەجێنەبوونی پڕۆژەی دروستکردنی مۆزەخانەی ئەم شارە پاش ٥٠ ساڵ لە دەسپێکی کردوە و تیشکی خستووەتە سەر ئەوەی لەگەڵ ئەوەدا کرماشان یەکێک لە مێژووییترین شارەکانی دنیایە، بەڵام هەتا ئێستا شوێنێکی تایبەت بۆ نیشاندانی شکۆ و گرینگیی مێژوو و شارستانییەتی ئەم شارە دابین نەکراوە.

دەسپێکی پرۆژەی دروستکردنی مۆزەخانەی کرماشان بۆ ٥٠ ساڵ پێش ئێستە دەگەڕێتەوە بەڵام سەرەڕای ئەو ماوە زۆرە تاکوو ئێستا پڕۆژەکە جێبەجێ نەکراوە. هەروەها بەهۆی تەواونەکردنی پڕۆژەکە لە ماوەی نیو سەدەی ڕابردوودا بەشێک لە زەوییەکانی ئەم پڕۆژە بۆ مەبەستی دیکە بەکار هاتووە، بەشێوەیەک کە لە ئێستادا بۆ تەواوکردنی ئەم پڕۆژە بوودجەی ١٢٠ میلیارد تمەنی دیکە پێویستە کە دابین ناکرێت.

نەبوونی مۆزەخانەیەکی پێویست و گونجاو بۆ نیشاندانی ئاسەوارە مێژووییەکانی شارەکانی کوردستان تەنیا تایبەت بە کرماشان نییە و لە بەشی هەرە زۆری شار و ناوچەکانی کوردستان بەهۆی نەبوونی مۆزەخانە، ئاسەوارەکانیان دەبرێتە شارە ناوەندییەکان و لە مۆزەخانەکانی وەک مۆزەخانەی تاران و ئیسفەهان پێشان دەدرێت.

دارسمە
دەنووکی لە سمین ناپارێزێ

سیاسەتیش هەر لە تەماتە جوانە

تەماتەوڕۆن"، "خیاروتەماتە"، "شۆرباوتەماتە"، "تەماتەی برژاو"، "ئۆملێت" یان "هێلکەوتەماتە" و ئەمانە و چەندین چێشت و خواردەمەنیی دیکە بەرهەمی بەردەوامبوون و خۆراگریی تەماتەی سوور و جوان و خۆپێشاندانی لە سەر خوانی دەوڵەمەند و هەژارانە.

ئەوەندەی من و خوێنەری بەڕێزی ئەم دێڕۆکانە لەبیرمانە، تەماتە بەردەوام خەباتی کردوە و تێکەڵی هەمووجۆرە چێشت و خواردەمەنییەک بووە و ئیزنی نەداوە هەژاران بە برسیەتی سەر بنێنەوە و دەوڵەمەند و خواپێداوانیش لە کاتی خواردنەوەدا لە ساڵاد و مەززە بێبەری بن.

هەمووتان ئاگادارن تەماتە چۆن بە پارچەکراوی وەک دەروێشی بەئەمەگی زەرگوەشێن دوای ئەوەی ئەم سیخە تیژە بە سینەی دادەکرێت، وەک هاوڕێی گیانی بە گیانیی کەباب و دونگ، خۆی داوێتە سەر پۆلوو و پشکۆ و پەنگران و لە پێناو تێرکردنی مرۆڤی پاشای مەخلووقاتدا هەڵدەکڕووزێت. ئەمە ڕاستە و لە کەس شاراوە نییە تەماتە ئەوکاتەی لەسەر پۆلووی ئاگر شان بە شانی گۆشت و چەوری دەبرژێت، بۆنی لەژێر هەیمەنە و دەستەڵاتی بۆنی بەز و گۆشت و دونگ و چەورییەکانی دیکەدا ون دەبێت و ئەم بۆنانە بەتەواوی بۆنی ئەو دادەپۆشن، بەڵام کەبابیش بێ تەماتە وەک هەتیوێکی بێکەسە و ئەگەر سماق فریای نەکەوێت، دەبێتە هۆی داتەپینی دڵ و گەدەی مرۆڤی برسیش.

هەر ئەم تەماتەیە ئەوەندە بۆ مرۆڤ بەوەفایە، لە ترسی ئەوەی لە وەرزی سەرما و لە کاتی پێویستدا دەستی مرۆڤی پێ ڕانەگات، خۆی دەخاتە سەر ئاگر و ئەوندە لەسەر ئەم ئاگرە دەمێنێەوە، وەک پارچە خوێنێکی خەستی لێ دێت و مرۆڤی ئەمەگنەناسیش ناوی "ڕوب" و "ئاوە تەماتە"ی بەسەر دادەبڕێت و جارێکی دیکە دەیکاتەوە ئاوێتەی هەموو ئەو جۆرە خۆراکانەی خۆی حەزی لێیانە.

ئەم خەڵکە وادەزانن تەماتە تەنیا خواردنێکە و هیچ عەقڵ و تێگەیشتنی نییە. ئاخر بەمجۆرەی لەسەروە باسمان کرد، کەم خواردن هەیە تەماتە لە خۆشکردنی تام و چێژیدا کاریگەر نەبێت. هەر ئەم تەماتەیە لە جیهانی سیاسەت و دونیای پڕلە کێبڕکێی ئەم سەردەمەشدا وەک سیاسەتوان و پەرژینی لێقەوماوانی سیاسی دەور و کاریگەریی خۆی هەیە. منی نەزانۆکە و ئێوەی خوێنەریش بە زانا و کەمزان و نەزانەوە، لەم دواییانەدا ئاگاداری بارودۆخی سیاسیی جیهان و ناوچە هەن. ئاگادارن چۆن زایۆنی مەیدانیان بە فەلەستین و لوبنان و سووریە و ئەم ئێرانەش تەسک کردووەتەوە. ئاگادارن لەنێو سەرسوڕمانی ئەم هەموو چاودێر و ماودێر و سیاسی و میاسیانەدا چۆن دۆناڵد ترامپ زۆر بە چاوەڕواننەکراوی دەنگی هەرەزۆری خەڵکی ئەمریکای بۆخۆی برد و جارێکی دیکە بۆوە بە سەرۆککۆمار. ئاگاداریشن کۆماری ئیسلامیی خۆمان چۆن حوکمی کوشتنی ترامپی دەرکردبوو و ئێستاش چۆن دەڵێت ئێمە ئەم ناماقوڵییەمان نەکردوە.! لە نێو وڵاتیشدا ئاگادارن چۆن خوێندکارێکی زانکۆیەکی تاران بە ستیان و تنۆکەیەکەوە بە ڕۆژی ڕوون هەرامەی پێشانی بەرپرسان دا و تەقەی سەریشی نەهات. دەبێت ئاگاداریش بن چۆن "مەلانیا ترامپ" خانمی یەکەمی ئەمریکا بە تووڕەییەوە دەگەڵ شووە لە هەڵبژاردن سەرکەوتووەکەیدا نەڕۆیشتە کۆشکی سپی و ئەو گلەییەی کرد کاتی خۆی پۆلیسی فیدراڵی ئەمریکا لە کاتی گەڕانی ماڵیان چەنگیان ناوەتە نێو جلەکانی و دەستیان لە تنۆکە و شتی لەم جۆرەی داوە.

خۆ هەر نەبێت ئاگاداری ئەم هەواڵانەن دوای ئاخرین هێرشی دەوڵەتی جوولەکان بۆ سەر ئێران سەبارەت بە لێدانی بنکەی ئەتۆمی و مەتۆمی بڵاو دەبنەوە و ئاگاداری ئەمەشن چۆن ئێران هەڕەشەی دروستکردنی بۆمبی ئەتۆم و هێرشی سێهەم بۆ سەر ئیسرائیل دەکات و ئەم گڕوسی و مڕووسی و شتەش وەک دێن و بە ئێراندا دەخولێنەوە و بیانووی پێتاندنی زیادەی یۆرانیۆم و هێندێک شتی دیکەی پێ دەگرن. خۆ ئەگەر ئاگاداری ڕووداوی وەک خۆدزینەوەی ئێران لە تۆڵەسەندنەوەی ئاخرین هێرشی ئیسرائیل بن، بێگومان ئاگاتان لە خەبات و بەرخۆدانی تەماتەشە.

تەماتە، ئەو تەماتەیەی لە سەرەوە باسمان کرد، چۆن لەنێو "تەماتەوڕۆن" و "ئۆملێت" و "شۆرباو تەماتە" و بە برژاوی دەگەڵ کەباب لە پێناو مرۆڤدا خۆی بەخت دەکات، ئێستا لەنێو ئەم هەموو ڕووداوە سیاسییانەدا شانی داوەتە بەر سیاسەتیش. ئێستا تەماتە خۆی کردوە بە کەسایەتیی سیاسی و ئابووری و وەباڵ بە ملم لێشی دەوەشێتەوە و ئەم سیاسەتە هەر لەخۆی جوانە.

لە کاتێکدا نرخی دۆلارێکی ئەمریکایی بۆ نزیکەی حەفتا هەزار تمەن فڕیوە و بەهۆی تەنگژەی ئابووری و بردنەوەی ترامپ لە هەڵبژاردنی سەرۆککۆماری و هێرش و هەڕەشەی ئیسرائیلەوە ئێران تووشی کێشەی زۆر گەورە هاتوە و بەناچاری جاروبار خۆی لە وڵامدانەوەی ئیسرائیل دەزێتەوە، ئەمە تەماتەیە پشتی کردووەتە "تاوە" و "مەنجەڵ" و "قابڵەمە" و "مەنقەڵی کەبابرژاندن" و یکسەر خۆی فڕێداوەتە نێو دونیای سیاسەت و لەنێو سەرسوڕمانی پسپۆڕانی بواری سیاسەت وئابووری و تەنانەت ئایینیشدا خۆی کردووەتە سەر هێڵی هەواڵان و ملی داوەتە بەر لەبیربردنەوەی هەموو ئەم شتانە.

بە هەموو لێهاتوویی و چازانیی تەماتەوە، دەبێت بڵێین سیاسەتیش هەر لە خۆی جوانە. ئەی ئەوە نییە سەروبنی پرسیاران ئەمەیە ئەرێ نرخی تەماتە دانەبەزی؟ دیارە کەسایەتییەکی سیاسیی وەک تەماتە ئەگەر نرخی لە بەرانبەر پارەی هیچ و پووچیشدا داشبەزێت، لە نرخە سیاسییەکەی کەم نابێتەوە.

KURDISTAN
Publishing by Democratic Party of Iranian Kurdistan
NO:883 20 November 2024

ناونیشانی ڕۆژنامەی «کوردستان» و ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێتدا:

www.kurdistanmedia.com
info@kurdistanmedia.com
www.kurdch.tv: Yahsat 1A @ 52.5° East MHz 12594
polarization: Vertical -27500 FEc : 2/3
Radiodk59@gmail.com

ئیمەیلی ڕۆژنامەی کوردستان:
info@kurdistanmedia.com
ئیمەیلی تەشکیلاتی نهێنی:
Tashkilat.kdp92@gmail.com

ڕێوڕەسمی پەردەلادان لەسەر کتێبی سوورخەڵاتان

ڕۆژی یەکشەممە، ٢٧ی خەزەڵوەر، بە بەشداریی ژمارەیەک لە تێکۆشەرانی دێرین و ئەندامانی ڕێبەریی حیزبی دێموکرات و بنەماڵەی شەهیدانی مووشەکبارانی بنکەکانی حیزب، ڕێوڕەسمێک بۆ پەردەلادان لەسەر کتێبی سوورخەڵاتان، تایبەت بە ژیاننامەی شەهیدانی بزووتنەوەی ژینا بەڕێوە چوو.

ڕێوڕەسمەکە بە سروودی ئەی شەهیدان و ڕاگرتنی چەند ساتێک بێدەنگی بۆ ڕێزگرتن لە شەهیدانی کوردستان دەستی پێ کرد و لە برگەی یەکەمدا، کەریم پەرویزی، ئەندامی ڕێبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە نوێنەرایەتیی ناوەندی ڕاگەیاندنی حیزب، چەند وتەیەکی پێشکەشی ئامادەبووان کرد. پەرویزی لە وتەکانیدا باسی لەوە کرد کە بونیاتنانی نیشتمان ئەو فکرەیە کە حیزبی دێموکرات لە پێناویدا کار دەکات. ناوبراو لە قسەکانیدا هاتە سەر باسی ڕووداوی شەهیدکرانی ژینا ئەمینی و وتی کە ئەم ڕووداوە جووڵەیەکی خستە نێو کوردستانەوە و تایبەتمەندیگەلێکی هەبوو کە نیشتمانێک لەسەریان بونیات دەنرێتەوە، ئیرادەیەک بۆ خۆسەلماندن لە تاکەوە بۆ کۆ و ئیرادەیەکی سیاسی کە لەگەڵ سەرکوت، درۆن و مووشەکباران وەجووڵە دەکەوێ و وتی کە بۆ سەلماندنی ئەو ئیرادەیە خوێن پێویستە. پەرویزی ئاماژەی بە هێڵەکانی دیاریکردنی سنووری نیشتمانی کرد و ڕایگەیاند کە ئەوە خوێنی شەهیدانە کە سنووری نیشتمان دیاری دەکات .

لە برگەی دووهەمدا، خاتوو سۆما ناسری، ئامادەکاری کتێبی سوورخەڵاتان باسێکی لەسەر چۆنیەتیی دەسپێکردنی پرۆژەکە و هەروەها هۆکارەکانی دەسپێکردنی ئەم پرۆژەیە پێشکەشی ئامادەبووان کرد و وێڕای دەستخۆشی لە هاوکاریی بنەماڵەی شەهیدانی ئەم بزووتنەوەیە بۆ کۆکردنەوەی ژیاننامەی شەهیدەکان، سپاسی ئەو کەسانەی کرد بە هەر شێوازێک هاوکاریی ئەم پرۆژەیان کردووە. ناسری لە درێژەدا باسی لەوە کرد کە ژیاننامەی ١٤٠ شەهیدی بزووتنەوەی ژینا لەم سێ بەرگ کتێبەدا کۆ کراوەتەوە.

لە برگەی دواتری ئەم ڕێوڕەسمەدا، لەلایەن خاتوو خەدیجە پوورمەند هاوسەری شەهید عوسمان عوسمانی و خاتوو خەدیجە لاهیجانی هاوسەری شەهید لوقمان مێهفەرەوە پەردە لەسەر کتێبەکە لادرا و لە بەشێکی کۆتایی ڕێوڕەسمەکەدا، کتێبی سوورخەڵاتان بە شێوەی سەمبولیک و بە نوێنەرایەتی لە بنەماڵەی شەهیدان، پێشکەش بە چەند کەس لە ئەندامانی بنەماڵەی شەهیدانی مووشەکبارانی بنکە و بارەگاکانی حیزب کرا.

پرۆفیسۆر کۆچەر بیرکار وەک بیرمەندی ساڵ هەڵبژێردرا

پرۆفیسۆر کۆچەر بیرکار، بیرکاری بە ناوبانگی کوردستان و مامۆستای زانکۆی کەمبریجی بریتانیا لەلایەن گۆڤاری پراسپێکتەوە وەکوو بیرمەندی ساڵ هەڵبژێردرا

گۆڤاری بریتانیایی پراسپێکت لە پێوەندی لەگەڵ هەڵبژاردنی کۆچەر بیرکاردا نووسیویەتی: لە نێوان ٥٠ بیرمەندی دیاریکراودا، دەیان هەزار کەس دەنگیان بە پرۆفیسۆر بیرکار داوە تا وەکوو بیرمەندی ساڵی جیهان هەڵبژێردرێت. گۆڤاری پراسپێکت هەموو ساڵێک بەپێی دۆزینەوە یان لێکۆڵینەوەی زانستی، ٥٠ بیرمەند لە سەرتاسەری جیهاندا دەناسێنێت.

کۆچەر بیرکار لە ساڵی ٢٠١٨دا میداڵی فیلدزی تایبەت بە نۆبێلی بیرکاری وەرگرت کە چوار ساڵ جارێک پێشکەشی بیرکارێک لاو دەکرێت کە کۆچەر بیرکار خەڵاتەکەی خۆی پێشکەشی خەڵکی کوردستان کرد.

کۆچەر بیرکار ساڵی ١٣٥٧ لە گوندی «نێ» سەر بە شاری مەریوان لە دایک بووە و لە زانکۆی تاران بڕوانامەی کارناسیی بیرکاریی وەرگرتوە. ناوبراو قۆناغی دۆکتورای لە زانکۆی ناتینگهامی بریتانیادا تەواو کردووە و لە ساڵی ٨٥ی هەتاوییەوە وەکوو پرۆفیسۆری بواری بیرکاری لە زانکۆی کەمبریجی بریتانیا خەریکی وانەوتنەوە و لێکۆڵینەوەیە. ئەم بیرکارە دیارە تاکوو ئێستا لە ٢٠ وڵاتی جیهاندا سەبارەت بە دەسکەوتەکانی بیرکاری سێمیناری زانستیی بەڕێوە بردوە.

بەر لەماڵاوایی

خەڵاتێک بۆ سوورخەڵاتان

باوان عەلیزادە

بوێری لە مەیدان و ئازایەتی لە بڕیار وەک یەکێک لە خسڵەتەکانی بزووتنەوەی ژینا لەو کاتەوە دەرکەوت کە بنەماڵەی ژینای جوانەمەرگ و بەناحەق کوژراو نەچوونە ژێر باری گوشار و تەنانەت هەڕەشەی ناوەندە ئەمنییەتییەکان و، ئامادە نەبوون بە دزی و دوور لە چاوی خەڵک تەرمی ژینای کوردان بنێژن. ئەم ئازایەتی و بوێرییە دواتر لەوەدا بەرجەستە بوو کە کچان و کوڕان و پیر و لاوی سەقز خاوەندارەتییان لە ڕۆڵە شەهیدەکەی شارەکەیان و نەتەوەکەیان کرد. بەڵام ئەمەش کۆتایی چیرۆکەکە نەبوو، شار و شەقامەکانی کوردستان خرۆشان و بە ئازایەتی کوڕان و کچانی بوێر ڕەنگڕێژ کرا و حەماسەیەک خوڵقا وێنەی نەبوو.

ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران کە کوردستانی بە دەروازەی ڕاپەڕینێکی سەرتاسەری دەبینی و زراوی لە پەلهاویشتنی شۆڕشەکە بۆ ناوچەکانی دیکەی ئێران چووبوو، بێبەزەییانە کەوتە سەرکوتی خۆپێشاندەرانی کورد. بەمجۆرە بوو کە بە زەبری چەک و تەنانەت دەکارکردنی دۆشکا لەدژی مێرمنداڵانی ڕاپەڕیو، شەهیدکردنی زیاتر لە ١٤٠ کەس و گرتنی هەزاران کەس لە خۆپێشاندەران شەقامەکانیان بێدەنگ کرد، بەڵام نەیانتوانی چۆک بە لاوانی ئازا و بوێری کورد دابدەن. فیداکاریی سەدان ڕۆڵەی بەوەجی کورد لەسەر شەقام و لە گرتنگەکانی ناوەندە ئەمنییەتییەکانی ڕێژیم بەڵگەن بۆ ئازایەتی و گیانبازیی سوورخەڵاتانی نیشتمان لەپێناو سەروەریی سیاسی و مافی نەتەوەیی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان.

لە بزووتنەوەی «ژن، ژیان، ئازادی»دا ژنان ڕچەشکێن و پێشەنگ بوون، کەم نەبوون ژمارەی ژنە تێکۆشەرانەی لە ڕیزەکانی ڕاپەڕیندا شەهید بوون، یان لە گرتنگەکانی ڕێژیمدا خرانە ژێر ئەشکەنجەی جەستەیی و دەروونییەوە. لەگەڵ ئەوەشدا حەق وایە بڵێین ئەو بزووتنەوەیە سەرهەڵدانی هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگەی کوردستان و ناوچەکانی دیکەی ئێران بوو کە هەر کام بە چەشنێک ئاوات و ئارەزوو و داخوازی و مافەکانیان لە سایەی دەسەڵاتی نگریسی کۆماری ئیسلامیدا پێخوست کرابوو؛ سەرهەڵدانێک کە وەستانی بۆ نییە و ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ زیاتر لە ئامانجەکانی نیزیک دەبێتەوە.

بزووتنەوەی ژینا خەباتی سیاسیی کوردی هەنگاوێکی دی بەرەوپێش برد، بەڵام خوێنبایی ئەو قەڵەمبازە هەروەک ئاماژەی پێ درا مایەدانانی سەدان لاوی سەوداسەری ئازادی لە گیان و ژیانیان بوو کە پێویستە ڕێزیان لێ بگرین. بێگومان زیندووهێشتنەوەی یاد و بیرەوەرییان و بەردەوامیی خەبات و تێکۆشان هەتا بەدیهێنانی ئاوات و ئامانجەکانیان کەمترین کار و بەرپرسایەتییە کە هەمووان دەبێ شانی وەبەربدەین. بەرنامەی تەلەڤزیۆنیی «سوورخەڵاتان» کە ئامادەکارەکەی خاتوو سۆما ناسری، کادری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستانە، هەوڵێکە لەو پێناوەدا؛ بەتایبەت کە دواتر چیرۆکی جوامێریی ئەم سوورخەڵاتانە لە کتێبێکی سێ بەرگیدا هەر بەو ناوە چاپ و بڵاو بووەتەوە. ئەم ئەرکوەخۆگری و ماندووبوونەی خاتوو سۆما بەم کارە بەنرخە کە وەک خەڵاتێک بۆ سوورخەڵاتانی نیشتمان وایە و بە نەمری هێشتنەوەی یاد و بیرەوەریی ئەم شەهیدانە بۆ گرینگە؟ ئەم نووسینە بە کورتی وەڵامی ئەم پرسیارە دەداتەوە.

لەنێو هەموو نەتەوە ئازاد و سەربەستەکاندا کە سەروەریی سیاسی و ڕزگاریی نەتەوەیی خۆیان قەرزباری گیانبازی و گیانبەختکردنی ڕۆڵەکانیانن، ڕێز لە یاد و بیرەوەریی شەهیدەکانیان دەگرن. ئەم ڕێزگرتنەش نوێنگەی ڕێز و پێزانین بۆ ئەو خۆنەویستی و فیداکاریی و بەخشندەییەکە بۆ سەربەستی و ڕزگاریی نەتەوەکەیان بوویانە. ئەم پێزانین و بەرزنرخاندنە بە چەندین شێوە دەکرێت:

یەکەم، بەڕێوەبردنی کۆڕیاد بۆ ئەوەی کۆمەڵگە لەهەر کات و بارودخێکدا یاد و بیروەریی شەهیدەکانی بەرز ڕابگریت.

دووهەم، تۆمارکردنی ژیاننامەی شەهیدان و نووسینی زیاتر بۆ دەرخستنی لایەنە فرە ڕەهەندەکانی بەسەرهات و چیرۆکی ئازایەتی و لەخۆبوردووییان لە توێی کتێبدا بۆ ئەوەی نەوەکانی دواڕۆژی کۆمەڵگە خەون و خولیاکانی ئەوانیان بیر بمێنێت و ئیلهامی لێ وەربگرن.

سێهەم، دانانی پەیکەرە، بەناوکردنی شەقام و خوێندنگە و بەڕێوەبردنی چالاکیی هونەری، کولتووری و وەرزشی بە ناو و یادی ئەو نەمرانە.

چوارەم، دروستکردنی فیلم، بەڵگەنامە و دیکیۆمێنتسازی و خستنەڕووی لە بۆنە تایبەتەکاندا بۆ ئەوەی کۆمەڵگە باشتر، پتر و هەمەلایەنەتر بە گیانبازییەکانیان بزانێت.

لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا ڕێزگرتن لە شەهیدانی خاک و وڵات و هەروەها سەربازە ونەکانی نیشتمان نەک هەر ئەکتێکی سیمبولیک، بەڵکوو بەرپرسایەتییەکی کۆمەڵایەتییە کە پێویستە بە بەردەوامی لە ژیانی کۆمەڵایەتیی ئێمەدا بێت و بچێت و بمێنێت؛ هاوکات ئەم ڕێزنان و پێزانینە یارمەتیدەری بەهێزکردنی هەست و ئینتیمای نیشتمانی و بایەخە مرۆییەکانی تاکەکانی کۆمەڵگەشە. ئەم ڕێزگرتنە هەستی باوەڕی‌ـخۆبوون و ورەی خۆڕاگری لە کۆمەڵگەدا پەرە پێ دەدات و دەبێتە هۆی ئەوەی لە هەموو دۆخێکدا ئیلهامدەری فیداکاری لەپێناو خاک و تێکۆشان بۆ ئامانجەکانی سەربەستی بێت. هەروەها ڕاکێشانی سەرنجی خەڵکی وڵاتان و کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بۆ ڕەوایی دۆزێک کە لەپێناو چێبوونی دۆخێکدا کە دەستەبەری بنەڕەتیترین مافەکانی مرۆڤی ئەم هەرێمە بکات، ڕووبارێک خوێنی پێشکێش کردوە.

ئەم ڕێزگرتن و پێزانینە لەهەمبەر گیانبازیی شەهیدان هاندەر و پاڵنەری شکڵگرتنی شوناسێکی گشتی و هاوپێوەندیی نەتەوەییشە، چونکی دەتوانێت ئینتیمای زیاتر و بەهێزتری کۆمەڵگە و نەوەکانی دواڕۆژ بۆ بزووتنەوەی ڕەوای نەتەوەیی و ئامانجە بەرزەکانی دروست بکات. هاوکات گەیەنەر و هۆکاری گواستنەوەی پەیام و ڕیسالەتی خەباتی مرۆیی و نەتەوەیی شەهیدان بۆ نەوە دوای نەوە و لەو ڕێگەیەوە بەردەوامی و هەڵکشانی ئەم خەبات و ئامانجە بێت. دواجار تۆمارکردنی ژیاننامە و چیرۆکی خەبات و خۆڕاگریی نەمرانی گەل سەرچاوەیەکی بەنرخیشە بۆ توێژەران و مێژوونووسان و یارمەتییان دەدات باشتر لە بەستێنە سیاسی، کۆمەڵایەتی و کولتوورییەکانی دۆخی شۆڕش و ڕاپەڕین بکۆڵنەوە. بەتایبەت بۆ نەتەوە بندەستەکان کە هێشتا لە قۆناغی ڕزگاری و خەبات بۆ سەربەستیی خاک و نیشتمانن، تۆمار و بەڵگەی گیانبەختکردنی تێکۆشەرانیان پرسێکە بۆ دادخوازی بۆوەی لە مەیدانی حقووقی و یاساییشدا بەرەنگاری ڕێژیمە داگیرکەرەکان ببنەوە.

«سوورخەڵاتان» هەوڵێکی بەنرخە لەپێناو هەموو ئەو ئامانجانەدا کە لە سەرەوە ئاماژەیان پێ درا و بەڵگەیەکی بەبایەخە لەپێناو دادخوازیی نەتەوەیەکی خەباتکاری مافپێشێلکراو، و هەروەها خەڵاتێکیشە بۆ سوورخەڵاتانی نیشتمان بۆوەی ناو و یادیان بۆ هەمیشە بە نەمری بمێنێتەوە. لەم ڕووەوە ئەرکوەخۆگری و ماندووبوونی خاتوو سۆما ناسری و هاوکارەکانی بەو پرۆژە گرینگ و بەبایەخە جێگای سپاس و پێزانینە.